

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

**SİKKELER IŞIĞINDA TROAS VE MYSIA'DA KENT
KURUCULARI VE KURULUŞ MİTLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlkean KIRLI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM/ANASANAT DALI

**SİKKELER IŞIĞINDA TROAS VE MYSIA'DA KENT KURUCULARI VE
KURULUŞ MİTLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlkan KIRLI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İsim SOYİSMİ tarafından Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK yönetiminde hazırlanan ve 29/08/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “Sikkeler Işığında Troas ve Mysia’da Kent Kurucuları ve Kuruluş Mitleri” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Zeynep Sencan Altınoluk

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Nurettin Arslan

.....

Prof. Dr. Oğuz Tekin

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : .././20..

.....

İSİM SOYİSMİ

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

(İmza)

İlkan KIRLI

29/08/2022

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu kadar keyifli bir tez konusunu bana öneren ve bu konuda bana her zaman güvenen, çalışmamın her aşamasında bana destek olan, neredeyse tüm kütüphanesini benimle paylaşan, beni her zaman motive eden, tez danışmanım Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK'a çok teşekkür ederim. Onun sayesinde çok keyif aldığım, çok şey öğrendiğim bir konuyu çalışma fırsatına sahip oldum. Tüm dünyanın etkilendiği ve evlere kapandığımız zorlu pandemi sürecinde dahi benimle olan kesintisiz iletişimi ve desteği sayesinde bugün bu tez hazır hale gelebildi.

Tez konumu belirlediğimiz andan itibaren düşüncelerini paylaşan, anlamakta zorlandığım konuları aydınlatan hocam Prof. Dr. Oğuz TEKİN'e bana olan desteği, inancı ve katkıları için teşekkür ederim.

Tez konumun belirlenmesi sürecinde bana yardımcı olan ve yol gösteren, lisans ve lisansüstü eğitim sürecim boyunca bana öğrettikleri ile katkı sağlayan hocam Prof. Dr. Nurettin ARSLAN'a teşekkür ederim.

Kardeşim Ececan KIRLI'ya tüm zorluklara benimle birlikte göğüs gerdiği için, her zaman beni desteklediği ve motive ettiği için teşekkür ederim. Onun fedakarlıkları ve bana karşı özverisi tez hazırlama sürecimde benim için en büyük desteklerden biri oldu.

Nişanlım Ali Enver ŞAHİN'e her zaman yanımda olduğu, bana inandığı için; arkeoloji ve özellikle nümismatik alanında lisans eğitimimden itibaren her daim bilgilerini benimle paylaştığı için, kendisinden ve hayatından yaptığı fedakarlıklarla bana yeni yollar açmaya çalıştığı için, hayatımda yolumu bulmama yardımcı olan ışık olduğu için teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde bana olan inançlarıyla maddi manevi desteklerini asla esirgemeyen ve de bugün çocukluk hayalim olan arkeoloji yolunda ilerlememe imkân sunan anneme, babama, aileme sonsuz teşekkür ederim.

İlkan KIRLI
Çanakkale, Temmuz 2022

ÖZET

SİKKELER IŞIĞINDA TROAS VE MYSIA'DA KENT KURUCULARI VE KURULUŞ MİTLERİ

İlkcan KIRLI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans

Danışman: Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK

29/08/2022, 127

Koloni kurma süreci M.Ö. 10. yüzyılda başlayıp, çeşitli aşamalarla Roma İmparatorluk Dönemi sonuna kadar devam eden denizaşırı kent kurma faaliyetleridir. En kapsamlı kolonizasyon hareketleri, Büyük Kolonizasyon Dönemi olarak adlandırılan, M.Ö. 750-550 yılları arasında gerçekleşmiştir. Ana kentler seçtikleri bir *ktistes* (κτιστης) önderliğinde yeni koloniler kurmuşlardır. Koloni kurma işlemi Hellenler için oldukça önemli olduğundan *ktistesler* de önemli özelliklere sahip figürler olarak karşımıza çıkar. Çünkü kentin kurucusu aynı zamanda kentin kimliğini nitelemektedir.

Antik dönemde bir kentin kurulma işlemi birtakım ritüeller ile gerçekleştirilmekteydi. *Ktistes* ve ona eşlik eden bir grup kolonist öncelikle bilicilik merkezine gider ve kahinden kent kuruluşu ile ilgili bilgiler alırdı. Böylece kurucular ilahi ve dini bir onay almış olurdu. Kentin kurulacağı yer ise kehanetler doğrultusunda belirlenirdi. Tüm bu dini ritüeller ve kehanetler kentin kurucusuna ilahi anlamlar yüklemekteydi. Kurucunun ölümüyle birlikte kent kurma işlemi tamamlanırdı. Ölümünün ardından çoğunlukla *ktistes* kentte tanrılaştırılır ve tapınım görürdü.

Özellikle Panhellenizm kavramının yaygınlaştığı dönem ile birlikte Anadolu'da yaşayan Hellen kentleri kendi köklerini Hellenli atalarına dayandırma isteği duymuşlardır. Böylece bu dönemde yeni kuruluş mitleri de türetilmiştir.

Bu çalışmada, Arkaik Çağ'dan (MÖ 7. yüzyıl) Roma İmparatorluk Dönemi sonuna (MS 4. yüzyıl) kadar olan süreçte, Troas ve Mysia bölgesi kentlerinin sikkeler üzerinde yer

alan kurucuları saptanmaya çalışılmıştır. Sikkeler üzerinde görülen ve kurucu ikonografisine uygun olduğu düşünölen figürlerin antik literatür ve arkeolojik malzemeler yardımıyla kimliğı belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ktistes, Kolonizasyon, Panhellenizm, Troas, Mysia, Mitler

ABSTRACT

CITY FOUNDERS AND FOUNDATION MYTHS IN TROAS AND MYSIA

Ilkcan KIRLI

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Education

Department of Archeology Master's Degree

(Advisor/Supervisor): Prof. Dr. Z. Sencan ALTINOLUK

29/08/2022, 127

The colony establishing process includes over-seas city building activities, which start BC 10th century and last until the end of the Roman Imperial Period through various steps. The most extensive colonization movements took place between the years 750-550 BC, which is called the Great Colonization Period. The main cities established new colonies under the leadership of a *ktistes* (κτιστής) they chose. Since the colony building process is very important for the Hellenes, the *ktistes* appear as figures with important characteristics. Because the founder of the city also characterizes the identity of the city.

In ancient times, the establishment of a city was carried out with some rituals. *Ktistes* and a group of colonists accompanying her/him would first go to the oracle and get information about the establishment of the city. Thus, the founders would have received divine and religious approval. The place where the city would be established was determined in accordance with the prophecies. All these religious rituals and prophecies attributed divine meanings to the city's founder. With the death of the founder, the city-building process was completed. After her/his death, *ktistes* was often deified and worshiped in the city.

Especially with the period when the concept of Panhellenism became widespread, the Hellenic cities living in Anatolia felt the desire to base their roots on their Hellenic ancestors. Thus, in this period, new founding myths were also derived.

In this study, the founders of the cities of Troas and Mysia on the coins were tried to be determined in the period from the Archaic Age (7th century BC) to the end of the

Roman Imperial Period (4th century AD). The identity of the figures seen on the coins and thought to be suitable for the founding iconography was tried to be determined with the help of ancient literature and archaeological materials.

Keywords: Ktistes, Colonization, Panhellenism, Troas, Mysia, Myths

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JURİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 KÜÇÜKASYA'DA KENT DEVLETLERİNİN KURULUŞU	3
1.2 Anadolu'ya Yapılan Göçler	3
1.3. Küçükasya'da Kent Devletlerinin Kuruluşu.....	10
1.4. Kurucu Mitleri; Oikistler ve Ktistesler	12
1.4.1. Oikistler ve Ktistesler Nasıl Ortaya Çıktı?	12
1.5. Kurucu İkonografileri	16
1.5.1. At Üzerindeki Kurucu Betimlemeleri.....	16
1.5.2. Çıplak, Ayakta ve Mızraklı Kurucu Betimlemeleri.....	16
1.5.3. Kurucu Başları	17

İKİNCİ BÖLÜM

TROAS BÖLGESİ KENTLERİ KURUCULARI	18
2.1. Dardanos.....	18
2.2. Ilion.....	25
2.3. Abydos.....	31
2.4. Gargara	35
2.5. Ophryneion	40
2.6. Tenedos.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MYSIA BÖLGESİ KENTLERİ KURUCULARI	49
3.1. Adramytteion.....	49
3.2. Attaea.....	53
3.3. Pergamon.....	54
3.4. Kyzikos.....	60
3.5. Miletopolis.....	67
3.6. Parion.....	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ.....	73
KATALOG.....	78
KAYNAKÇA	117
EKLER	128
ÖZGEÇMİŞ.....	145

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
AE	Bronz Sikke
AR	Gümüş sikke
Ay.	Arka yüz
Bknz	Bakınız
BMC	British Museum Catalogue of the Greek Coins
CNG	Classical Numismatic Group
EL	Elektron
Kat No.	Katalog Numarası
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
Öy.	Ön yüz
Ref.	Referans
RIC	Roman Imperial Coninage
RPC	Roman Provincial Coinage
s.	Sayfa
SNG Cop.	Sylloge Nummorum Graecorum Copenhagen.
SNG Tubingen	Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland Münzsammlung der Universität Tubingen
SNG:	Sylloge Nummorum Graecorum
Vol.	Volume
Y.y.	Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Arkaik Çağ'dan (MÖ 7. yüzyıl) Roma İmparatorluk Dönemi sonuna (MS 4. yüzyıl) kadar olan süreçte, Troas ve Mysia bölgesi kentlerinin sikkeler üzerinde yer alan kurucularının saptanmasıdır. Troas ve Mysia'da Arkaik çağlardan itibaren kurucu ikonografisi geliştirilmiş ve kuruluş mitleri ortaya atılmıştır. Özellikle Hadrianus (M.S. 117-138) dönemiyle birlikte hayata geçen Panhellenizm düşünce akımı pek çok kentin kuruluş mitlerini oluşturmasına ya da öne çıkarmasına sebep olmuştur. Troas ve Mysia'da yaklaşık 50 antik kent bulunmakta olup, bu kentlerin kurucularının neredeyse yarısından fazlasının adı bilinmemektedir. Bu bölge kentlerinin bir kısmının sikkeleri üzerinde yer alan figürlerin kimliği saptanmıştır. Üzerindeki kurucu ikonografileri, kurucularını bildiğimiz diğer kentler ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Böylece daha önce tanımlanmamış ya da yanlış tanımlanmış olan figürlerin kimlikleri belirlenmiştir.

Tezin konusu, Troas ve Mysia bölgelerine ait kent sikkeleri üzerinde görülen kurucularının belirlenmesi, kuruluş mitlerinin incelenmesidir. Kent kurucularının M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren literatürde görülmesi ve Roma İmparatorluk Dönemi sonuna kadar karşımıza çıkması tezdeki bu kronolojik sınırlandırmayı yapmaya yönelmiştir.

Tez çalışması üç ana bölüme ayrılarak incelenmiştir. Birinci bölümde Büyük Kolonizasyon Dönemi ile başlayan göçler üzerinde yoğunlaşmıştır. Göç hareketlerinin nedenleri, sonuçları ve kapsamı araştırılmıştır. Bununla birlikte kolonizasyonun dini açıdan önemi ve sürecin işleyişinin kurucu hikayelerine nasıl bir zemin hazırladığı açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından kurucu mitoslarının ortaya çıkması ve kentler için kurucularının ve kuruluş efsanelerinin önemi vurgulanmıştır. İkinci bölümde Troas Bölgesi kentlerinin darp ettiği ve üzerinde kentin kurucusunun betimlediğini düşündüğümüz sikkeler ele alınmış, kentlerin hangi halk tarafından kurulduğu, kurucusunun kim olduğu, kuruluş efsanesi irdelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Mysia Bölgesi'ne ait kent sikkeleri üzerinde görülen kurucu ikonografileri aynı yöntemle tartışılmıştır.

Bu kuruluş mitlerini saptamak için birinci başvuru kaynağımız sikkelerdir. Sikkeler üzerinde yer alan kurucular kentlerin kuruluş hikayelerine de ışık tutmuşlardır. Ayrıca

antik kaynaklardan edindiğimiz bilgiler ve sikkelerin birlikteliğiyle hikayeler pekişmiş, kentlerin kimlikleri aydınlanmıştır. Kurucusu bilinen kentlerin sikkeleri üzerinde yer alan ikonografiler, diğer kent sikkeleri üzerindeki ikonografiler ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Böylece kurucuların imajları kimliği belirsiz figürlerin tespitinin sağlanmasına yardımcı olmuştur. Antik edebi kaynakların ve modern kaynakların da yardımıyla bu karşılaştırma sonucu ele alınan pek çok kentin kurucusu saptanabilmiştir.

Ktistesler ile ilgili en erken kaynakça 1970'e kadar uzanmaktadır. Adnan Pekman tarafından hazırlanan bu çalışmada, Anadolu'da yer alan bazı kentlerin kurucuları sikkeler ve antik kaynaklar kullanılarak saptanmıştır. Antik kaynaklar bu tez çalışmasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Strabon, Coğrafya adlı eserinde kentlerin yerlerini ve kentlerin kimler tarafından kurulduğunu detaylı olarak ele almıştır. Bu bilgiler kentlerin kökenlerine inmemize olanak sağlamıştır. Homeros ise bir diğer önemli kaynak olarak tez çalışmasında önemli yer tutmaktadır. Özellikle kentlerin kuruluş tarihlerinin, yerlerinin belirlenmesi ve kuruluş mitoslarının saptanması açısından önemlidir.

1.1 Küçükasya'da Kent Devletlerinin Kuruluşu

Bu bölümde Anadolu'ya yapılan göçler irdelenerek kent devletlerinin kuruluş aşamaları açıklanmaya çalışılacaktır. Yeni kurulan kentlerin hangi sebepler ile Anadolu coğrafyasına yöneldiği tartışılacaktır.

1.2 Anadolu'ya Yapılan Göçler

Latince kökenli olan 'koloni' kelimesi, toprağın ekilmesi, uzak bir yerde bağımsız bir kentin kurulması ve kentin diğer kentlerle ticari faaliyetlerde bulunması gibi anlamlar içerir.

Koloni kelimesinin Yunanca karşılığı ise '*apoikia*'dır. Bu kelime, evden uzak ev anlamına gelmektedir.

Kolonizasyon kelime anlamı ve işlevi bakımından, kısaca bir halkın ekonomik, ticari ya da yeni tarım alanlarına sahip olabilmek gibi sebeplere dayanarak kendi sınırları dışındaki uygun toprakları yurt edinme sürecidir (Tekin, 2016: 72).

Koloniler özellikle Hellen anakarası dışında, ana kentten oldukça uzak, ticareti yönlendirebilecek kritik noktalarda ve verimli tarım arazileri üzerinde kurulmuşlardır. Çoğunlukla denizaşırı yerler yeni koloniler için seçilmiştir. Bu duruma özellikle ticari amaçlarla kurulan kolonilerde sıklıkla rastlamak mümkündür. Çünkü ana kent ve koloni kenti arasındaki her bir kent, yeni bir pazar yeri potansiyeli taşımaktadır. Bu geniş ağ sayesinde Hellen ticareti büyük ölçüde genişlemiştir (Okumuş, 2020: 5).

Koloniler çoğunlukla zaten var olan bir yerleşimin işgali ile kurulmuştur. Bu durum yerel halk tarafından her zaman olumlu karşılanmamıştır. Yeni kolonistlerin kentlerinde bulunmasından rahatsız olan yerliler ile kolonistler arasında çatışmalar yaşandığı antik yazarlardan bilinir. Bu konu ile ilgili Herodotos'tan, Miletos'un Ionlar tarafından ele geçirilmesinin ardından kocaları öldürülen Karia'lı kadınların, istilacıların eşleri olmalarına karşın nesiller boyu kocalarını adlarıyla çağırmadıklarını öğrenmekteyiz (Herodotos, 1.46). Kimi araştırmacılara göre ise Erken Demir Çağı'ndan önce Batı Anadolu'da Ion göçü ile gelmiş olduğu düşünülen topluluklar vardı. Batı Anadolu ve Kıta

Yunanistan arasında sürekli bir hareketlilik söz konusuydu ve Ionlar yerel halk ile kaynaştıktan sonra bölgeye yerleşmişlerdi (Sweeney, 2017: 414).

Karanlık Çağ'ın son bulması Yunan kolonizasyon hareketlerinin zirveye ulaştığı dönemdir. Özellikle bu dönemde nüfusun yeniden artmaya başlaması, yeni tarım ve ticaret alanlarına duyulan ihtiyaç gibi sebeplerle, halklar yeni yerleşim yerleri aramaya başlamışlardır.

Genel anlamda Yunan Kolonizasyon hareketi üç bölümde incelenmektedir;

İlki, Dor, Ion ve Aiol kökenli göçmenlerin Batı Anadolu ve Ege adalarına yerleşmeleridir. İkincisi, Büyük Kolonizasyon hareketi olarak tanımlanan, M.Ö. 8. yüzyıl - M.Ö. 6. yüzyıl sonlarına kadar devam eden Akdeniz ve Karadeniz kıyılarının kolonileşme sürecidir. Üçüncüsü, son dönem kolonizasyonu olarak bilinir. Büyük İskender tarafından kurulan kolonilerdir (Petropoulos, 2015: 97).

İlk göç hareketi olan ve M.Ö. 10. yüzyılda Batı Anadolu'ya ilk gelen yerleşimcilerin Yunanistan'ın Tesalya ve Boiotia bölgelerinden Aiol halkı olduğu düşünülmektedir. Aioller Lesbos Adası ve Batı Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Aiollerin yerleştiği bu bölge, halkın adını alarak Aiolis Bölgesi olarak adlandırılmıştır.

Aiollerden sonra Batı Anadolu'nun orta kısımlarında, yine M.Ö. 10. yüzyılda yoğun olarak Ion yerleşimi yaşandı. Halkın adından dolayı bu bölge, Ionia Bölgesi adını aldı. Efsaneye göre, Peloponnesos'taki yurtlarından sürülen Ionlar bir süre Atina'da yaşamışlardır. Geçici bir süre Atina yaşamından sonra Atina kralının oğlu liderliğinde Batı Anadolu'da Smyrna'ya (Eski İzmir) göç etmişlerdir. Bu kolonizasyon birkaç kuşak sürmüştür. Ancak yeni gelen yerleşimciler ana merkeze bağlı değillerdir. Burada kendi siyasi yapılarını oluşturmuşlardır. Hatta on iki Ion kentinden oluşan bir birlik kurmuşlardır.

Batı Anadolu'ya yerleşen son topluluk Dorlar olmuştur. Dorlar Batı Anadolu'nun güneybatı köşesini, özellikle de Rhodos ve Kos'u (İstanköy) yerleşim yeri olarak seçmişlerdir. Bu bölge daha önce üzerinde yaşayan topluluktan adını almıştır. Bu yüzden Dorların yerleştiği bu bölge Karia olarak bilinir.

Yunan asıllı bu kent devletleri hiçbir zaman bir araya gelerek bir devlet kurmamışlardır. Bu kentlerin bir arada olmasının esas sebebi kültür birlikleriydi. Tüm kentler Eski Yunanca dilini konuşuyor, Yunan tanrılarına inanıyorlardı. Gelenek ve göreneklerini Yunan dünyasından alıyorlardı. Ayrıca Yunanlar gibi giyiniyor, onların bayramlarını kutluyorlardı. Sanat ve mimari açıdan da Yunan izlerini yoğun bir şekilde görmek mümkündü. Yunan ana karasından getirildiğine inanılan kutsal ateşleri kent içinde yakıyorlar burada ritüellerini gerçekleştiriyorlardı.

Yukarıda bahsedildiği gibi Batı Anadolu kıyıları ve Yunanistan arasında sürekli denizaşırı iskan faaliyetleri olsa da, gerçek kolonizasyon M.Ö. 750-550 yılları arasında gerçekleştirilen ve ‘Büyük Kolonizasyon Dönemi’ olarak bilinen dönemde yaşanmıştır. Bu dönemde Ege, Marmara ve Akdeniz kıyılarına çok sayıda yeni koloni kurulmuştur (Petropoulos, 2015: 94). İlk olarak koloni kurma hareketini başlatan Yunan anakarası, Lesbos (Midilli Adası) ve Samos (Sisam Adası) olmuştur. İlerleyen dönemlerde Miletos kenti de özellikle yoğun olarak Karadeniz kıyılarında koloniler kurmuştur (Tekin, 2016: 74).

Homeros kent kuruluşunu şu dizeler ile aktarır;

*“Eskiden Phaiaklar engin Hyperia’da otururdu,
güçte üstün zorba Tepegözlere yakın,
Tepegözler onların topraklarını boyuna yağma ederlerdi.
Tanrı yüzlü Nausithoos onları kaldırdı, götürdü yerleştirdi Skherie’ye,
Alinteri ile yaşayan insanlardan uzağa.
Dört yandan surlarla çevirmişti kenti,
Evler kurmuş, tapınaklar yapmıştı tanrılara,
Tekmil toprakları dağıtmıştı.”* (Homeros Odyseia VI. 3-10).

Homeros’un dizelerinden kente gelen yerleşimcilerin ilk önce kentin etrafını sur duvarları ile çevirdiğini anlıyoruz. Ardından kutsal alanlar ayrılarak, buralara tapınak inşa ediliyor ve geri kalan bölümler yerleşimcilere paylaştırılıyordu. Bu dizelerden kolonistlerin

kente ilk geldiklerinde uyguladıkları kurulum aşamalarının bir kısmının çıkarımını yapmak mümkündür.

Hellen kolonisi olan *apoikia*'lar modern kolonilerden ve Roma İmparatorluk Dönemi kolonilerinden farklı özellikler taşımaktadır. Modern dünya için koloni kelimesi, sömürü anlamına gelir. Ancak Hellen *apoikia* kentleri ana kentten ekonomik ve siyasi olarak tamamen bağımsız kentlerdir (Selçuki, 2021: 6). Roma kolonileri ise askeri amaçlar ve güvenlik gözetilerek kurulmuşlardır. Yeni kurulan koloni kentleri siyasi ve ekonomik olarak bağımsız olmasına rağmen, ana kentler ile her zaman yakın ilişkiler kurmuşlardır. Kendi yasaları ve yönetim sistemleri vardır. Genellikle inanç ve dinlerini ana kentte yaşadıkları gibi yaşarlar, aynı tanrılara inanır ve tapınırlardı (Okumus, 2020: 6). Ana kente yakın bağlarla bağlı olan koloni kentleri kriz zamanlarında ana kentten yardım talep edebilirdi (Whitley, 2001: 124). Ana kentten gelen yerleşimciler, kendi kültürlerini de yerleştikleri yerlere götürürlerdi. Pek çok yeni kent kendi kültürleri ve yerel halkın kültürüyle etkileşim kurardı. Böylece yeni bir ortak kültür yaratılırdı. Daha önce yerleşim görmemiş alanlarda kurulan kolonilerin ise ana kentin küçük bir kopyası şeklinde olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal yaşam, mimari unsurlar, dini ritüeller ve ölü gömme gelenekleri gibi pek çok unsur ana kent ile aynı özelliklere sahiptir (Gür, 2015: 22).

Aynı dönemde koloniler ile birlikte *emporionlar* da kurulmuştur. Ancak koloni kentleri bir ticaret yerleşimi olan '*emporion*'dan farklı değerlendirilmektedir. *Emporionlar* ticari amaçlar ile kurulan pazar yerleriydi. *Emporionlar* özgür kentler değillerdi ve siyasi amaçlar taşımazlardı. *Emporionlara* çok çeşitli Yunan ürünleri getirilir ve burada satışa sunulurdu. Örneğin Orontes (Asi) Irmağı kenarında kurulan Al-Mina'ya Yunanistan'dan şarap, zeytin yağı, Yunan vazoları gibi ürünler getirerek burada satışa sunulurdu. Aynı şekilde, Al-Mina'dan Yunanistan'a ise fil dişi, altın gibi değerli madenler ve köleler gönderilirdi (Tekin, 2016: 74). Ancak koloni kentleri bundan farklı olarak tamamen bağımsız *polis*lerdi.

Yeni kurulan kentler niteliklerine göre 'tarımsal' ve 'ticari' olarak ikiye ayrılırlardı. Tarımsal nitelikli kentler tarım yapılabilecek yerler arayışı ile kurulan kentleri nitelemek için kullanılırdı. Kendi kentlerinde ticaret yapabilecek imkana ve ticaret yollarına sahip

olmayan kentlerin ticari amaçlarla kurdukları kentler ise ticari nitelikli kentler olarak tanımlanmaktadır.

Yeni bir kentin kurulması Hellen dünyası için oldukça önemli bir olaydı. Pek çok Yunan tanrısı yeni kentlerin kurulmasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirilirdi (Okumuş, 2020: 5). Tanrılar kentin bir sembolü haline gelir, bununla birlikte kentin bereketini ve güvenliğini sağlardı. Kent kuruluşu ile ilgili en önemli tanrı ise şüphesiz Apollon'du. Yeni bir kent kurulmadan önce Apollon tapınaklarına, özellikle de Delphoi tapınağına danışılırdı. Burada *ktistes* kehanetlere başvururdu.

Kentlerin kurulması birtakım ritüeller takip edilerek yapılırdı. Öncelikle kurulacak kentler '*oikist*' ya da '*ktistes*' adı verilen bir önder takip edilerek kurulurdu. Önceden belirlenen bir grup erkek arasından yeni kenti kuracak olan *ktistes* seçilirdi. Bu kişi önce Apollon bilicilik merkezine gider ve burada kahine danışır. En popüler bilicilik merkezi Delphoi'deki Apollon Tapınağı'dı. Genellikle *ktisteslerin* bu tapınağa geldiği düşünülmektedir. *Ktistes* kahinden aldığı bilgiler doğrultusunda yeni bir kent kurulumu için yola çıkardı. Biliciye ya da kahine danışma eylemi ile kolonizasyona dini bir etki kazandırılırdı. *Ktistes* böylece tanrıların onayını alan ve tanrılar tarafından desteklenen kişi konumunda olurdu (Yazgı, 2008: 5). Koloni kuruluşu *ktistes* önderliğinde bir grup genç erkek tarafından gerçekleştirilirdi. Kadınlar ve yaşlılar kent kurulduktan sonra ana kentten, yeni kente gelirdi (Tekin, 2016: 78). Koloni kurulum süreci *ktistes* öldükten sonra tamamlanmış olurdu. Ölümünden sonra kentte tanrılaştırılır, bazı kentler agoralarında *ktistesleri* için tapınaklar inşa ettirirdi. Böylece kentte *ktistes* kütleri oluşturulurdu (Tekin, 2016: 78).

Herodotos koloni kurulması ile ilgili bazı detaylar vermektedir. Libya'ya giden denizcilerin kurduğu koloniyi şöyle anlatmaktadır (Herodotos, IV.153);

'Thera denizcileri, Korobios'u adada bırakıp dönmüşler ve Libya kıyısındaki bir adada kurulacak kolonun temellerini attıklarını bildirmişlerdi. O zaman Thera'lılar karar verdiler, her ailenin iki oğlundan seçilecek birisi ve adalarının yedi bölgesinin her birinden ayrılacak şu kadar sayıda kolon göndereceklerdi; kılavuz

ve kral olarak da Battos gidiyordu. Elli kürekli gemi böylece Platea'ya doğru yelken açtı.''

Koloni kuruluş sürecini Thukydides şöyle aktarmıştır (Strabon, I.12);

"Troia Savaşı'ndan sonra da Hellas'tan çeşitli göçler yaşandı. Yeni koloniler kuruldu bu nedenle de ülkenin gelişimi için gereken huzur bir türlü sağlanamadı. Troia Savaşı'ndan dönen Helenler anakaradali çok şeyi değiştirdiler. Eskiden vatandaş olanlar bu haklarını kaybetti. Savaştan sadece atmış yıl sonra Boiotialılar, Thessialılar tarafından Arne'den çıkardılar ve bugünkü Kadmeia topraklarına yerleştiler. Eskiden Troia Savaşı'na da katılan Kadmealılar bu topraklarda yaşarlardı. Savaştan seksen sonra ise Dorlar ve Heraklesoğulları Peloponnesos'u ele geçirdiler. Hellas'ta barışın sağlanması için daha uzun bir süre geçmesi gerekiyordu. Sonuçta barış sağlandıktan sonra koloniler kurulmaya başlandı. Atinalılar Ionia'da, Peloponnesoslular ise Sicilya ve İtalya'da koloniler kurdular. Ayrıca Hellas civarında da yeni koloniler kuruldu. İşte bu kolonilerin kurulmaları Troia Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir."

Thukydides koloni sebeplerini ise şöyle anlatmaktadır (Thukydides, I.2);

"Hellas'ta ilk zamanlardan itibaren düzenli bir yaşam kurulmamıştır. Sürekli olarak göçler birbirini takip etmiş ve bu nedenle de daima yer değiştirilmiştir. Öte yandan hem karada hem de denizdeki ticaret de pek güvenli sayılmazdı. Çiftçiler kendilerini bile zor besliyorlardı. Yine kentler korunaklı bir hale getirilmiyordu. Bu nedenle insanların para biriktirme şansları yoktu. Ne de olsa her an birileri gelip topraklarını işgal edebilirdi. En verimli topraklar sürekli olarak işgale uğruyordu. Bu nedenle de ülkelerinden kaçıp daha güvenli bir yerde yaşamak isteyenlerin başvurdukları bir yer halini almıştı. Kentin büyümesinde de yeni gelen göçmenlerin büyük rolü oldu. Zaman ilerleyip Atina toprakları halka yetmemeye başladığı zaman onlar Ionia topraklarına göçmenler göndermeye başladılar.'"

Yunan kolonizasyon hareketlerinin tam nedenini belirlemek pek mümkün değildir. Kimi araştırmacılar bu kolonizasyon hareketinin tarım ve kıtlık sebebiyle olduğunu, Yunan anakarasındaki nüfus artışıyla birlikte yerleşmek için yeni yerler aranmaya başladığını ifade etmektedir (Boardman, 2001: 35-36). Strabon Karadeniz’de ilk kurulan koloninin Sinope (Sinop) olduğunu, bu koloninin ise Miletoslular tarafından kurulduğunu belirtir (Strabon XII, III.11). Miletoslular Sinope’den sonra Karadeniz’de pek çok koloni kurmuştur. Bu durum göz önünde tutulduğunda koloni kurma sebebinin yalnızca artan nüfustan kaynaklanmadığı, koloni kurulan bölgelerdeki ticaret potansiyelinin ve bölgenin yer altı-yer üstü zenginliklerin esas önemli sebep olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Karadeniz’deki köle ticareti de yeni kolonilerin bu bölgede kurulmasında etkili olmuş olmalıdır¹.

Platon’a göre nüfusu kontrol etmenin en kolay yolu, fazla nüfusun kolonilere gönderilmesidir (Gwynn ve Shewan, 1918: 89). Platon’un bu ifadesi Karanlık Çağlar’dan sonra artan nüfus sebebiyle toplulukların yeni kentlere yönlendirilmiş olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir.

Kolonizasyonun bir diğer sebebi olarak görülen ihtimal ise Yunanistan’da yaşanan kuraklık ve kuraklığın bir sonucu olan kıtlıktır. Tüm bunlarla birlikte, belki de en önemli sebep ise ticarettir. Cawkwell, erken dönem kurulan kolonilerin daha çok tarım, ilerleyen dönemlerdeki kolonilerin ise ticari sebeplerle kurulduğunu ileri sürmektedir (Cawkwell, 1992: 295). İlk dönem kolonizasyonda koloni edilecek yer seçilirken tarım alanları dikkate alınmıştır. Ancak ikinci dönem kolonizasyon hareketlerinde limanların işlevselliğinin, lokalizasyon seçiminde daha önemli bir unsur haline geldiği görülmüştür (Uysal, 2021: 17).

Kurulan yeni kolonilerin bir diğer sebebi ise ana kentlerdeki toprak yetersizliğidir. Ana kentte yerleşebileceği ve zenginleşebileceği topraklara sahip olmayacak bir grup genç erkek yerleşebilecekleri başka bir yurt arayışına çıkmışlardır. Böylece yeni tarım arazilerine sahip olarak zenginleşme ihtimallerini güçlendirmişlerdir (Gür, 2015: 27-29).

¹ Bknz: Emir, 2011.

1.3. Küçükasya’da Kent Devletlerinin Kuruluşu

Polis, bir yerleşimin merkezi olan ‘*asty*’ ve merkezin çevresinde yer alan kırsal-tarımsal alanlar yani ‘*khora*’lardan oluşan kent devletidir. Halkın (*demos*) ve toprağın bir arada uyum içinde yaşaması polislin temel unsurudur. Burada *akropolis* ve *khora* arasında ortaklaşa bir yaşam vardır. Antik Yunanca’da *polis* kelimesi hem *akropolis* kelimesinin hem de ‘şehir’ ve ‘kent’ kelimelerinin karşılığını verir. *Polisler* etrafı surlarla çevrili ve korunaklı kentlerdir. Yunan toplumlarının çekirdeğini *polisler* oluşturmaktadır. *Polisler* ekonomik, siyasi, askeri anlamda Yunan dünyasını şekillendiren merkezlerdir. Hellen dünyasındaki neredeyse tüm kurumlar ve kavramlar *polislin* etrafında şekillenmiştir. Ayrıca bu kentler kendi kendine yetebilen, siyasi ve ekonomik açıdan bağımsız birer devlettir. *Polis* vatandaşı olan Hellenler yasa önünde eşit sayılırlar ve siyasette aktif olarak rol alabilirler. Her kentin kuralları ve yasaları da kendine özgüdür.

Aristoteles’in devlet tanımı, Hellenler tarafından oluşturulan polisi temsil eder niteliktedir. Hellenler de bir arada yaşayan toplumları ve devleti aynı kelime ile ifade etmişlerdir (Akarca, 1998: 186).

Aristoteles devleti şöyle tanımlamaktadır (Aristoteles, Politika: 23);

“Gözlemlerimiz bize her devletin iyi bir amaçla kurulan bir insan topluluğu olduğunu gösterir. İyi dememin nedeni tüm insanların eylemlerinde iyi denilen şeyi yapmaya çalışmalarıdır. Mademki tüm topluluklar o ya da bu şekilde iyi denilen şeye ulaşmaya çalışıyorlar o halde toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayan olan devletin de en iyiyi amaçlaması gerekir. Devlet denilen şey aslında bir topluluktur ve bu topluluk siyasaldır. Devlet adamıyla devlet, kral ve ona bağlı olanlar, aile reisi ve diğer ev halkı ya da efendi ve köle arasındaki ilişkinin aynı olduğunu sanmak yanlıştır. Aralarında sadece büyüklük değil aynı zamanda nicelik farkı da vardır. Büyüklük belirleyici bir nokta değildir, bir adam birkaç kişiyle efendi-köle ilişkisi, çok daha fazla insanla aile ilişkisi, daha da fazlasıyla siyasal topluluk ilişkisi kurduğunu söyleyemeyiz. Böyle düşünürsek büyük bir aileyle küçük bir kent arasında hiçbir fark olmadığı sonucuna varırız.”

İlk kent devletleri Karanlık Çağ'ın son bulması ile ortaya çıkmış olmalıdır. M.Ö. 8. yüzyılın ortasına denk gelen bu dönem, Büyük Kolonizasyon hareketlerinin görüldüğü dönemdir. İlk kent devletlerinin ortaya çıkışı Sicilya'nın M.Ö. 750'de kolonize edilmesi ya da tapınakların ortaya çıktığı M.Ö. 730 yıllarında gerçekleşmiş olmalıdır (Kaya, 2011: 187; Okumuş, 2020: 12). Bir görüşe göre kent devletleri Dorların baskısından kaçan toplulukların Batı Anadolu'da özellikle Ionia bölgesinde yeni kolonizasyonlar kurmasıyla oluşmuştur (Kaya, 2011: 187).

Kent devletleri siyasi açıdan incelendiğinde Fenikeliler ile M.Ö. 8. yüzyılda kurulan yakın ilişkiler, Yunanlıların Fenike kent devletlerinden etkilenmiş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Yine Geç Hitit dönemi küçük krallıklarında gördüğümüz siyasi yapılanma, Yunan kent devletlerinde de görülmektedir. Bu küçük krallıklar ve beylikler tüm dünyaya hükmetme amacı taşımadıkları için daha çok ticari ve kültürel faaliyetlerde bulunmuşlardır (Akurgal, 2000: 18).

Bir *polis*in en temel özelliği etrafının surlarla çevrili olması ve kentin korunaklı olmasıdır. Küçükasya'daki polisler incelendiğinde etrafı sur duvarlarıyla çevrili olan en erken yerleşim Smyrna'dır (Eski İzmir) (Tekin, 2016: 64; Akurgal, 2003: 318). Smyrna kentinin sur duvarlarıyla çevrili bu evresi M.Ö. 850'lere tarihlendirilmektedir. Bu durum, Küçükasya'daki en erken *polis* oluşumunun M.Ö. 9. yüzyıla uzandığını göstermektedir (Kaya, 2011: 187; Tekin, 2016: 64). Fakat bu kalıntılara rağmen iskan edilen bu kentin bir *polis* haline dönüşmesi ve merkezi yönetimin oluşturularak halk ile bütünleştirilmesi ancak M.Ö. 8. yüzyıl ortalarına kadar uzanmış olmalıdır (Pomeroy, 2018: 80).

Kent devletleri tek bir kentten oluşmaktadır. Ancak bazen ufak birkaç köyün bir araya gelerek yeni bir kent oluşturduğu bilinmektedir. Bu birleşim hareketi '*synoikismos*' olarak adlandırılır. *Synoikismos* hareketinin M.Ö. 9. yüzyılda başlayıp, M.Ö. 700'de çok daha yaygın bir hale geldiği düşünülmektedir (Pomeroy, 2018: 81).

Hansen ve Nielsen Arkaik ve Klasik dönemler için bazı kentlerdeki *polis* tanımlarını '*kale*' anlamında kullanmıştır. Antik Yunanca'da da *polis*, '*kale*' anlamını karşılayan bir kelime olduğu için, polis'in bir 'kent devleti' haline gelmesinin bir süreç sonucu gerçekleştiği düşünülmektedir. Çünkü Hellen kent devletleri siyasi, politik, sosyal

alanlarda birçok evreden geçerek ve bu evreleri tamamlayarak gelişmiştir (Hansen ve Nielsen: 2004).

Ancak, yukarıda bahsedilen kanıtlara rağmen Batı Anadolu'da kent devletlerinin tam anlamıyla ne zaman ortaya çıktığını belirlemek oldukça zordur. Bazı araştırmacılar bir kentin *polis* sıfatını alabilmesi için, kral ya da tiran gibi tek kişinin egemenliğiyle yönetiliyor olmasının yetersiz olacağını belirtmiştir. Bu yüzden demokratik rejimlerin kurulduğu M.Ö. 6. yüzyılda *polislerden* söz edilebileceğini ifade etmişlerdir. Bazı araştırmacılar ise polislerin kuruluşunun Minos dönemine kadar uzandığından bahsetmektedirler. Bu konudaki en yaygın görüş ise, kent devletlerinin M.Ö. 8. yüzyılda ortaya çıkmış olmasıdır.

1.4. Kurucu Mitleri; Oikistler ve Ktistesler

1.4.1. Oikistler ve Ktistesler Nasıl Ortaya Çıktı?

Ktistes temelde bir kentin kurucusu anlamına gelmektedir. Bir şehrin tanrı, kahraman veya tarihi kurucuları '*ktistes*' (κτίστης) olarak adlandırılmıştır². Kurucuların kenti kurduğu hikayelere ise '*ktisis*' (κτίσις) adı verilmiştir. Eskiçağda mitolojinin toplum üzerindeki etkisiyle birlikte kentler kahraman ya da tanrı kurucularına büyük önem göstermişlerdir. Hatta bazı kentler birden fazla *ktistese* ve kurucu öyküsüne sahip olmuşlardır. O dönem için şehir kurmak kutsal ve tanrısal bir iş olarak görülmüştür (Pekman, 1970: 7).

Ktistes kelimesi Hellenistik Dönem ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Öncesinde kent kurucuları için '*oikistes*' kelimesi kullanılmaktaydı. Roma döneminde ise *oikistes* kelimesi yerini tamamen *ktistes* kelimesine bırakmıştır (Ziegler, 1998: 688).

² *Ktistes*, Eski Yunanca ktizein (κτίζειν), yaşanabilir hale getirmek, yerleşmek, kurmak anlamına gelen fiilden türemiştir. Hıristiyanlık öncesinde kent kurucularını tanımlamak için kullanılmıştır. Eski Yunanca *Arkhegetes* ve *oikistes*, Latince, *conditor* kelimeleri de bu anlama gelmektedir. Hellenistik Dönem'de yazıtlarda, ktistes aynı zamanda, sıklıkla, oyunların veya devlet kurumlarının kurucusu için de kullanılmıştır. Eder, Walter (Berlin) and Frateantonio, Christa (Gießen), "Ktistes", in: Brill's New Pauly, Antiquity volumes edited by: Hubert Cancik and , Helmuth Schneider, English Edition by: Christine F. Salazar, Classical Tradition volumes edited by: Manfred Landfester, English Edition by: Francis G. Gentry. Consulted online on 16 June 2022 <http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e624050>

Bir kent için *ktistes*, kentin kuruluşuyla birlikte kimliği anlamına da gelmekteydi. Kentin statüsü ve prestiji *ktistes*i ve kuruluş öyküsü ile oldukça bağlantılıydı (Okumuş, 2020: 22). Kentlerin kuruluş efsaneleri ve kurucularının kimlikleri onların kim olduğunu, nereden geldiklerini çevrelerine ve diğer tüm kentlere anlatmanın bir diğer yoluydu (Sweeney, 2013: 7). Bu yüzden *ktistesler* güç, zeka, şans, erdem, bereket gibi özelliklerle bağdaştırılmaktaydı. Ayrıca tüm bu kuruluş mitleri ve soylarını dayandırdıkları kutsal kişilikler ya da hikayeler, kentler için politik bir anahtar niteliğindedi (Sweeney, 2017: 2). Bu hikayeler geçmiş ve bugün arasında bir bağlantı ve köprü görevi görüyordu. Geçmişteki güçlü hikaye, özellikle politik anlamda o günü şekillendirebiliyordu (Sweeney, 2013: 88). Çünkü bir kentin adının en eskiye gitmesi ve köklü bir soydan geliyor olması, o kentin saygınlığını arttırdığı gibi diğer kentlerin güvenini de kazandırıyor (Nolle, 2015: 3). Bu gibi sebeplerle genelde kurucu kahramanlar tanrılar ile ilişkilendirilen akrabalık soylarına sahip oluyordu.

Kentlerin sahip oldukları bu hikayeler sonradan uydurma olabileceği gibi, geçmişleri hakkında bize tarihsel bir aydınlatma da yaratabilirler. Her nasıl olursa olsun, efsaneler sayesinde ataları hakkındaki hatıraları canlı tutmayı amaçlamış olmalıydı (Sweeney, 2013: 9). Elbette bu mitler sözlü aktarım sürecinde bazı eklemeler veya detaylandırmalar yoluyla çarpıtılmış olabilir. Ancak çekirdeğinde tarihsel bir gerçek yatmalıdır ki bu gerçeklik, bazı durumlarda arkeolojik veriler ile de kanıtlanabilmektedir.

Kurucular bir kişi olabildikleri gibi, bir tanrı, mitolojik bir kahraman ya da bazen bir imparator da olabilmekteydiler. Kurucular zamanla bir kült haline dönüşmüş ve pek çok kent kurucularına verdikleri özeni göstermek için *ktistesleri* adına tapınaklar inşa ettirmişlerdir (Yıldırım, 2020: 393). Ayrıca bazı yazıtlardan, *ktisteslerin* mezarlarının kent agoralarında olduğu ve bu mezarların bir kült şeklinde tapınım gördüğü bilgisine ulaşılmaktadır (Herodot, I. 168; IV. 159; Hall, 2008: 404).

Homeros Ilias Destanı'nda, kentte Ilos'a ait bir anıt olduğundan bahsetmiştir (Homeros XI. 166):

“...Troyalılar da Dardanosoğlu Ilos'un anıtını geçerek, çabucak kente varalım diye koşuyorlardı...”

Yine Ilias'ta, Ilos'a ait mezar hakkında bilgilere yer vermiştir (Homeros, XI. 172):

“...dayamıştı sırtını bir mezar taşına. Bu mezar, eski yaşlılardan Dardanosoğlu Ilos'undu.”

Strabon ise Ilos'un anıtını şu sözler ile anlatmıştır (Strabon, XIII.1. 597):

“...hem içinden Simoeis'in aktığı Simones'lilerin hem de Skamandros'luların ovasını içerir. Ozanın (Demetrios), genişliğinden ötürü, birçok mücadelenin geçtiği alan olarak gösterdiği yer ve gene onun tarafından işaret edilen Erineos Aisyetes'in mezarı, Batieia ve Ilos'un anıtı da buradadır...”

Malkin de, *ktisteslerin* agoralara gömüldüğünden bahsetmiş ve *ktisteslerin* agoralara gömülmesi geleneğini MÖ 6. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirmiştir (Malkin, 1987: 200).

Bazı araştırmacılar kent kurucularının tapınımları sırasında tıpkı tanrılara olduğu gibi kurbanlar adadığını, ancak bu tapınım ritüellerinin Olympos tanrıları için yapılandan daha farklı biçimlerde yapıldığını aktarmıştır. *Ktistesler* yer altı tanrılarına (*khthonik*) eşdeğer tutulmuştur. Bu yüzden tapınım ritüelleri de yer altı tanrılarına yapıldığı biçimde gerçekleştirilmiştir. Olympos tanrılarına gün ışığında ritüeller yapılırken yer altı tanrıları ve *ktistesler* için tapınımlar gece saatlerinde yapılmıştır. Sunaklar ise çukur içlerinde inşa edilmiştir. Doğa üstü güçlere sahip olduğu düşünülen *ktisteslerin* bu ritüeller sırasında yer altı ve yer üstü dünyası arasındaki köprü olduğuna inanılır. Kurucular tıpkı tanrılar gibi kentlerin koruyucusu olarak görülmüştür. Bu yüzden bazen kriz durumlarında kuruculardan yardım istemek için bu ritüellere sıklıkla başvurulduğu düşünülmektedir³.

Antik dönemde kentler, tarihlerini mümkün olduğu kadar geçmişe dayandırma istekleri sebebiyle, bazen kuruluş öykülerini kendilerinden daha eski olan kentlerle tarihsel bir bağ ya da akrabalık oluşturma çabası güderek şekillendirmişlerdir. Bu durum kentler arasındaki siyaseti, ticareti ve sosyal yaşamı da şüphesiz etkilemiştir. Bazı durumlarda

³ Bknz: Şirvan, 2019; 108.

ortak bir kurucu ya da iki kent arasındaki kurucuların akraba olması gibi özelliklere rastlanmaktadır.

Ktistesler yalnızca kentler için değil, bu kentlerde yaşayan halk için de oldukça önemliydi. İnsanlar günlük konuşmalarında sıklıkla *ktisteslerden* bahseder ve onlara övgüler dizerlerdi. Örneğin bir yarışmayı kazanan sporcu konuşmasında kendi kentinin *ktistesinden* ve öyküsünden bahsederdi. Bu kendi halkını yüceltmenin farklı bir biçimiydi (Köker, 2017: 121-122).

Karanlık Çağlar'ın son bulduğu ve yeni kolonilerin kurulduğu, kent devletlerinin ortaya çıkmaya başladığı M.Ö. 8. yüzyılda tüm bu gelişmelerle birlikte kahraman kültü de şekillenmeye başlamıştır. Yeni kurulan kentler kendi kimliklerini kurucularıyla birlikte oluşturmuş ve onun etrafında biçimlendirmiştir (Şirvan, 2019: 121).

Kentlerin ataları ve kuruluşları ile ilgili bağlarını canlı tutma istekleri Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiştir. Ekonomik, sosyal ya da politik nedenlerden ötürü Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentler kendi sikkeleri üzerinde, köklerini en eskiye götürebilecek şekilde, Hellen kökenli *ktisteslerine* yer vermişlerdir.

Roma İmparatoru Hadrianus (M.S. 117-138) tarafından önerilen Panhellen düşüncesi ve hayata geçirilen Panhellen Birliği ile birlikte Hellen kültürünün tüm kentlerde varlığının sürdürülmesi, geleneklerinin yaşatılması amaçlanmıştır. Bu birliğin oluşturulmasıyla temel olarak Hellen kültürünün yeniden canlandırılması, ortak kültür ile birlikte barışçıl bir ortam sağlanması amaçlanmıştır. Birliğin sağlıklı bir biçimde devam etmesi ve ortak kültür bilinci için dört yılda bir Panhellenia Oyunları düzenlenmiştir. Anadolu'daki Hellen kentleri bu birliğin üyesi olabilmek için yarışır hale gelmişlerdir. Çünkü birliğin üyesi olan kentler pek çok ayrıcalığa da sahipti. Ancak birliğe üye olmanın temel şartı kentlerin kökenlerini Ion, Aiol ya da Dor olduklarını kanıtlamaktı. Kentler bu şarta sahip olabilmek için mitosları da kullanarak kendi köklerini anlatmaya başladılar (Okumuş, 2020: 24). Böylece özellikle Panhellenizm akımıyla birlikte Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentler kurucu mitosları konusunda yarışır hale geldiler. Bu hikayelerini aktarabilmek için ise kent sikkelerini sıklıkla kullandılar ve sikkeleri üzerinde kurucularına, kurucu mitoslarına yer verdiler.

Kent kuruluşunda *ktistesin* birtakım görevleri bulunmaktaydı. Genellikle *ktistesler* soylu ailelerin çocuklarından seçilirdi (Okumuş, 2020: 27). Kenti kuracak olan önder ile birlikte bir grup genç erkek de seçilerek öncü olarak kurulacak yeni kent için yola çıkardı. Ancak bu yolculuktan önce Delphoi'ye giderek bazı ritüellerin gerçekleştirilmesi gerekirdi. Alınan kehanet ışığında yeni kent kurulmak üzere yola çıkılırdı. Yeni kurulan kentin bir kısmı kutsal alanlar için ayrıldıktan sonra tüm kolonistlere kura çekme yöntemiyle topraklar bölüştürülürdü (Tekin, 2020: 78). *Ktistesin* ölümüyle koloni kurma süreci tamamlanmış olurdu ve kurucu kült haline getirilerek kentte tapılırdı.

1.5. Kurucu İkonografileri

1.5.1. At Üzerindeki Kurucu Betimlemeleri

Kurucu figürlerinin en çok görüldüğü ikonografi at üzerindeki betimlemeleridir. Genellikle bronz sikkelerin arka yüzlerinde; at üzerinde, çıplak ya da yalnızca omuzlarında pelerin ile tasvir edilirler. Genç ve dinamik bir fizikleriyle kentin imajının simgesi durumundadırlar. Ana kentten oldukça uzak ve çoğunlukla deniz aşırı yerlere yapılan bu kolonizasyon hareketlerinin bir temsili olarak kurucu figürün at üzerinde görülmesi akla yatkındır. Bu hali ile pek çok kahramanlığı da taşıyan *ktistesin* kentin ilk kuruluşu ya da yeni kentin saptanması anını temsil ediyor olması muhtemeldir. Çoğunlukla at dört nala koşar vaziyettedir.

Bu betimlemenin Troas ve Mysia bölgelerinde en çok kullanıldığı kent şüphesiz Dardanos kentidir. Bazen tamamen çıplak bazen ise yalnızca peleriniyle, at üzerinde kurucu kahraman Dardanos çoğunlukla arka yüzlerde görülür. At üzerinde görülen kuruculara bir diğer örnek ise, Adramytteion kentindedir. Çoğunlukla bir elini hava kaldıran figür, at üzerinde ve pelerinli olarak tasvir edilir.

1.5.2. Çıplak, Ayakta ve Mızraklı Kurucu Betimlemeleri

Bu figürler çoğunlukla çıplak ya da omuzunun üzerinde aşağıya doğru uzanan *khlamys* ile birlikte betimlenirler. Figürler gücü ve dinamikliği sembolize eder şekilde genç ve düzgün fizikli tasvir edilmişlerdir. Hellen dünyasında mızrağın '*savaş ile kazanılan*

toprak' anlamına geldiği düşünülduğünde bir mücadele sonucu kurulan kentlerin kurucularını mızrak ile tasvir ettiği çıkarımını yapmak yanlış olamayacaktır. Kent kuruluşları her zaman yerleşim olmayan yerlerde kurulmadığı için bazı durumlarda kolonistlerin direnç gösteren kentlerle çarpışmaları gerekmiştir. Muhtemelen mızrak, kazanılan savaşlara ve bunun sonucu kurulan kentlere bir atıf niteliğindedir. Pek çok kent kurucularına kahramansı özellikler yüklemek için *ktisteslerini* mızraklı, kimi zaman kalkan ve mızraklı olarak tasvir etmişlerdir.

Genellikle mızrak ve kalkan taşıyan kurucu ikonografileri çıplak biçimde betimlense de bazı kentlerde ufak değişiklikler görülür. Örneğin Miletos kenti, kurucu Miletos'u Marcus Aurelius (M.S. 161-180) döneminde basılan bir sikkenin (RPC IV.2, 606.) arka yüzünde giyimli betimlenmiştir. Bir gemi pruvası üzerinde gördüğümüz *ktistes* Miletos, giyimli, elinde kalkanı ve mızrağıyla görülür. Bir imparatoru anımsatan bu tasvirin Miletos'a ait olduğu MEIAHTOC KTICTHC lejandı ile anlaşılmaktadır.

1.5.3. Kurucu Başları

Sikkeler üzerinde betimlenen kurucu başları çoğunlukla pseudo-autonomous (yarı otonom) olarak darp edilen sikkelerin ön yüzlerinde kullanılmıştır. Diğer örneklerde olduğu gibi kurucu başları da çoğunlukla genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Kyzikos, Abydos ve Parion örneklerinde görüldüğü gibi, bu tasvirlerin genç ve dinamik olmaları özellikle vurgulanmıştır.

Ancak yaygın olarak genç erkek başları kullanılmasına rağmen bazı örneklerde kurucu başlarının temsil edildiği düşünülen figürlerin sakallı olduğu görülmektedir. Örneğin Tenedos (Bozcaada) ve Pergamon (Bergama) kentlerinin sikkeleri üzerinde sakallı erkek figürlerinin kurucu başlarının tasviri olması ihtimali oldukça güçlüdür. Bu kentler kurucu tasvirleri için sakalsız ve genç bir figür yerine daha olgun bir figür seçmişlerdir. Genel olarak bu tasvirler daha az tercih edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TROAS BÖLGESİ KENTLERİ KURUCULARI

Bu bölümde Troas Bölgesi içinde yer alan kentlerin sikkeleri incelenerek üzerinde kurucu ikonografisi barındıran sikkeler saptanmıştır. Bu sikkeler esas alınarak kentlerin kuruluş öyküleri ve kurucuları tartışılmıştır.

2.1. Dardanos

Dardanos antik kenti, bugün Çanakkale ili Kepez beldesi sınırları içinde, Çanakkale Boğazı üzerindeki alçak bir tepe üzerinde yer alır. Kent adını Dardanos isimli kahramandan almıştır.

Dardanos, Yunan mitolojisinde, Titan Atlas'ın kızı olan Elektra ve Zeus'un oğludur. Homeros'a göre Zeus'un en sevdiği ölümlü çocuğudur. Troya krallarının atası olarak kabul edilmektedir. Troas'a geldikten sonra burada Dardania kentini Ida Dağı eteklerinde kurmuştur. Bu yüzden bazı zamanlarda Dardanoslular'a 'Dardanalılar' denmektedir (Homeros, XX.215).

Dardanos'un doğumu Ilias'ta Aineias'ın ağzından şöyle anlatılır (Homeros, XX. 215):

*Bulut devşiren Zeus ilkin baba oldu Dardanos'a
Dardanos kurdu Dardanei'yi
O zamanlar kutsal Ilion yoktu
Ölümlü insanların büyük şehri yoktu ovada.
Dardanoslular çok pınarlı İda'nın eteklerinde otururdu.
Dardanos'tan Erikhtonios doğdu, kral oldu,
En varlıklı adamı oldu ölümlü insanların.
On bin kısrağı otlardı çayırlarda, sevinirdi körpe taylarına bakıp.
Boreas otlarken gördü onları, vuruldu,
Bir at oldu kara yeveli, bindi kısraklara,*

*Kısraklar gebe kaldı on iki tay doğurdular,
Taylar bereketli tarlada hoplayıp zıpladılar,
Koştular başakların tepesinde, başaklara dokunmadılar,
Dört döndüler denizin engin sırtında,
Alacalı köpükler üstünde dört döndüler.
Erikhtonios 'ta Tros doğdu, Troyalıların kralı.
Kusursuz üç oğlu oldu Tros 'un da:
Ilos, Assarakos, tanrıya denk Ganymedes.*

Dardanos ismine ilk olarak Ilias'ta rastlanmaktadır. Bir diğer antik kaynak olan ve imparator Augustus'un (M.Ö. 27-M.S. 14) isteği üzerine Vergilius tarafından yazılan Aineias Destanı da kent hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Dardanos hakkındaki ilk ve temel bilgiler Ilias Destanı'ndandır. Aineias'ın Akhilleus'a söylediği dizeler Dardanos ve soyu hakkında bilgiler içermektedir (Homeros, XX. 206-243) :

*“...Kusursuz Peleus 'un oğlu derler sana,
Deniz tanrıçası güzel saçlı Thetis 'miş anan.
Ulu yürekli Ankhises 'in oğluyum ben de,
övünürüm babamla, anam da Aphrodite.
Bilmek istersen daha çok şey,
öğrenesin diye soyumuzu sopumuzu iyicene,
dinle bak, çok insan tanır bizi.
Bulut devşiren Zeus, baba oldu ilkin Dardanos 'a, Dardanos kurdu Dardanie 'yi,
o zamanlar kutsal İlyon yoktu,
ölümlü insanların büyük kenti yoktu ovada. Dardanoslular çok pınarlı İda 'nın
eteklerinde otururdu. Dardanos 'tan Erikhtonios doğdu, kral oldu,
en varlıklı adamı oldu ölümlü insanların.
On bin kırsırağı otlardı çayırlarda,
sevinirlerdi körpe taylarına bakıp.
En güzeliydi Ganymedes ölümlü insanların,
tanrılar kaçırdı onu Olympos 'a,*

*Zeus'a şarap sunan olsun diye,
dediler güzelliğiyle yaşasın tanrılar arasında,
İlos'un oğlu kusursuz Laomedon'du,
Tithonos'la Priamos doğdu Laomedon'dan,
Lamos Klytios, Ares'in dölü Hiketaon doğdu. Assarakos'un oğlu Kapys, Kapys'in
oğlu da Ankhises'ti. Ankhises'ten ben doğdum, Priamos'dan Hektor doğdu.
Övünürüm bu soydan, bu kandan olmakta.
Yiğitliği Zeus çoğaltır, azaltır insanlarda,
O'dur ölümsüzler arasında en güçlü olan..''.*

Poseidon ise Aineias'ın Akhilleus ile mücadelesi sırasında şu dizeleri söyler (Homeros, XX. 300-308);

*"...Haydi onu biz kurtaralım ölümden. Akhilleus öldürürse bu adamı öfkelenir
Kronosoglu (Zeus),
kaderi kurtulmaktır Aineias'ın tohum ekmeden, iz bırakmadan ölmemeli, yok
olmamalı Dardanos soyu, ölümlü kadınların verdiği çocuklar arasında
Kronosoglu, Dardanos'u severdi en çok. İğreniyordu artık Priamos'un soyundan,
güçlü Aineias kral olacak Troyalılara, kral olacak çocuklarının çocukları..."*

Ilias'ta sıklıkla Troya'nın kurucusu Ilos'tan ve Ilos'un dedesinin Dardanos olduğundan söz edilir. Ayrıca Troia ve Dardanos arasındaki bağdan da bahsedilmektedir. Bu iki kentin birlikte savaştığı, birbirlerine destek ve yardımcı olduğu anlatılır.

Aineias Destanı'nda da Aineias soyu Dardanos'a dayandırılmaktadır. Roma İmparatorluk Döneminde yazılan bu destanla birlikte karşımıza çıkan ilişki, kentin atasına duyulan saygının ve onun anısını yaşatmanın bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Destanda bir bölüm de Sidon Kraliçesi Dido şunları söyler (Verigilius, I 565-566 ve 617-626);

*"...Yoksa merhametli Venus'ün Simoeis kıyısında Dardanos soyundan Ankhises'ten
gebe kalıp doğurduğu
o Aineias mısın sen? Anımsıyorum Teukros'u
yurdundan kovulunca, kral Belus'un yardımıyla,*

yeni bir krallık ararken gelmişti Sidon'a.

Babam Belus yenmiş verimli Kıbrıs'ı o sıra,

yakıp yıktıktan sonra, boyundurukta tutuyordu.

İşte o zamandan beri bilirim Troia kentinin düştüğünü, senin adını ve Pelasg'ların krallarını bilirim.

Kendisi, Teukros'lar düşman olsa da överdi parlak sözlerle: "Teukros'ların eski kökeninden geldim," diye övünürdü..."

Destanda Aineias sıklıkla 'Dardanosoglu' olarak tanımlanmıştır. Aineias bir rüyasında kendi soyunu ve atalarını görmüştür. Yine bu rüyada da Dardanos'un oğlu olarak görülmektedir (Sandalcı, 2009: 286-289).

Mitlerden biri Dardanos'un asıl yurdunun Samothrake (Semadirek Adası) olduğunu anlatır. Dardanos, kardeşi Iason ile birlikte Samothrake'de yaşamaktaydı. Yaşanan bir tufandan sonra kardeşi Iason ölmüş, bunun üzerine Dardanos bir sal üzerinde adadan uzaklaşmıştır. Sal ile Asya'ya geçen Dardanos bir kıyıya ulaşmıştır. Ulaştığı kıyı ırmak tanrısı Skamandros (Karamenderes Irmağı) ve Nympha Idaia'nın (*Ida Dağı'nın nymphesi*) oğlu Teukros tarafından hükmedilmekteydi. Bazı kaynaklarda Teukros ve babası Skamandros'un Girit'te bulunan Ida'dan Troas'a geldiği anlatılmaktadır (Verigilius, I. 234-235). Strabon Dardanos'un bölgeye Samothrake adasının gizemleriyle birlikte geldiğini ve kendi dininin gizemli tapınımlarını Troialılara öğrettiğini anlatır (Strabon, VII, I. 50-51). Samothrake'de ele geçen yazıtlardan Dardanosluların gizli tapınım için Samothrake'ye katılımcılar gönderdikleri de bilinmektedir (Özhan, 2004: 161).

Dardanos Samothrake'den ayrırlıp Ilios'a geldiğinde burada güzel bir şekilde ağırlanmıştır. Teukros kızı Batieia'yı Dardanos ile evlendirmiş, topraklarının bir kısmını da Dardanos'a vermiştir. Dardanos, kendi adını verdiği Dardanos şehrini kurmuş ve Teukros'un ölümünden sonra tüm ülkeyi Dardania olarak adlandırmıştır (Soyal, 1998: 77). Troas'ta hüküm süren Dardanos'un ve karısı Batieia'nın Ilios ve Erikthonios adında iki oğlu ve Idaia adında bir kızları olmuştur (Sandalcı, 2009: 291).

Strabon Dardanos'tan şöyle bahsetmektedir (Strabon, VII. 50-51);

"İki kardeş olan Iasion ve Dardanos, Samothrake'de yaşıyorlardı. Ancak Iasion, Demeter'e karşı günah işlediği için yıldırımlarla çarpıldı. Dardanos ise

Samothrake'den ayrılıp, İda Dağı'nın eteğine gelip burada yerleşti ve bu şehre Dardania adını vererek Troialılara Samothrake'nin gizemlerini öğretti. Daha önceleri Samothrake, Samos olarak adlanırlıyordu. ''

Birçok yazar, Samothrake'de tanrılarla birlikte tapınım gören Kabirler'den bahseder, ancak Korybantlar gibi, bizzat Kabirler'in de kimler olduklarını söylemezler. Kyretalar ve İda Daktyller'i bunlarla özdeşleştirilir (Özhan, 2004: 166).

Dardanos'un bölgeye gelişini Stephanos Byzantios şöyle anlatmıştır (Stephanos Byzantios, Δαρδανος);

''Dardanos Troas'da bir şehir, ilk önce Teukris olarak adlandırılıyordu. Mnaseas'ın anlattığına göre Dardanos (Arkadia'da) Athena Tapınağı'ndan onun heykelini alarak Harmonia ve erkek kardeşlerinden Iasion'la birlikte Samothrake'ye geldi ve Agenor oğlu Kadmos, (heykeli) taşıyan kişiyi (kendisine) dost bildi. Telephae ölünce Kadmos, Harmonia ile evlendi ve Dardanos'u dostlarıyla birlikte Asia'ya Troialı Teukros'un yanına gönderdi. Teukros, Dardanos'u tanıdıktan sonra ona kızı Bateia'yı vermiş ve öldükten sonra da krallığını. Ve Dardanos şehrini kuruyor ve ülkeyi Dardania olarak adlandırıyor, ki o ilk önce ülke Teukris olarak adlanırlıyordu. ''

Diodoros ise Dardanos'u şöyle ele almıştır (Diodoros IV. 75; Özhan, 2004: 169);

''Troas topraklarını ilk önce, Skamandros nehrinin ve İda dağının bir nymphanın oğlu olan Teukros yönetiyordur ve kendinden dolayı insanları Teukrosular olarak adlandırılıyordu. Teukros'un Bateia adında bir kızı oldu. Zeus'un oğlu Dardanos bu kızla evlenerek krallığın yönetimini ele aldı ve kendinden dolayı insanları Dardanosular olarak adlandırıldı ve yaşadığı denize yakın olan şehri ise yine kendisinden dolayı Dardanos olarak adlandırıldı. ''

Apollodoros (Apollodoros, III, 12.1);

''Kral tarafından kabul edilerek, toprakların bir bölümünü ve onun kızı Beteia'yı alarak Dardanos şehrini kurdu; Teukros öldükten sonra bütün toprakları Dardania olarak adlandırdı. ''

Bir efsane Dardanos'un Etrüsk asıllı olduğunu ve Cortona'dan Troas'a gittiğinden bahseder. Diğer bir efsanede Dardanos, Yunan'lı Lykaon'un Pelopponnesos'un birçok yerleşime adını veren oğullarından Pallas'la, Arkadialı kral Euandros'un akrabası olarak anılmaktadır (Soyal, 98: 77).

Dardanos sikkeleri üzerinde özellikle MÖ 5. ve MÖ 4. yüzyıllarda, ön yüzlerde, at üzerinde figürler görülmektedir. Bu figürler genellikle çıplak ve mızraklıdır. Bazen figür bir pelerin ya da *khiton* giyimli olarak görülmektedir. Sikkelerin arka yüzleri genellikle kare çukurluk veya çukurluk içinde bir horoz betimi ile karşımıza çıkmaktadır (Kat. No.: 9-20).

Arka yüzlerde görülen at üzerindeki bu figürleri, mitolojiden de bilinen Dardanos ile ilişkilendirmek mümkündür. Figürler sikkeler üzerinde gördüğümüz kurucu ikonografileri ile benzerlik göstermektedir.

Ilion kenti tarafından darp edilmiş olan bir sikkede ise Dardanos ve Batieia birlikte görülmektedir. Ön yüzünde imparatoriçe Crispina (M.S. 178-182) büstü bulunan sikkenin (Kat. No.: 27) arka yüzünde Dardanos ve Batieia betimlenmiştir. Lejand, ΔΑΡΔΑΝΟC ΙΛΙΕΩΝ (Dardanos Ilieōn) olarak okunmaktadır. Ilieōn burada *ethnikon* olarak Ilion halkının adını verirken, Dardanos yazısı, kurucu Dardanos'u belirtmektedir. Başka bir kentin kurucusunun bir diğer kentin sikkesinde görülmesi, kurucunun, sikkeyi basan kentle mitolojik bir bağlantısı olduğuna işaret eder. Ilion ve Dardanos kentlerinin iç içe geçmiş mitolojileri ve kurucularının akrabalıkları düşünüldüğünde kurucu Dardanos'un Ilion sikkesi üzerinde yer alması doğaldır. Sikke üzerinde Dardanos tahtta oturmakta; karısı Batieia yanında ayakta durmaktadır. Dardanos çıplaktır ve sol elinde asa taşır. Batieia ise elinde dal ya da bir kamış ile başı Dardanos'a dönük olarak betimlenmiştir. Ne de olsa, Homeros'un dizelerindeki gibi, kutsal Ilion'un henüz olmadığı zamanlarda, Dardanos kurmuştur Dardania'yı. Ilion için önemlidir Dardanos. Samothrake'den Troas topraklarına gelen Dardanos, Karamenderes Irmağı'nın (Skamandros) tanrısı ve Ida dağı'nın nymphesinden doğma Teukros'un kızıyla evlenip Dardania'ya hükmetmiştir. Troialılara Dardanalılar dendiği de bilinmektedir. Üstelik Ilion'un kurucusu Ilos'un dedesidir Dardanos. Onu sikkelerinde göstermeleri olağandır. Bir kurucunun eşinin sikkelerde görüldüğü bilinmez. Ancak, Ilion için Batieia evin kızı, Dardanos çok sevgili damatlarıdır. Bu sikkenin Ilion kenti tarafından basılmış olması, iki kent arasındaki

ilişkinin ne kadar önemli olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. İlion, İlos'un da atası sayılan Dardanos'a Roma İmparatorluk Dönemi'nde dahi sahip çıkmış ve anısını yaşatmaya devam etmiştir.

Ön yüzünde imparator Commodus'un (176-192) yer aldığı sikkenin (Kat. No.: 25) arka yüzünde direğe asılı bir ineğin boynunu bıçak ile kesen bir figür karşımıza çıkmaktadır. İlion kenti sikkeleri incelendiğinde aynı sahne içerisinde, yani bir ineği kurban eden figürü görmek mümkündür. İki kent arasındaki mitolojik bağlantı ve akrabalık ilişkisi düşünüldüğünde, Dardanos tarafından basılan bu sikkenin arka yüzündeki sahnesinde yer alan figürün Dardanos olabileceği ihtimali akla gelmektedir. Ancak figür detaylı bir şekilde incelendiğinde, üzerindeki kıyafetlerin ve yaptığı işin bir kurucu için uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Sikke üzerindeki figür bilinmemekle birlikte, benzer ikonografi gösteren İlion sikkeleri üzerindeki figürlerin de kim olduğu belirsizdir. Burada görülen figür kurban kesme işlemiyle görevli olan *victimarium* olabilir mi? Kutsal bir figür olan kurucunun bu kıyafetler ile görülmüş bir örneği yoktur. Özellikle üzerinde *victimarium* tasvirinin yer aldığı diğer sikkelerde de kurban sunma işleminin bir tapınak önünde gerçekleştiriliyor olması, sikke üzerinde yer alan figürün *victimarium* olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Herodotos kutsal alanlarda kurban kesme işinin sadece rahipler tarafından yapılabileceğini, bir yabancıнын kurban kesmesinin tanrılar tarafından yasaklandığını şu sözler ile aktarmıştır (Herodotos, VI.81);

“Bunun üzerine Kleomenes ordusunun büyük bölümünü Sparta'ya geri gönderdi, yanına seçme bin kişi alarak kurban kesmek üzere Here tapınağına gitti. Sunak taşı üzerinde kurbanı kendi elleriyle kesmek isteyince, rahip karşı çıktı; tanrısal yasa, bir yabancıнын burada kurban kesmesine izin vermiyordu, bunu bilirdi.”

Yine Herodotos kurban kesmenin pis bir işlem olduğuna ve kurban ile birlikte birtakım malzemelerin de bulundurulması gerektiğine şu sözler ile değinmiştir (Herodotos, I.59);

“... Bu Hippoktares sıradan bir yurttaştı, Olympia oyunları sırasında bir gün büyük bir mucizeyle karşılaştı: Kurban kesmişti, yanında su ve kurban etleriyle dolu leğenler duruyordu; altında ateş yanmadığı halde su kaynamaya ve taşmaya başladı...”

Hellen dünyasında kurban kesmek için bir dizi ritüellerin gerçekleştirildiği bilinir. Herodotos'dan anladığımız üzere, kentlerdeki kutsal alanlarda kurbanların bir yabancı tarafından kesilmesi yasaktır. Kurbanı kimin keseceği içeriği tam olarak bilinmeyen 'tanrısal yasa' tarafından belirlenmiştir. Bunun dışında kurban kesmenin bazı durumlarda sıradan bir yurttaş tarafından da yapılabileceği görülür. Ancak yukarıda adı geçen Commodus döneminde darp edilen sikkenin arka yüzündeki figür ile ilgili yaklaşım şüphelidir. Tek bir örneğinin olması sebebiyle kıyaslama yapmak mümkün değildir.

Sonuç olarak, Dardanos kenti sikkeleri üzerindeki figürler incelendiğinde M.Ö. 5. yüzyıl sonlarından itibaren *ktistes* Dardanos'u at üzerinde dört nala betimlenmiş olarak görmek mümkündür. Çok sevilen ve kentte sıklıkla işlenen bu ikonografi Roma İmparatorluk Dönemi'nde de kullanılmaya devam edilmiştir. Augustus (M.Ö. 27-M.S. 14), Commodus (M.S. 180-190) ve Severus Alexander (M.S. 222-235) dönemlerinde darp edilen sikkelerin arka yüzlerinde Dardanos yine at üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Kat. No.: 24-25-26). Bu ikonografinin yüzyıllar boyunca kent sikkeleri üzerindeki yerini koruması, *ktistesin* kent için ne kadar saygın ve önemli olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.

2.2. Ilion

Çanakkale'nin Tefikiye köyü sınırları içinde, Hellespontos'un (Çanakkale Boğazı) 5 km. uzağında ovaya egemen bir tepelik üzerinde bulunan Troia Antik Kenti, bölgeye de adını vermektedir. Ancak Klasik dönemlerde kent adı Ilion olarak bilinir. Ilion ya da Troia olarak bilinen kentin adının kökeni MÖ 2. bin yılına uzanan Luwi dilinden geliyor olmalıydı. Kente adını Tros ve oğlu Ilios'un vermiş olduğu düşünülmektedir (Soyal, 1998: 10).

Strabon kentin yerini şöyle anlatır (Strabon, XIII, 24);

"Abydos'dan sonra Ilion toprakları başlar yani Lekton'a kadar uzanan kıyı kısımları, Troia Ovası ve Aineias'a bağlı olan Ida Dağı yamacındaki kısımlar."

Kent sürekli yerleşim görmüş ve Troia Savaşı dönemine denk gelen büyük tahripten sonra bile terk edilmemiştir (Strabon, XIII. 40). Ayrıca bölgede kurulan Şehirler

Federasyonunun başkanlığını yapıyor olması, kenti siyasi ve ekonomik olarak ayakta tutmuştur. Bunun yanında ünlü Athena Tapınağı kent için büyük bir önem taşımaktadır. Kentin en çok ziyaret edilen mekanlarından olan tapınak için her dönemde binlerce kurbanlar sunulmuştur. Tapınağın kentin kuruluşu sırasında yapıldığına dair hikayeler mevcuttur. Antik Çağ yazarlarına göre, Athena Tapınağı'nın hizmetinde çalışmak için her yıl Yunanistan'dan genç kızlar kente gelmektedirler. M.Ö. 480'de Yunanistan'a geçecek olan Pers ordusu da Athena Tapınağı'nı ziyaret etmiş ve burada binlerce kurban adamıştır. Kent aynı ilgiyi Hellenistik dönemde de görmüştür. Büyük İskender'in Anadolu'ya geçişinde ilk ziyaret ettiği kentin İlion olduğu, burada Athena Tapınağı'na kurbanlar adadığı bilinmektedir. İskender'in ölümünden sonra Lysimakhos (M.Ö. 360-281), İskender'in kente verdiği sözü tutarak büyük bir tapınak inşa ettirmiştir. Sekeukos Kralı Antiokhos Hieraks (ölümü, M.Ö. 226) ise kentin sur duvarlarını onartmıştır⁴.

Kente duyulan ilgi Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiştir. Romalılar Aineias efsanesini her zaman canlı tutmuşlardır. Augustus Aineias Destanı'nı yeniden yazdırmış, kente yardımlarda bulunmuş ve yeni bir *odeion* yaptırmış, tiyatro, agora ve tapınağı ise tamir ettirmiştir. Hadrianus da gezileri sırasında kenti ziyaret etmiş, kentin sorunlarıyla ilgilenmiş ve bazı yapıların onarılmasını sağlamıştır.

Kent mitolojisinde Ilos karşımıza Tros ile Kallirhoe'nin oğlu olarak çıkmaktadır. Ilos Troia kentinin kurucusu ve Priamos'un dedesidir. Troya kral soyunda Ankhises, Ilos'un torunu olarak yer almaktadır. Ilos mitolojide iki kez karşımıza çıkmaktadır. Birinci Ilos, Dardanos ve Batieia'nın oğulları olan Ilos'dur. Birinci Ilos bir hastalık sonucu ölmüştür. İkinci Ilos ise, Tros ile Kallirhoe'nin oğludur. İlion kentinin kurucusu olan Ilos ikinci Ilos'dur. İkinci Ilos, yine aynı sülalenin iki kuşak sonra doğan torunudur. Ilos'un kızı ise Aineias'ın babaannesidir. Bu akrabalık bağı ile Aineias Troya kral soyu ile ilişkilendirilmektedir (Erhat, 2013: 154). Dolayısıyla Priamos ve Aineias soyları Ilos ile birbirine bağlanmıştır (Grimal, 1997: 327).

⁴ Hellenistik Dönem faaliyetleri için bkz: Strabon XIII, 26.

Diodoros Ilos'u şöyle anlatır (Diodoros, IV, 75. 3-4);

“Erikhthonios’un oğlu Tros kendisinden dolayı insanları Troialılar diye adlandırdı. Onun üç oğlu oldu: Ilos, Assarakos, Ganymedes. Ilos, ovada Troas’taki şehirlerin en göze çarpanını kurdu ve kendinden dolayı şehre Ilion ismini koydu.”

Strabon’da Ilion’un geleneksel kurucusunun Ilos olduğunu ve şehrin adını Ilos’dan aldığını anlatmaktadır (Strabon, XIII I.25);

“... O (Ilos) Ilion’un geleneksel kurucusudur ve kent adını ondan almıştır. Ovalarda yerleşmeye cesaret eden Ilos’un ovanın ortasında gömülü olduğunu tahmin etmek akla yatkındır. ‘Ve onlar ovanın ortasındaki yabancı incir ağacının yanından Dardanos oğlu Ilos’un mezarını koşarak geçtiler.’”

Apollodoros (III, 12.3)’un da anlattığı bir mite göre Troaslı Ilos Phrygia’da kralın düzenlediği bir yarışmaya katılır ve yarışmanın birincisi olur. Yarışmanın ödülü olarak Ilos’a kız ve erkek elli köle ve bir benekli inek hediye edilir. Kral Ilos’a bu ineğin bilicilerin sözlerine uyararak takip etmesini ve ineğin duracağı yerde köleleri ile birlikte bir kent kurmasını söyler. Ilos bu doğrultuda ineği takip eder. İnek Ate tepesi⁵ adı verilen bir yerde durur. Daha sonra adı Troya adını alacak olan kent böylece Ilos tarafından kurulmuş olur (Özhan, 2004: 3).

Athena’nın kült heykeli Palladion kent için önemlidir. Hellen halkına göre Palladion’a sahip olan ve onun için bir tapınım oluşturan kentler, Pallas Athena tarafından kutsanır ve korunur. Palladion Ilion kentinin kuruluşunda ve kurucu Ilos ile ilişkilidir. Bu konu ile ilgili bilinen farklı öykü varyasyonları bulunur. Ilos’un kurduğu kentin ve yaptığı işlerin doğru olup olmadığını anlamak için tanrı Zeus’tan bir işaret istemesi üzerine Zeus’un gökten Palladion’u gönderdiği anlatılan öykülerden biridir. Bir sabah uyandığında çadırının yanında heykeli gören Ilos gözlerine inanamaz. Tanrıça Pallas Athena’nın imajını

⁵ Ate (Ατη), hatanın personifikasyonudur. Ayaklarıyla ölümlülerin başına basmasına rağmen hafifliği sebebiyle ölümlüler onu fark etmez. Zeus’u kandırması üzerine, Zeus sinirlenerek onu Olympos’dan attı. Troas ve Phrygia arasında bir yere düşen Ate’nin oluşturduğu tepenin adı Ate Tepesi olarak adlandırılır. Ilos daha sonra bu tepede bir kent kuracaktır. Zeus’un onu Olympos’da istememesi üzerine Ate yeryüzünde insanların arasında yaşamaya başladı. P. Grimal, ‘Ate’, a.g.e., s. 106; Stephanos Byzantios, Ιλιον.

temsil eden ve gökyüzünden Zeus tarafından gönderilen bu heykel için Ilos hemen bir tapınak inşa eder. Bu tapınak Troia'daki büyük Athena Tapınağı'dır. Tapınak tam olarak heykelin gökten düştüğü yere inşa edilmiştir.

Bir diğer öykü ise Ilos'un Athena Tapınağı'nı inşa ettiği sırada çatının açık kısmından heykelin düşerek yerini bulduğunu anlatır (Grimal, 1997: 237; Erhat, 2013: 154).

Başka bir efsane ise Palladion'u Dardanos ile ilişkilendirir. Samothrake'den gelirken yanında getirdiği ve Teukros'a verdiği anlatılır. Teukros heykeli bir tapınağa yerleştirmiş ve heykel ile birlikte bir kült gelişmiştir. Özellikle heykeli bulunduran ve ona bir kült kazandıran kentin fethedilemeyeceği inancı hakimdir (Sandalcı, 2009: 292). Bu güçlü inanışla birlikte Aineias'ın Troia'dan kaçarken heykeli yanında götürdüğü anlatılır. Ilos'un bir yangın sırasında Palladion'u alıp kaçtığı ve bu sırada tanrıça heykelinin yüzünü gördüğü için kör olduğu ise Palladion ile ilişkili bir diğer hikayedir.

Pausanias Palladion'dan şöyle bahsetmektedir (Pausanias, X, 26.3);

“Oileus oğlu Aias, elinde kalkantıyla Kassandra'ya öfkesi üzerine yemin ederek sunağın yanında durdu. Kassandra ise yerde oturuyordu ve elinde Athena'nın heykelini tutuyordu. Aias, onu kutsal alandan sürüye sürüye çıkardığı zaman, tahtadan heykel kaidesinden baş aşağı düştü”.

Kent sikkeleri incelendiğinde kurban sahneleri ile birlikte yer alan bir figür görülmektedir. Ilias heykeli önünde gerçekleştirilen bu sahne daha önce *BMC*, *RPC*, *SNG*, *Bellinger* gibi kataloglarda Ilos olarak tanımlanmıştır. Figür genellikle Athena Ilias heykeli karşısında asılı bir boğa ya da ineğin sırtında, kurban edilecek hayvanın boynunu kavramış ve bıçağı boynuna dayamış bir biçimde tasvir edilmiştir. Bu figürün kurucu olma ihtimalinden daha yüksek olan bir ihtimal, *victimarium* diye adlandırılan bir görevli olması ihtimalidir. Kurucular genellikle karşımıza çıplak ve düzgün fizikli, şaha kalkmış bir at üzerinde ya da genç ve sağlıklı bir baş şeklinde çıkmaktadır. Kentler kurucularını yüceltikleri, onlara tanrısal özellikler kazandırdıkları için genellikle bu figürler en güzel halleriyle sikkelerde görülmektedirler. Peki, bu özellikleri oluşturmak için mitolojilerden,

hikayelerden yararlanan bu kentler ve özellikle Zeus'un oğlu Dardanos ile akrabalık soyu bulunan Ilos, neden bir kölenin gerçekleştirdiği kurban kesme işlemini yapıyor? Üstelik 25 kat. no.'lu Dardanos sikkesinde görülen, bir tapınağın önünde kurban kesen figür, kıyafetleri ele alındığında bir kurucuyu değil, bir *victimarium*'u anımsatmaktadır. Yine ikonografi ve duruş açısından ele alınacak olursa, bir kent kurucusunun bu pozisyonda görmek pek mümkün değildir. Örneğin Kyzikos, Miletos, Ephesos gibi kentlerin kurucuları sahnenin merkezinde ya da bir başka figür ile karşılıklı, güçlü bir duruş sergiler vaziyette betimlenmişlerdir. Bu yüzden bu sikkeler, bir kuruluş sahnesini anlatıyor olsa bile kurban edilen hayvan üzerinde görülen figürlerin bir görevli *victimarium* olma ihtimali, Ilos olma ihtimalinden daha kuvvetlidir. *Victimarium* özellikle dini bir görev olan kurban kesme işlemini yapan kişilerdir. İbadetin bir parçası olan kurban kesme işlemi için, bu mesleği edinen şahıslar Roma ordusu da dahil olmak üzere pek çok alanda mesleklerini gerçekleştirmişlerdir (Speidel, 1978: 46). Birçok arkeolojik verilerde, *victimariumları* bir boğa, inek ya da domuz ile birlikte görmek mümkündür (Kat. No.: 169-170). Ancak bu örneklerde görülen figürler kurban edilecek hayvan ile yan yana yürürken betimlenmişlerdir. Asılı bir kurbanın sırtında ve kurbanın gerçekleştirildiği an yalnızca Ilion sikkelerinde görülmektedir.

Ön yüzünde Caracalla'nın yer aldığı bir sikkenin (Kat. No.: 37) arka yüzünde Ilos karşımıza gerçek bir kurucu ikonografisiyle çıkmaktadır. Sikkenin arka yüz lejantı ΙΑΙΕΩΝ ΙΑΟC'dur (Ilieōn Ilos). Lejant bize buradaki figürün kesinlikle kurucu Ilos olduğunu gösterir. Bu sikkede Palladion'un karşısında yer alan Ilos çıplak, omuzlarından aşağıya doğru süzülen pelerini ile görülmektedir. Pelerini bir kurucu ve aynı zamanda prens olan Ilos'un soyluluğunun bir göstergesi olarak kullanılmış olmalıdır. Ayrıca güçlü, genç ve zinde görünen fiziği de bir kurucuyu anımsatmaktadır. Bir sütun kaidenin üzerinde bulunan Palladion heykeli ve Ilos arasında alevli bir sunak bulunur. Bu sunağa doğru yönelen Ilos, sağ elindeki bir *patra* ile sunu yapmaktadır. Ilos pelerini ve duruşu ile bu sikke kurucu ikonografisine uygun görünmektedir. Çünkü, diğer kent kurucuları da pelerinli tasvir edilmişlerdir. 25 kat. no.'lu Dardanos sikkesi üzerinde görülen ve bir kurban sahnesini gerçekleştiren figürün kıyafetleri incelendiğinde, bu figürün bir soyluluk ibaresi taşımadığı göze çarpmaktadır. Ilion sikkeleri üzerinde de aynı işlemi gerçekleştiren, yani bir kurban sahnesinde kurban kesen figürlerin bir kısmı da giyimli olarak betimlenmişlerdir. Ancak önceden "Ilos" olarak tanımlanan bu figürlerin kıyafetleri, daha

çok 25 kat. no'lu Dardanos sikkesi ile benzerlik gösterir. Öte yandan, British Museum kataloğunda (BMC Museum, 1884,0614.54) yer alan bir ayna üzerinde Ilos tasvirine rastlanmaktadır. Bu bronz ayna üzerinde Ganymedes'in kartal tarafından kaçırılması sahnesi betimlenmiştir. Sahnenin ortasında bir kartal tarafından kaçırılan Ganymedes bulunur. Sahnenin sağında Kallirhoe üzgün gözlerle oğlunun kartal tarafından kaçırılışını izlemektedir. Sahnenin altında iki erkek figür yer alır. Muhtemelen sağda bulunan figür Assarakos ve soldaki ise Ilos olmalıdır. Buradaki yerde uzanan her iki figür de pelerinli ve boynunda bir kolye ile tasvir edilmiştir. Aynadaki Ilos'a ait bu sahne de göz önüne alındığında, bir kentin kurucusunu sikke üzerinde tasvir etmesi için en uygun tipin soylu bir şekilde tasvir edilmiş olması gerektiği fikri oluşmaktadır.

Öte yandan, ön yüzünde imparator Commodus'un yer aldığı sikkenin (Kat. No.: 33) arka yüzü Ilion'un kuruluş sahnesini bire bir anlatıyor olmalı. "Bulutları devşiren Zeus" elinde Palladion ile sahnenin üzerinde görülmektedir. Palladion Homeros destanlarında adı geçmemesine rağmen, kent tarihi ile yoğun bir ilişki içindedir. Zeus Palladion heykelini Olympos'tan Ate Tepesi'ne atmıştır (Elektra 2, Ate). Ilos tam o sırada Ilion kentini kurmaktadır ve Zeus'a kendisi için bir işaret göndermesini dilemektedir. Sikke üzerinde tasvir edilen sahneye bakıldığında, Zeus'un gökyüzünden Palladion'u fırlattığı bu an, kentin kuruluş sahnesi olmalıdır. Ancak bir diğer efsane ise, Palladion'u Dardanos'un Samothrake'den beraberinde getirdiğini anlatmaktadır. Eğer ilk efsaneyi ele alırsak, sikke üzerindeki anın Ilion'un kuruluş anı olduğu ifadesini kullanmak doğru olacaktır. Sahnenin sağında yer alan, daha önce Ilos olarak tanımlanan figürler ile ikonografik olarak benzerlik taşıyan bir figür görülmektedir. Bu figür çıplak bir biçimde, asılı bir koyunun sırtında, koyunu başından kavramış ve onun boğazını kesmektedir. Bu koyunun Ilos'a yarışma sonucunda ödül olarak verilen ve kentin kuruluşunu sağlayan koyun (bazen benekli bir koyun olarak geçer) olma ihtimali vardır. Sahnenin alt kısmında görülen figür ise RPC tarafından Ilos olarak tanımlanmıştır (RPC Online, IV.2 9211). Genellikle kurucuları bir at üzerinde, çıplak ayakta ya da sadece baş veya büst olarak görmeye alıştık. Fakat burada uzanır vaziyette görülen bir kurucu, ilk kez karşılaşılan bir örnektir denilebilir.

Yukarıda tartışılan bu sikke üzerinde uzanır vaziyette tasvir edilen figür Ilos ise, daha daha önce Palladion'un karşısında kurban kesen figürlerin Ilos olmadığı kesinleşmiş

olur diyebiliriz. Çünkü uzanan Ilos ile birlikte sahnenin sağ tarafında görülen ve kurban kesmekte olan figür ile, Palladion ile karşılıklı görülen figürler ikonografik açıdan neredeyse aynıdır. Bu durumda, kurban kesme görevini üstelen bir kişinin, belki de bir *victimariumun* bu sahnelerde yerini aldığı görülür. Daha önce Dardanos kentinde ele aldığımız, arka sahnede bir tapınağın görüldüğü sikkedeki figürün de *victimarium* olması ihtimalini bu örnekler daha da güçlendirir.

2.3. Abydos

Abydos kenti, Çanakkale ili merkezinde, Çanakkale boğazının en dar noktasını oluşturan Nara burnu üzerinde yer almaktadır. Antik kent bugün de yerleşim görmeye devam etmektedir. Pek çok savaşa tanıklık eden ve yüzyıllar boyunca yerleşim gören kent kalıntılarının büyük bir kısmı bu sebeple tahrip olmuştur. Ayrıca antik kent Çanakkale askeri alanı içerisinde yer aldığı için kazı ve araştırma yapılamamıştır. Bu yüzden kent hakkındaki bilgiler sınırlıdır.

Abydos önemli bir limana sahip olması, iki kıtayı birbirine bağlayan geçiş noktalarını elinde tutması gibi sebeplerle antik çağın en önemli kentleri arasında yerini almıştır. Kentin konumu Abydos'u ekonomik ve politik açıdan güçlendirmiştir. Kentin darphanesi M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren sürekli olarak sikke basmıştır (Leveniotis, 2017: 572).

Abydos kenti Strabon'a (Strabon, XIII, 1.22) göre MÖ 670'de Lydia Kralı Gyges'in izniyle Miletoslular tarafından kurulan bir kenttir. Ancak öncesinde, Thraklar tarafından yerleşim görmüştür.

Strabon Abydos'un kuruluşunu şöyle anlatmıştır (Strabon, XIII, 1,8; Strabon, XIII, 1,22);

“İşte Troia Savaşları sırasında durum böyleydi. Fakat sonradan pek çok değişiklikler oldu. Praktikos'a kadar uzanan Kyzikos dolayları Phrygialılar, Abydos dolayları Thraklar tarafından kolonize edildiler.”

“Gerçekte Abydos Propotis’e Sestos’tan daha uzakta, Sestos ise Propotis’e biraz daha yakındır. Troia Savaşı’ndan sonra Abydos, Thrakialılar’ın ve sonra Miletoslular’ın vatanydı. Fakat kentler Dareios tarafından yıkılmıştı. Çünkü o, Skythler’e karşı yaptığı akından döndükten sonra Nomadlar’ın hazırlık yaptıkları ve boğazı geçerek kendisine saldırmak suretiyle çektiklerinin intikamını almak istediklerini öğrenmiş, bu kentlerin onların askerlerinin geçişine gerekli yardımı yapmalarından korkmuştu.”

Stephanos Byzantios’da kentin bir Miletos kolonisi olduğundan bahsetmiştir (Stephanos Byzantios XII, 28; Özhan, 2004: 64);

Abydos kenti: Hellespontos’da Miletosluların kolonisi.

Strabon ise şu satırlar ile kentin Miletoslular tarafından kurulduğunu anlatır (Strabon, XIII. 22);

“Abydos, Miletoslular tarafından, Lydialıların kralı Gyges’in izniyle kurulmuştur. Bunun için burası ve Troia bölgesi onun egemenliğindeydi ve burada Dardanos yakınında Gygas denilen bir burun vardır...

... Troia Savaşı’ndan sonra Abydos, Thrakialılar’ın ve sonra Miletosluların vatanydı. Fakat kentler, yani aynı bahtsızlığa uğrayan diğer Propontis kentlerini kastediyorum. Kserkes’in babası Dareios tarafından yıkılmıştı.”

Buna karşın, Homeros, Ilias destanında kentten ‘hızlı atlarıyla ünlü kent’ olarak bahsetmiştir (Homeros, II, 836). Homeros’un destanda kente yer vermesi, kuruluşunun MÖ 670’de Miletosluların kuruluşundan çok daha eskiye dayandığını göstermektedir. Kent özellikle Anadolu ve Avrupa arasındaki geçişin en kolay olduğu noktalardan biri olduğu için, coğrafi açıdan önemli görülmekteydi. Bu yüzden pek çok hükümdar kenti kendi topraklarına katmak istemiştir. Yine konumu dolayısıyla Abydos pek çok savaşa, göçe, siyasi, sosyal ve toplumsal olaylara şahit ve kimi zaman ise maruz kalmıştır. Örneğin, Kserkses karşıya geçebilmek için Abydos’tan Sestos’a uzanan ve gemilerden oluşan bir köprü yapmıştır (Özhan, 2004: 64).

Kent sikkeleri incelendiğinde, özellikle Commodus (M.S. 80-193), Severus Alexander (M.S. 222-235) ve Maximinus (M.S. 235-238) imparatorluğu sırasında basılan sikkelerin arka yüzlerde görülen bazı figürler, kent kurucusu Abydos'a işaret etmektedir. Bu figürler genellikle genç, çıplak ve ayakta tasvir edilmişlerdir. Bu ikonografi ve betimleme, daha önce görülen kurucu figürleri ile benzerlik taşımaktadır. Sikkeler üzerinde görülen ΑΒΥΔΟC (ΑΒΥΔΟC) lejantları bu figürlerin bir kurucu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde üzerinde Abydos'un yer aldığı sikkelerin basılması ile kentin kurucu Yunan atalarının anısına bir gönderme yapılmıştır (Leveniotis, 2017:573).

Commodus (M.S. 80-193) dönemine tarihlenen bir sikkenin (Kat. No.: 2) ön yüzünde defne çelenkli, *paludamentum* ve zırh giyimli Commodus başı; arka yüzünde ise ayakta, çıplak bir erkek figürü görülmektedir. Sahnenin sol tarafında, ağacın altında bir inek (?) buzağı emzirirken betimlenmiştir. Burada sahnenin sol tarafında yer alan inek ve çıplak, genç kahramanın karşılıklı duruşları akıllara kuruluş sahnesini getirmektedir. Çünkü kent kuruluş efsanelerinde, kurucuları kenti kurma işlemi tamamlamak için tanrılara kurban adadığı bilinmektedir. Sikkenin arka yüzünde ΑΒΥΔ [ΑΒΥΔ] lejandı görülürken, diğer kısım tahrip olduğu için okunamamaktadır.

Yine Commodus dönemine tarihlenen bir başka sikkenin (Kat. No.: 3) ön yüzünde genç Commodus büstü yer alırken, arka yüzünde sahnenin ortasında çıplak, genç kahraman bulunmaktadır. *Patera* ve *khlamys* ile tasvir edilen bu figür genç ve güçlü fiziği ile bir kurucu ikonografisi sunmaktadır.

Ön yüzünde Severus Alexander (M.S. 222-235)'ın büstünü gördüğümüz bir sikkenin (Kat. No.: 4) arka yüzünde, ayakta, çıplak, sol elinde *khlamys*'i ile görünen figür, kurucu Abydos'u temsil ediyor olmalıdır. Abydos sağ eliyle ayaklarının dibindeki gemi pruvasını tutmaktadır. Bu hareketi bize Abydos'un deniz ile ilişkisini anlatmak için eklenmiş olabileceği gibi deniz aşırı iskan faaliyetleri ile kurulan bir kent olabileceği anlamını da taşımaktadır. Abydos, son derece genç, güçlü ve sağlıklı bir fiziğe sahiptir. Sahnenin sol tarafında ise bir ağaç ve bu ağacın dallarının altında bir inek(?) görülmektedir. İnek başını geriye çevirmiş vaziyette kahramana bakarken, bir taraftan da yavrusunu

emzirmektedir. Sikkenin kesim çizgisinin altında görülen ABYΔOC ABYΔHNΩN lejandı, bize buradaki figürün Abydosluların Abydos'u olduğunu göstermektedir.

Bir diğer Severus Alexander sikkesinin (Kat. No.: 5) arka yüzü üzerinde sahnenin ortasında yer alan bir figür bulunmaktadır. Figür çıplak, genç ve sakalsız betimlenmiştir. Figür sağ elinde bilinmeyen bir kuş (?) ya da belirsiz bir nesne taşımaktadır. Sikke üzerinde ABYΔ (ABYD) lejandı görülmektedir. *RPC* tarafından genius (?) olarak tanımlanmış olmasına rağmen, ABYΔOC (ABYDOS) lejandıyla basılmış sikkeler üzerindeki figürlerle olan ikonografik benzerliği, bu figürün de kurucu Abydos olma ihtimalini öne çıkartmaktadır. Ayrıca ABYΔ olarak biten lejandın geri kalan kısmı tahrip olduğu için okunamamaktadır. Fakat sikke üzerindeki alan düşünüldüğünde, lejandın ancak ABYΔOC olarak tamamlanabileceği görülmektedir.

Severus Alexander döneminde basılan bir sikkenin (Kat. No.: 6) arka yüzünde ise Abydos'u sadece büst olarak görmekteyiz. Sağa dönük, sakalsız ve genç bir büst ve ABYΔOC lejantı görülmektedir. *RPC* tarafından Demos olarak adlandırılmış ve lejant ABYΔHNΩN olarak yanlış okunmuştur. Ancak yalın halde açıkça görülen ABYΔOC lejantı gösteriyor ki burada bahsedilen kurucu Abydos'un kendisidir.

Maximinus (M.S. 235-238) dönemine tarihlenen bir sikke (Kat. No.: 7) üzerinde ise kurucu Abydos muhtemelen, bir kuruluş sahnesiyle yer almaktadır. Nolle'nin de ele aldığı bu sikkenin ön yüzünde Maximinus büstü defne çelenkli ve zırh giyimli olarak tanımlanmıştır (Nolle, 2017: 26). Arka yüzünde ise, sahnenin sağında kahraman Abydos çıplak, ayakta, sağ eli gemi pruvası üzerinde betimlenmiştir. Sahnenin solunda ise bir buzağıyı emziren inek(?) başını geriye çevirmiş bir şekilde, kahramana bakmaktadır. Sahnenin arka planında bir ağaç bulunur. Nolle bu sahnede yer alan ineğin (?) kuruluş sahnesi ile bağlantılı olduğunu, hatta pek çok örnekte olduğu gibi hayvanın özel bir renk olan beyaz renkte olduğunu öne sürmüştür (Nolle, 2017: 27). Ayrıca Severus Alexander döneminde basılan sikkedeki ikonografi ve bu sikke üzerindeki ikonografinin neredeyse aynı olması, onun kurucu Abydos olması ihtimalini güçlendiren bir diğer detaydır.

Bu sikke üzerinde görülen gemi pruvası, akla diğer Abydos sikkelerini getirmektedir. Sikkelerin arka yüzlerinde bir gemi pruvası üzerine basan genç erkek figür dikkat çekmiştir. Ancak bu sikkeler Nolle'ye göre İskender'in Anadolu seferlerine işaret etmektedir⁶. Gemi pruvasında Athena büstü dikkat çeker. Nolle, bu büstün Persler tarafından yıkılan Atina şehrinin intikamına bir gönderme olduğunu savunur. Özellikle İskender'in ve ordusunun Anadolu'da ilk ayak bastıkları toprakların Abydos olması bu sahneyi açıklamaktadır.

Kurucu Abydos'un görüldüğü sikkeler ele alındığında ortak bir ikonografinin kullanıldığını söylemek mümkündür. Abydos çıplak, ayakta, genç ve dinamik bir figür olarak karşımıza çıkar. Bu haliyle adeta kentin dinamik ve güçlü yapısına kurucu üzerinden bir gönderme yapılmaktadır. Kurucu Abydos ile birlikte bir anlamda kentin de gücü sikkeler aracılığıyla yansıtılmıştır. Abydos'un en yaygın tasvir biçimi sahnenin solundaki bir inek (?) ile olan sahneleridir. Bu sahnede yukarıda da bahsedildiği gibi Abydos'un bir kuruluşu gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Bu açıdan oldukça etkileyici bir biçimde yansıtılmıştır.

Abydos kuruluş sahnesi haricinde büst olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu büst üzerinde de Abydos'un gençliği ve dinamik yapısı vurgulanır.

2.4. Gargara

Gargara kenti Kaz Dağları eteğinde, Ayvacık ilçe sınırları içinde, Kocakaya Tepesi üzerinde kurulmuştur. Kent oldukça yüksek ve korunaklı bir tepe üzerinde yer alır.

Strabon kentin konumunu şöyle anlatır (Strabon, XIII, I.57; Strabon, XIII, 1. 56)

“ Assoslular ve Gargarahılar şimdi, Hemaksitoslular, Neandreialılar ve Kebrenliler ve Antandrosulular'ın topraklarıyla çevrili bulunan, Lesbos'un kıyılarına kadar uzanan bölgelere sahiptirler... ”

⁶ Bknz: J. Nolle, a.g.e. 2017.

“Lekton’dan sonra kırk stadionluk uzaklıkta bulunan Polymedion’a gelir; sonra buradan seksen stadion uzaklıkta, denizden biraz yüksekte bulunan Assos’a ve yüz yirmi stadion sonra Adramythenos Körfezini oluşturan bir burun üzerinden Gargara’ya gelir. ”

“ Skepsis’den sonra Andeira, Pioniai ve Gargara topraklarına gelir. ”

Kent adının nereden geldiği henüz tartışmalı bir konudur. Antik yazarlar kenti, Gargara, Gargaron, Gargaros Iarganon gibi farklı isimler ile adlandırmışlardır (Özhan, 2004; 177). Fakat kent adının kökeniyle ilgili iki yaygın görüş vardır. Bu iki görüş: İda Dağı’nın yükseklerindeki Gargaron olarak adlandırılan bölgeden aldığı ya da Zeus’un oğlu Gargaros’dan geldiğidir.

Stephanos Byzantios’a göre kent adını Zeus’un oğlu Gargaros’dan almaktadır (Stephanos Byzantios, Γαργαρά);

“Gargara İda Dağı’nın tepesinde bir kent, Palaigargaros olarak adlandırılan şehri, Strabon ve Hekataios, Aiolis yerleşmesi olarak gösterirler. Alkman, Gargaron’un dışı şekilde olduğunu ve orada Gargara’da Lelegler’in yerleştiğini söylemektedir. Zeus oğlu Gargaros’dan dolayı böyle adlandırılmıştır.

Epaphroditis, şehrin dışı olarak adlandırıldığını söyler, zirvesi ise neutrum durumdadır. ”

Gargaros’un Zeus ve Larissa’nın oğlu olduğu düşünülür (Clarke, 1888: 291-5). Larissa bazen Argoslu bazen ise Tesalyalı olarak bilinen kadın kahramandır (Grimal, 1997: 432).

Strabon kentin Assos’lular tarafından kurulduğunu söylemektedir (Strabon, XIII 1, 58.; Strabon, XIII 1, 5);

“Myrsilos, Assos’un Methymnalılar tarafından kurulduğunu söyler; Hellanikos da onu bir Aiolis kenti olarak adlandırır, tıpkı Gargara ve Lamponia’nın da Aiolisliler’e ait oluşu gibi. Gargara Assoslular tarafından kurulmuştu; fakat nüfusu azdı, bu nedenle

krallar Miletopolis'i tahrip ettiklerinde, Gargara'ya buradan göçmenler getirdiler ve böylece, Skepsisli Demetrios'a göre Gargara'nın halkı, Aiolisliler yerine yarı yarıya barbar oldu. "

" Homeros Lekton ve Zeleia'yı İda Dağı'nın en uç etekleri olarak tanımlarken, bir taraftan da gerçeği yansıtarak Gargaros'u bir 'zirve' olarak onlardan ayırt etmektedir. Gerçekten de halk İda'nın yüksek kısımlarında Gargaron denen bir yer gösterir ki, buna izafeten bir Aiolis kenti olan şimdiki Gargara, adını buradan almıştır."

Assos (Behramkale) kentinde ele geçen gri seramiklerin incelenmesi sonucunda kentin Lesbos Adası'ndan gelen Aioller tarafından kolonize edildiği anlaşılmaktadır (Yazgı, 2008:23). Dolayısıyla Assoslular tarafından kurulan Gargara kenti yerleşimcilerini de Aiol halkı oluşturmuş olmalıdır. Ancak Strabon'un da aktardığı gibi kent Assos'dan gelen Aioller tarafından kurulmuş olsa da bir süre sonra Miletopolis kentinden gelen Lelegler'in yerleşim yeri olmuştur (Körpe, 2008: 371).

Assos kenti tarafından kurulan Gargara'nın erken dönem (ortalama M.Ö. 5. yüzyıl) sikkeleri üzerinde görülen kadın başları ile yine yaklaşık aynı döneme tarihlenen Assos sikkeleri üzerindeki kadın başları benzerlik gösterir.

Strabon Assos'u antik çağın önemli kentlerinden biri olarak tanımlar (Strabon, XIII, 1.66). Gargara gibi Assos kenti de denizden yüksek bir tepe üzerine kurulmuştur.

Plinius şehrin Apollonia ismiyle de anıldığından bahsetmektedir (Plinius V, 123);

'İç kesimlerde Gargara Dağı ve aynı ismi taşıyan kasaba bulunur ve sahilde daha önceki adı Edonis ve sonra Kimmeris olan Antandros ile karşılaşırız sonra Apollonia olarak da adlandırılan Assos ile.'

Strabon'a göre Myrsilos kentin Methymna yerleşimi olduğundan söz ederken Hellanikos ise Aiolis yerleşimi olarak anlatır (Strabon, XIII 1. 58):

‘Myrsilos, Assos’un Methymnalılar tarafından kurulduğunu söyler; Hellanikos da onu bir Aiolis kenti olarak adlandırır, tıpkı Gargara ve Lamponia’nun da Aiolisliler’e ait oluşu gibi. ‘

Assos kentinin Methymnalılar tarafından kurulduğu düşünüldüğünde sikkeleri üzerinde de ortak bir nokta yakalamak mümkündür. Gargara, Assos ve Methymna kentleri sikkeleri üzerinde, M.Ö. 5.-4. yüzyıllarda görülen kadın başları dikkat çeker. Üç kentin de sikkeleri üzerinde görülen kadın başları benzer ikonografiler gösterir.

Gargara kenti sikkeleri üzerinde M.Ö. 6-5. yüzyıllar arasında *stephaneli*, sola dönük, arkaik üslupta kadın başları yer almaktadır. Saçlar *stephane* ile arkadan bağlanmış, gözler badem biçiminde belirginleştirilmiş, figürün yüzünde arkaik gülümseme hissedilir. Tüm bu özellikleriyle arkaik üslup sergilemektedir. Genellikle boyunda bir kolye bulunur. Figürün arkasında ΓAP (GAR) lejandı görülmektedir.

Assos kenti sikkelerinin ön yüzlerinde de benzer kadın figürleri yer alır. Genel olarak M.Ö. 5-4. yüzyıllara tarihlenen sikkelerdeki kadın başları; *stephane* ile saçları arkadan toplanmış, gözleri arkaik üsluba uygun olarak badem stilde, figürün yüzünde hissedilen arkaik gülümseme ile başlar sola dönüktür. Arka yüzlerde ise Assos’un sembolü olarak kabul edilen *griffin* başı görülür.

Bu benzerliğin Assos’un kurucusu olan Methymna sikkeleri üzerinde de görülüyor olması, kadın başlarının kurucu ya da kutsal bir figür olarak görülmüş olması ihtimalini akıllara getirmektedir.

Kent kurucuları ve bir kentin kurulması genellikle eril figürler tarafından gerçekleştirilmiş olsa da bereket, doğurganlık ve bolluk gibi kavramları temsil etmesi için dişil bir figüre de ihtiyaç duyulmuştur(Yıldırım, 2020: 393). Bu ihtiyaç genellikle ana tanrıça figürü ile karşılanırken bazı kentler mitolojilerinde kadın *ktisteslere* yer vermişlerdir. Kadın *ktistesler* ya da kent tanrıçaları da özlerinde savaşı bir ruh taşıyan güçlü karakterler olmuşlardır. Ancak bunun yanında kadına özgü simgeler olan bereket ve bolluğu da temsil etmişlerdir. Tüm bu özellikleri sebebiyle kent kurucuları olarak genellikle erkek figürlerden seçilse de kadınların da kuruluş mitlerinde yer aldığı

bilinmektedir. Örneğin Amazonlar kent kurucuları olarak yer almış ve kurdukları kentlere kendi adlarını vermişlerdir. Homeros da Amazonları ‘*Erkek gibi Amazonlar*’ (Homeros, III. 189; VI. 186) şeklinde tanımlamıştır. Batı Anadolu kentlerinde yaygın olarak Amazonların *ktistes* olarak kent kurdukları bilinmektedir (Yıldırım, 2020: 394). Smyrna, Ephesos, Pitane, Myrina, Priene, Kyme, Grygenion kentleri Amazonların adının geçtiği kentlerdendir (Yıldırım, 2020: 394; Pekman, 1974: 31-36).

Strabon Amazonlar tarafından kurulan kentler hakkında şu bilgiyi vermektedir (Strabon, XIII V. 6);

“...Fakat, kentin adını bir Amazon’dan aldığı konusunda bir uyuşmaya varılmıştır, tıpkı Myrina’nın adını, Troia ovasından Batieia’nın aşağısında mezarı bulunan Amazondan aldığı gibi...”

Kadın *ktisteslere* verilebilecek en güzel örnek Sinope kentindedir. Kent adını da Sinope adındaki kadın *ktistesinden* almıştır. Antik kaynaklar Sinope’nin bir amazon ya da nymphe olduğunu aktarır (Yıldırım, 2020: 398). Sikkeler üzerinde yer alan Sinope başlarının da bu kurucu figür olduğu düşünülür.

Gargara kenti sikkeleri üzerinde görülen bu başların bir kadın kurucuya ait olması ihtimali vardır. Özellikle Gargara, Assos ve Methymna kentleri arasındaki kuruluş ilişkisi düşünülürse, üç kentin de ortak bir kurucu ataya sahip olması ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu figürün kurucu mu yoksa bir tanrıçayı mı temsil ettiği ise henüz saptanamamıştır.

Gargara kenti ve sikkeleri mitolojik efsaneleri ile birlikte düşünüldüğünde ise M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilen ve üzerinde çıplak erkek başlarının görüldüğü sikkelerin bir kurucuya işaret ediyor olma olasılığı çok daha yüksektir. Kurucuları bilinen ve kanıtlanmış olan kentlerde görülen ikonografiler ile, Gargara kenti sikkeleri üzerinde kurucu olduğunu düşündüğümüz figürlerin ikonografileri birbirine benzer özellikler taşır. Kat. no. 28 olan sikke üzerindeki figür; çıplak başlı, sakalsız ve genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Bu figür büyük bir olasılıkla Stephanos Byzantios’un bahsettiği ve kentin adını aldığı Zeus’un oğlu Gargaros olmalıdır. Arkaik üsluba sahip figürler badem gözlü ve arkaik gülümseme ile tasvir edilmiştir. Genç ve dinamik duruşu kentin kimliğine dair bir gönderme olmalıdır.

Kentin kurucusu olduğunu düşündüğümüz figürleri aynı döneme tarihlenen sikkelerin ön yüzlerinde gördüğümüz Apollon'dan ayıran en önemli unsur defne çelengidir. Apollon'un yer aldığı sikkelerde, Apollon bir defne çelengi ile betimlenmiştir. Ancak kentin kurucusu olduğunu düşündüğümüz figürler çıplak başlı olarak görülür.

Bazı kentlerin kendileri için iki kurucu belirlediğini biliyoruz⁷. Belki de Gargaros da kendisi için iki kurucu seçmişti. Bunlardan biri Zeus'un oğlu Gargaros ve diğeri henüz tanımlayamadığımız kadın kurucu başlarıydı. Kadın başları bir kurucuyu temsil etmiyorsa bile, üç kent için de önemli bir ortak atayı temsilen kullanıldığı akla yatkındır. Diğer taraftan, kurucusunun adını bildiğimiz Gargara kentinin ön yüzlerinde kurucu Gargaros'u görüyor olmamız da oldukça mümkündür.

2.5. Ophryneion

Ophryneion kenti bugün Çanakkale – Erenköy (İntepe) sınırları içinde yer almaktadır. Ophryneion kelimesinin kökü 'tepenin yamacı, sarp bir uçurumun çıkıntısı' gibi anlamlar taşımaktadır. Bu bağlamda mecazi olarak 'tepeden bakmak, küçük görmek' gibi anlamlar da içermektedir (Altınoluk, 2007: 53).

Strabon Ophryneion kentinin yerini anlatırken, Dardanos'a ve Pleteos gölüne yakın olarak söz etmiştir (Strabon, XIII, 29);

“Dardanos'un yanında Ophryneion vardır. Onun yanında seçkin bir yerde Hektor'un etrafı çevrili kutsal arazisi bulunur. Sonra Pleteos Gölü gelir.”

Ophryneion kenti lokalizasyonu Troas Bölgesi için oldukça önemlidir. Çünkü kent, doğu ve batı arasındaki geçiş noktası niteliğindedir (Takaoğlu ve Özhan, 2007: 35).

Araştırmacılar tarafından kent tarihinin M.Ö. 3. binyıla kadar uzandığı düşünülür. Troia Savaşı döneminde kentin adından bahsedilmesi, kentin bu tarihte de var olduğuna işaret etmektedir. Homeros'un Ilias destanından bildiğimiz Priamos'un oğlu Hektor'un burada gömülmüş olması kenti oldukça özel ve önemli bir merkez haline getirmiştir.

⁷ Örneğin Pergamon kentinin Pergamos ve Telephos isimli iki kurucusu vardır. İkisi de sikkeler üzerinde betimlenmiştir.

Aristodemos Ophryneion'dan ve Hektor'un buradaki mezarından şöyle bahsetmektedir (Özhan, 2004: 316);

'Ilion'un yıkılmasından sonra, Priamos oğlu Hektor ölümle tanruların şanını elde etti. Zorluklar altında ezilen Boiotia'daki Thebaililer, zorluklardan kurtulma yolunu öğrendiler. Eğer Troas'ın Ophryneion kentinden Hektor'un kemiklerini kendi yanlarındaki Zeus soyları olarak adlandırılan yere getirirlerse, kehanet, onlara bu korkunç felaketlerden kurtulacaklarını söyledi'

Herodotos ise Kserkses'in nehirden ilerleyişi sırasında kentten şöyle bahsetmiştir (Herodotos VII. 43);

'Gün ışıyınca, Rhoiteion, Ophryneion, Dardanos kentleri sola ve Troyalılar soyundan olan Gergithleri sağa alarak yola çıkıldı.'

Halikarnassos'lu Dionysios Ophryneion kentinin Troia Savaşları sırasında var olduğundan bahsetmiştir (Takaoglu ve Özhan, 2007: 35). Ancak buna rağmen Ilias Destanı'nda kentin adına rastlanmaz.

Ophryneion'un Attika-Delos Birliği'ne ödediği vergi, diğer kentlerle kıyaslandığında kentin ekonomik durumunun oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Altınoluk, 2008: 53; Özhan, 2004: 313). Kentin bağcılık ve şarapçılık ile ünlü olduğu, kentte basılan bronz sikkelerin arka yüzlerinde görülen çocuk Dionysos betimlemeleri ile kendini göstermektedir.

Euripides'in Andromakhe adlı eserinde anlattığı üzere Akamas isimli, Akhalı kahraman Troia Savaşı sonrasında bölgede bir dizi kent kurmuştur. Bunlardan biri de Ophryneion kentidir (Euripides, 10). Akamas, Theseus ve Phaidra'nın oğludur. Troia Savaşı'nda Akhalar ile birlikte savaşmıştır. Troia atının içinde kente giren savaşçılardan biridir (Grimial, 1997: 36). Akamas Troia Savaşı'ndan sonra Ilion ve Dardanos'u yenileyerek yeniden kurmak istemiştir. Ancak Akhalar buna müsaade etmeyince, Akamas bölgede bir dizi kent kurmuştur. Bu kentler; Gergis (Karıncalı/Asartepe), Perkote

(Umurbey yakını), Kolonai (Beşiktepe), Ophryneion, Sidene (Biga), Astyra (Ilica), Skepsis (Kurşunlu) kentleridir (Smith, 1981: 36). Smith'e göre bu hikaye bölgenin kökenini Yunan anakarası ile ilişkilendirilmek için kullanılmıştır (Smith, 1981: 55). Akamas'ın Troya Savaşı'nda aktif rol oynaması, Ophryneion kentinin kuruluşunun Troya Savaşı'na kadar uzandığını gösterir. Akamas aktif bir kolonistti ve yalnızca Ophryneion değil, Kıbrıs'a kadar uzanan bir dizi kent kurmuştu (Hornblower, 2018: 39).

Kent sikkeleri incelendiğinde ön yüzünde Hektor olduğu görülen⁸ bronz sikkenin (Kat. No.: 38) arka yüzünde at üzerinde, elinde palmye dalı taşıyan bir figür dikkat çekmektedir. ΟΦΡΥΝΕΩΝ (OPHRYNEION) lejandı ile birlikte görülen bu genç, çıplak ve dinamik figür, kurucu ikonografisine işaret etmektedir. Hikayesini bildiğimiz ve bölgede bir dizi kentler kurduğu düşünülen Akamas'ın burada betimlenen figür olması ihtimali oldukça güçlüdür. Akamas oldukça dingin, sakin ve kendinden emin bir şekilde sağa doğru yönelen atı üzerinde görülür.

M.Ö. 420-400'e tarihlendirilen ve Meidias tarafından boyanmış kırmızı figürlü bir hydria (The British Museum Collection, 1772,0320.30.+) üzerinde tanımlanan sahnede Akamas'ın tasvirinin hemen arkasında görülen dal (palmye dalı?) ile yukarıda tartıştığımız sikke üzerinde görülen dal birbiriyle büyük ölçüde benzerlik taşır. Bu benzerlik gördüğümüz figürün Akamas'ı temsil ediyor olması ihtimalini daha da güçlendirir.

Özellikle kurucusunu bildiğimiz Dardanos gibi kentlerin sikkelerinde yer alan at üzerindeki figürler ile Ophryneion sikkelerindeki at üzerindeki figür büyük ölçüde benzerlik gösterir. Bu benzerlik onun kent kuruluşuyla ilişkili bir sahneyi temsil ettiği ve hatta kentin kurucusu olduğunu ifade eder niteliktedir. Mitolojiden bildiğimiz Akamas'ın bu sahnede at üzerinde gördüğümüz figür olma ihtimali oldukça güçlüdür.

2.6. Tenedos

Bugün Bozcaada adıyla bilinen Tenedos, Çanakkale il sınırları içinde yer alan, Türkiye'nin en büyük adaları arasındadır. Bugün olduğu gibi Antik çağlarda da bağcılık ve şarapçılıkla ünlü kentlerdendir.

⁸ Bknz: S. Altnoluk, Ophryneion Sikkelerindeki Hektor Başı.

Strabon, Tenedos'un yerini şöyle anlatmıştır (Strabon, XIII I. 46);

“Sigeion burnundan ve Akhilleion'dan sonra Akhaiion'a, kıtanın Tenedoslulara ait olan kısmında ve kıtadan kırk stadiadan fazla uzaklıkta olmayan Tenedos'un kendisine gelinir.

Çevresi yaklaşık seksen stadia kadardır ve bir Aiolis kenti ile iki limanı, bir de Apollon Smintheus tapınağı vardır.

Tennes mitosunun sahneleri burada cereyan etmiştir ve olaydan sonra ada onun ismini almıştır.

Aynı zamanda Thrakia kökenli olan Kolonai kralı ve Tennes'in babası Kyknos'un mitosu da burada meydana gelmiştir. “

Vergilius Aineias'ta Tenedos'un tam yerinden şöyle bahsetmiştir (Vergilius, Aeneas, II, 20);

*“...Tenedos derler ünlü bir ada, Troya'nın tam karşısında,
Varsıl görkemli yerd, Priamos krallığı çağında.
Şimdi önemsiz bir onarım, gemi yanaşma yeri.
Oraya sığınır, ıssız koyda saklanırdı Grekler...”*

Kentte yapılan çalışmalar sonucu, kentin tarihinin Erken Tunç Çağı'na kadar uzandığı bilinmektedir (Sevinç ve Takaoğlu, 2004: 137-138). Ada sahip olduğu doğal limanlar ile özellikle denizcilikte büyük gelişim göstermiştir. Marmara ve Karadeniz'e ulaşmak isteyen gemiler için Tenedos, önemli bir liman kentidir (Takaoğlu, 2008: 72).

Tenedos, Miletos'un önderliğinde sürdürülen deniz ticareti içinde önemli bir role sahiptir (Takaoğlu ve Bamyacı, 2008: 73). Bu durum Tenedos'un denizcilikteki önemini daha belirgin şekilde göstermektedir. Tenedos'un Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğinde eski önemini kaybettiği, limanlarının artık eskisi kadar işlek olmadığı görülmektedir. Araştırmacılar bunun en büyük sebebinin Aleksandria Troas (Kestanbol) kentine yapılan büyük limandan kaynaklandığını düşünmektedirler (Takaoğlu ve Bamyacı,

2008: 75). Yeni inşa edilen liman sebebiyle ticaretin merkezi adadan Anadolu'ya geçmiş olmalıdır. Limanlarının gücünü kaybeden Tenedos eski görkemini de kaybetmiştir.

Bu durumu Vergilius şöyle aktarmıştır (Vergilius, Aeneas, II, 21-24) ;

*“...krallığın iyi günlerinde rahatça yaşardı zengin insanları
ama şimdi in cin top oynuyor, doğru dürüst çapa bile tutmuyor limanı...”*

Herodotos adada Aiol halkının yaşadığı bir kasaba olduğunu belirtmektedir (Herodotos, I, 151);

*‘... Adadakilere gelince, beş tanesi Lesbos'tadır;
Tenedos'ta yalnız bir kent vardır, bir tane de yüz adalar denilen adalarda vardır.
Adadaki bütün İonlar gibi, Lesbos ve Tenedos'taki kentlerin de Kyros'tan
çekindikleri yoktu.
Öbürleri İon'larla birlik olup, onların peşinden gitmeye karar verdiler.’*

Strabon'a göre de Tenedos'da bir Aiolis kenti bulunmaktadır (Strabon, XII. 46). Kent en erken kurulan Aiol kentlerinden biridir. Yapılan mezar incelemelerinin sonucunda Strabon'u haklı çıkartan sonuçlar verir. Bu incelemeler Tenedos kentinde Aiol halkının yaşadığını doğrulamaktadır (Takaoğlu ve Bamyacı, 2008: 73).

Ayrıca kent iki limana sahiptir (Strabon, XII. 46). Strabon kentin çevresinin 80 *stadia* olduğunu belirtmektedir (Strabon, XIII.46). Ancak bugün adanın çevresinin 160 *stadia* olduğu bilinir (Türkyılmaz, 2007: 42).

Tenes mitolojisi ilk olarak Kritias tarafından yazılan Tennes isimli oyun ile, MÖ 5. yüzyılda anlatılmıştır (Türkyılmaz, 2007: 59). Strabon Kral Tenes'in babasının Thrak kökenli Kyknos olduğunu aktarır (Strabon, XIII, 46). Ada adını kral Tenes'den almıştır (Strabon, XIII, 46).

Tenes ile ilgili mitlerin en kapsamlısını Pausanias'dan biliyoruz. (Pausanias, Yunanistan'ın Tasviri, X, 14. 1-3);

Kyknos'un Hemithea adında bir kızı ve Prokleia'dan Tenes Adlı bir oğlu vardı. Prokleia, Klytius'un kızı ve Kaletor'un kız kardeşiydi. Homeros Ilias'da Kaletor'un gemisini ateşe verirken Ilione tarafından öldürüldüğünü söyler. Prokleia Kynos'tan önce öldü, ikinci karısı Kragasus'un kızı Philomene genç Tenes'e aşık oldu. Tenes onun aşkına cevap vermeyince iftiraya başvurarak Tenes'in kendisiyle görüşmek istediğini ama kendisinin kabul etmediği yalanını uydurdu. Kyknos bu yalana kanarak Tenes ile kız kardeşini bir sandığa koyarak denize bıraktı.

Gençler sağ salim Leukophrys Adasına çıkmışlar ve adaya şimdiki adı olan Tenes adı verilmişti. Kyknos bir süre sonra gerçeği öğrenmiş ve kandırıldığını anlatmak ve af dilemek üzere adaya yelken açmış. Tekneyi adaya yanaştırıp halatları bir yere – bir kayaya bağlamış, ama Tenes kızgınlığından bu halatları balta ile kesip tekneyi denize salmış.’’

Tenes, Tenedos'a adını veren kurucu kahramandır. Mitolojiye göre Kyknos'un oğludur. Üvey annesi, Tenes'in kendisine göz diktiğini söyleyerek Tenes'e iftira atar. Kyknos'da bu yalana inanır ve Tenes'i kız kardeşi Hemithea ile birlikte bir sandığa kapatarak denize bırakır. Sandık Poseidon'un yardımıyla Tenedos'a ulaşır ve iki kardeş burada karaya çıkar. Tenedos henüz o dönemde Leukophrys olarak bilinmektedir. Tenes burada yeni bir kent kurar ve kendi adından esinlenerek kente Tenedos adını verir. Bir süre sonra hata yaptığını anlayan Kyknos Tenedos'a oğlunu görmek için gelir. Ancak Tenes babasının barışma isteğini kabul etmez ve babasının gemisini bağladığı halatı keserek onunla olan tüm ilişkisini keser. Akhalar'ın Tenedos'a gelmesiyle Tenes Akhilleus tarafından öldürülür (Erhat, 2013: 281).

Tenedos sikkeleri oldukça karışık efsaneleri üzerinde barındırdığı için bazı çelişkiler mevcuttur. Tenedos sikkeleri üzerinde görmeye alışık olduğumuz janiformlar, genellikle karşıtların birliğini sembolize etmektedir (Kisbalı, 2020: 29). Tenedos sikkeleri üzerindeki başlardan birinin kadın diğeri erkek olması bu iki farklı figürün birlikteliğinin ve böylece daha güçlü hale gelmelerinin bir sembolü olarak nitelendirilebilir. Aynı zamanda iki farklı yöne bakan bu iki başın geçmiş ve geleceği sembolize ettiği de düşünülür.

Bazı araştırmacılar Tenedos sikkeleri üzerinde görölen iki başlı figürün kentin kuruluş mitolojisiyle ilişkili olabileceğini düşünmektedir. Sikke üzerinde görölen figürlerden erkek olan başın Tenes, kadın başın ise Tenes'in kız kardeşi Hemithea'ya ait olması muhtemeldir (Kisbali, 2020: 31). Çünkü denize bırakılan iki kardeş birlikte adaya ayak basarlar ve kenti yeniden kurarlar. Tenedosluların bu güçlü mitolojik hikayeye sahip çıkarak iki kardeşi sikkeler üzerinde birlikte tasvir etmiş olması olağandır.

Sikkeler üzerinde görölen çift baltayı da Tenes mitolojisi ile ilişkilendirmek mümkündür. Mitolojiye göre Tenes babası adaya yaklaşırken halatları bir balta ile kesmiş böylece aralarındaki tüm bağı koparmıştır. Tenedos sikkelerinde görölen çift baltanın bu mitolojik sahneye bir atıf olduğu düşünölmektedir.

Kentin simgesi kabul edilen çift balta bazı araştırmacılar tarafından ise Zeus Labrandeus kültü ile ilişkilendirilir. Önceleri Karia Bölgesinde görölen bu kültün zamanla Tenedos'a geçtiği ve sikkeleri üzerinde yer aldığı düşünölmektedir. Ancak Tunç çağı dininden kalan bir sembol olabileceği de diğer ihtimaller arasındadır (Kisbali, 2020: 31). Çift baltalar ile ilgili diğer bir görüş ise, baltaların antik dönemde ödeme aracı olarak kullanılmış olmasıdır. Tenedos'un ise bu baltalarla önlü olması zamanla kendi sikkeleri üzerinde de yerini almasına sebep olmuştur. Sikke öncesi ödeme aracı olan çift başlı baltalar aynı zamanda kent için kutsallık ifade etmektedir. Delphi'ye de bu çift başlı baltaların sunulduğu düşünöölür (Türkyılmaz, 2007: 57).

Tenedos kentinin özellikle erken dönem sikkeleri üzerinde görölen kadın ve erkek başlarının kurucu kardeşlere ait olabileceği ancak zaman içinde bu sikkelerin dönüştüğü ihtimali güçlüdür. M.Ö. 6-5. yüzyılda Tenedos sikkeleri üzerinde görölen janiform tipleri üzerinde herhangi bir tanrı-tanrıça sembolüne rastlanmaz. Başlar çıplaktır. Ancak ilerleyen dönemlerde M.Ö. 5. yüzyılın sonuna gelindiğinde, erkek figürün kafasında bir çelenk belirmeye başlar. Böylece bugün kabul gören Zeus ve Hera haline dönüşmüş olurlar. Fakat kentin Zeus ve Hera ile ilgili herhangi bir mitolojisi yoktur. Bu yüzden, buradaki janiform başların Zeus ve Hera'ya atfedilmesi de şüphelidir. Ancak Zeus'un baş tanrı olarak kabul edilmesi, her ne kadar kentte tapınımı olmasa da sikkeler üzerinde görölmesine engel değildir.

Erken dönemlerde görülen janiform ile ilgili diğer bir görüş ise, bir hikayeden esinlendiğiyle ilgilidir. Hikayeye göre Tenedos kralı zina yapan çiftlerin ikisinin de balta ile öldürülmesini emretmiştir. Kralın oğlu da zina yaparken yakalanınca kral kuralların uygulanmasını istemiş oğlunu ve oğlunun sevgilisini bir balta ile öldürmüştür. Bu zalimce uygulama ve kralın oğlunun akıbetinin hatırlanması için kent sikkeleri üzerine bu sahne tasvir edilmiştir (Kisbali, 2020: 31; Setphanos Byzantios: 616).

Bazı araştırmacılara göre ise sikkeler üzerinde görülen janiform Dionysos ile ilişkilendirilebilir. Çünkü ilahilerde Dionysos için iki tabiat, iki form, çift Dionysos gibi betimlemeler kullanılmaktadır (Kisbali, 2020: 31). Kentin şarap ile ilişkisi düşünüldüğünde bu benzetme daha anlaşılır olabilir. Bazı araştırmacılar, arka yüzlerde görülen baltanın hemen altındaki üzüm salkımının bu ihtimali daha da güçlendirdiğini düşünmektedirler.

Janiformların erkek olanının Dionysos ve kadın olan başın ise Ariadne'yi temsil etmesi de bir diğer ihtimaldir (Türkyılmaz, 2007: 63). Sikkelerin arka yüzünde görülen çift balta ise Thesselia'da görülen Dionysos Pelekus kültü ile ilişkilendirilir (Türkyılmaz, 2007: 63). Çift baltalar, Dionysos ayinlerinde kurban edilecek hayvanları öldürmek için kullanılmıştır.

Tenedos'a ait bir başka sikkenin (Kat. No.: 39) arka yüzünde çift balta yerine miğferli, sola dönük, sakallı bir erkek figürüne rastlarız. Bu figür kentin kurucusu Tenes olabilir mi? Genellikle kurucu figürlerini çıplak, genç ve sakalsız görmeye alıştık. Ancak kurucuların sakallı, olgun bir ikonografi ile betimlendiği başlarına da rastlanmaktadır. Bu sebeple, Tenes'in sakallı, miğferli olarak görülmesi mümkündür. Bu ikonografi ile Tenes'in kahraman ve savaşçı kimliğini vurgulanmak amaçlanmış olmalıdır. Kimi kentlerin *ktisteslerini* savaşçı bir figür biçiminde betimleyebildiği de görülmektedir. Bu sikke üzerinde görülen figür, ikonografik özellikleri açısından Athena'yı anımsatmaktadır⁹. Çünkü Lampsakos kenti sikkeleri ön yüzlerinde janiformların ve arka yüzünde Athena'nın -Tenedos'un bahsettiğimiz sikkesinde gördüğümüz- ikonografisini kullanmıştır. Ancak sakallı oluşu onun kesinlikle Athena olmadığını bir göstergesidir. Ön yüzdeki figürün bir

⁹ Bu ikonografiye sahip ve ön yüzlerinde janiformların bulunduğu sikke örnekleri Lampsakos kentinde görülmektedir. Tenedos sikkeleri üzerindeki janiformlardan biri kadın diğeri erkek başını oluştururken, Lampsakos'da her iki baş kadın başı olarak betimlenmiştir. Arka yüzlerdeki Athena ise sakalsız olması dışında Tenedos sikkeleri üzerindeki Athena ile neredeyse aynı ikonografiye sahiptir.

tanrı işareti taşımamalarına rağmen Hera ve Zeus olarak tanımlanması durumunda, arka yüzdeki figürün Tenes olması çok muhtemeldir. Diğer taraftan hem ön yüzde hem de arka yüzde kurucunun figür olarak seçilmiş ve kullanılmış olması da ihtimaller arasındadır. Tenedos tarafından basılan bu sikke Lampsakos sikkeleri ile büyük ölçüde benzerlik taşımasına rağmen arka yüzde yer alan TE[.]E[.] lejandı onu Lampsakos sikkelerinden ayırır ve Tenedos'a ait olduğunu gösterir.

Özetlemek gerekirse, Tenes mitolojisi muhtemelen Tenedoslular tarafından sevilen ve kullanılan bir hikaye olmuştur. Bu bağlamda sikkeler üzerinde gördüğümüz figürleri Tenes ve kız kardeşi ile bağdaştırmak mümkündür. Ancak yukarıda da tartışıldığı gibi janiform başlarının Tenedos için kutsal olarak kabul edilen ve önemli bir geçim kaynağı olan şarap tanrısı Dionysos ile ilişkilendirmek de mümkündür. Şu an için janiformlar ile ilgili yaygın kabul gören düşünce ise figürlerin baş tanrı Zeus ve karısı Hera'ya ait olduğudur. Bununla birlikte 42 Kat. No.'lu sikkenin arka yüzünde yer alan TE[.]E[.] lejandı ile birlikte görülen miğferli ve sakallı erkek başının Tenes'i temsil ediyor olması en kuvvetli ihtimaldir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MYSIA BÖLGESİ KENTLERİ KURUCULARI

Bu bölümde Mysia Bölgesi içinde yer alan kentlerin sikkeleri incelenerek üzerinde kurucu ikonografisi barındıran sikkeler saptanmıştır. Bu sikkeler esas alınarak kentlerin kuruluş öyküleri ve kurucuları tartışılmıştır.

3.1. Adramytteion

Adramytteion kenti Balıkesir - Burhaniye yakınlarında bir tepe üzerinde kurulmuş, Ören Tepe’de geniş bir alana yayılmıştır (Akşar, 2008: 44).

Strabon kentin yerini şöyle anlatır (Strabon XIII. 607);

‘Lekton’dan Kanai’a kadar olan kıyıya bu isim verilir (Adramytenos körfezi). Elaitikos körfezi de bunun içindedir. Gerçekten üzerinde Gargara’nın bulunduğu çıkıntıyla, üzerinde Aphrodision bulunan Pyrrha’ya kadar olan kısım Adramyttene’dir. Bu iki burun arasındaki açıklık yüz yirmi stadiadır.’

Kentin yine Adramytteion adıyla bilinen bir körfezi bulunmaktadır. Strabon körfezden söz eder (Strabon XIII. 51, 607);

‘Lekton’dan sonra kırk stadialık uzaklıkta bulunan Polymedion’a gelinir; sonra buradan seksen stadialık uzaklıkta, denizden biraz yüksekte bulunan Assos’a ve yüz yirmi stadia sonra Adramytenos körfzini oluşturan ve bir burun üzerindeki Gargara’ya gelinir.’

Kent adının bir körfeze verilmiş olması kentin bölge için önemini gösteren bir detaydır. Adramytteion’un gelirinin büyük bir kısmını da limanı üzerinden yaptığı ticaret oluşturmaktadır (Hüryılmaz, 2003: 27).

Kent antik dönemde Mysia bölgesinin önemli kentlerinden biridir. Adramytteion toprakları Euneos (Havran Çayı)’a yakındır. Verimliliğiyle bilinen Thebe (Havran)

Ovası'nın bir kısmını kapsamaktadır. Thebe Ovası'nda yetiştirilen tahıl, zeytin ve meyve kentin ticaret dışında diğer önemli geçim kaynaklarıdır (Magie, 2003: 20). Kent limanı ise deniz üssü olarak kullanılmıştır. Mysia dağları içinden gelen gümüşün taşınmasına olanak sağlayan yollar da Adramytteion kentinden geçmektedir (Magie, 2003: 61; İlter, 2009: 5).

Adramytteion'un tarihi Erken Tunç Çağı'na kadar uzanmaktadır. M.Ö. 1. bin yılda kentin yeniden kurulduğu düşünülür. Kentin gelişimini tam anlamıyla tamamlaması ancak M.Ö. 5. yüzyıla kadar uzanmıştır (Türk, 2008: 51).

M.Ö. 422 tarihinde Pers satrabı Pharnakes kenti Atinalılar tarafından Delos Adası'ndan sürülen yerlilere vermiştir. Böylece bu tarihten itibaren kent bir Yunan kimliği kazanmış ve bir Yunan kenti olarak kabul edilmiştir (Magie, 2003: 61).

Adramytteion kentinin Lydia Kralı Alyattes'in oğlu Adramytus tarafından kurulduğu düşünülür (Grote, 1867: 80). Kentte ele geçen Lydia kökenli seramikler ise bu bağlantıyı pekiştirmektedir (Mutlu, 2016: 5).

Strabon da kent içinde bir Lydia kapısı olduğundan söz etmektedir. Kent içinde bulunan Lydia kapısı ve Adramytus'un kentin adını çağrıştırması kentin Lydialılar tarafından kurulmuş olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Yine Strabon'un aktardığına göre kent önceden Lydialılara aitken, daha sonra Mysia topraklarına katılmıştır (Strabon, XIII. 65).

'Vaktiyle Lydia'lılara tabii olan Adramyttion dolaylarındaki topraklar şimdi Mysia'lılara aittir; ve bugün Adramyttion'da Lydia'lı Kapısı adında bir kapı vardır; söylediklerine göre kent Lydia'lılar tarafından kurulmuştur.'

Adramytus'un bu bölgedeki egemenliğini ne kadar genişletildiği bilinmiyor. Ancak Lydia'nın zenginliği muhtemelen Adramytteion'u da desteklemiştir. Bu yüzden Adramytus'un yayılmacı bir politika izlemesine gerek kalmamış, bunun yerine kentin sunduğu imkanları değerlendirmiştir (Grote, 1867: 80).

Bir diğerk görüŖe göre ise kentin kuruluŖu Troia SavaŖı öncesine kadar uzanmaktadır. Adramytteion kenti Leleglerin kenti olan Pedasus ile özdeŖleştirilir (AkŖar, 2008: 44). Kroisos'un kardeŖi Adramys tarafından kent süslendiği için, kente Adramytteion adı verilmiŖtir.

Strabon kentin Atinalılar tarafından kolonize edildiğini söylemektedir (Strabon, XIII. 135; Strabon XIII. 149):

“Astyra'nın hemen yakınında Atinalılar tarafından kolonize edilmiŖ, hem bir limanı hem de bir deniz üssü bulunan Adramyttion kenti vardır.”

“Assos ve Adramyttion, her ikisi de önemli kentlerdir. Fakat Mithridates SavaŖlar'nda Adramyttion talihsizliğe uğramıŖtır. Akademide filozof, adalet dağıtıcısı ve retorik hocası olarak geçinen General Diodoros, kralı hoŖnut etmek için kent meclisinin tüm üyelerini öldürtmüŖ ve ayrıca kralla birlikte Pontos'a gitmiŖtir. Fakat kral tahttan düşünce yaptığı kötülüklerin cezasını ödemiŖtir.”

Kentin kuruluŖuyla ilgili bir diğerk görüş ise, Thrak kökenli Mysialılar'a karŖı bir kale olarak kurulduğudur (Türk, 2008: 48).

Yukarıda açıklandığı gibi kentin kuruluŖunda Alyattes'in oğlu Adramytus'un ve Kroisos'un kardeŖi Adramys'ün kent kurucusu olarak adı geçmektedir. Her iki figüründe isim kökenleri ve kentin Lydia ile olan bağlantıları sebebiyle, kent kurucusunun bu iki kahramandan biri olduğu ön görölmektedir.

Adramytteion sikkeleri incelendiğinde, M.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilen bronz sikkelerin arka yüzleri dikkat çekmektedir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde sakallı ve meŖe çelenkli Zeus baŖı görölrken, arka yüzlerde ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ lejandı ile birlikte at üzerinde figürler görölr (Kat. No.: 40-41). Bu figürler ikonografik açıdan incelendiğinde, özellikle Dardanos kentinde gördüğümüz ve kurucu Dardanos olarak tanımladığımız tipler ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. İki figürde at üzerinde ve peleriniyle birlikte tasvir edilmiŖtir. Atın ileriye doğru hareketi ile pelerin dalgalanmaktadır. Figür tüm

sikkelerde bir elini hava doğru kaldırır vaziyettedir. Bu betimleme ile kentin kurucusu olduğu düşünülen soylu kral Adramytus ya da Adramys'ü temsil ediyor olmalıdır.

Roma İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğinde ise Augustus döneminde basılan ve ön yüzde Augustus'un yer aldığı bir sikkenin (Kat. No.: 42) arka yüzünde yine at üzerindeki bu figüre yer verilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin arka yüzünde at üzerinde görülen binicilerin büyük bir kısmı imparatorun kendisidir. Fakat bu sikkedeki ufak bir fark onun kataloğumuzda yer almasına sebep olmuştur. Kentin erken dönemden itibaren basmış olduğu sikkelerin arka yüzünde yer alan at üzerindeki figürler tipik bir hareket olarak sağ elini hava doğru uzatmaktadırlar. Bu sikke üzerindeki figürün de aynı hareket ile elini kaldırıyor oluşu kentin hafızasını saklayarak, yüzyıllar sonra dahi kurucusuna aynı ikonografi ile yer verdiğini düşündürmektedir. Bu yüzden, normal şartlarda imparatorun kendisi ya da savaşçı olarak tanımlayacağımız figürün bu sikkede savaşçı ya da imparator değil, Adramytus ya da Adramys'ün kendisi olduğunu düşünüyoruz.

Antonines dönemine tarihlendirilen ve Pseudo-otonom olarak darp edilmiş bir sikkenin de arka yüzünde yine aynı figür yer alır. Bronz sikkenin ön yüzünde sakallı, diademli erkek başı *BMC* tarafından Zeus olarak tanımlanmıştır (Kat. No.: 43). Ancak Zeus'un diademli örneklerinin çok az bulunması sebebiyle bu yaklaşımın doğruluğu şüphelidir. Arka yüzde gördüğümüz ileriye doğru koşan bir at üzerinde görülen figür ise, yine çıplak ve pelerinli olarak tasvir edilmiştir.

Severus Alexander dönemine tarihlendirilen ön yüzünde Severus Alexander'in defne çelenkli başının yer aldığı bronz sikkenin (Kat. No.: 44) arka yüzünde çıplak, ayakta ve profilden genç bir erkek figürü görülmektedir. Kurucu ikonografilerinde görmeye alışık olduğumuz bu duruş ve tasvirle onun Adramytus ya da Adramys olma ihtimali güçlüdür.

Daha önce savaşçı olarak tanımlanan ve kabul edilen bu figürlerin kentlerin kurucusu olması muhtemeldir. Çünkü kolonizasyon kurulma süreci ile ilgili bölümde de yer verildiği gibi her koloni barışçıl yöntemlerle kurulamıyor, bazen kolonistler ve yerliler arasında çatışmalar yaşanıyordu. Bu sebeple kurucuların at üzerinde, bir savaşçı imajıyla yer alması olağandır. Bir diğer ihtimal ise, kentin kimliği konumunda görülen kurucuların,

kentin savaşçı ve kahraman özelliklerinin bir canlandırılması olarak tasvir edilmiş olmasındır.

3.2. Attaea

Mysia Bölgesi kentleri içinde yer alan Attaea kenti hakkında bildiklerimiz oldukça sınırlıdır. Strabon kenti Elaitikos (Çandarlı) Körfezi yakınlarında, Aiolislere ait bir yer olarak tanımlamıştır (Strabon, XIII. 51). Homeros ve Herodotos kentten bahsetmemişlerdir.

Bugün de kentin yeri tam olarak saptanamamıştır. Ancak araştırmacılar Balıkesir iline bağlı Ovabayındır köyünde ele geçen arkeolojik buluntuların ve yazıtların Attaea kentine ait olduklarını düşünürler (Bektaş, 2011: 60).

Kent hakkında bize en detaylı bilgileri ise sikkeler vermektedir. Kentin Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem sikkeleri hakkında bilgilere henüz ulaşılamamış olsa da Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikke bastığı görülür. Sikkelerin üzerine yazılan ATTAITON lejandı ile birlikte arka yüzlerde çeşitli figürler yer alırken, ön yüzlerde imparatorun ya da ailesinden birinin başı/portresi görülür. Kent hakkında bilgilerin bu kadar az olmasına rağmen tez çalışmasında Attaea kentine yer vermemizin nedeni sikkeler üzerinde Zeus ile karşılıklı betimlenen genç erkek figürlerin yer almasıdır.

Bu sikkeler (Kat. No.: 45-50) üzerinde Zeus bir platform üzerinde himation giyimli, elinde asasıyla betimlenmiştir. Hemen karşısında çıplak, genç bir figür sol ayağını bir kayanın üzerine koymuş ve sol dirseğini dizine dayamış biçimde tasvir edilmiştir. Bazen Zeus ve Hero olarak tanımlanan figür arasında kartal görülür. Figürün genç ve dinamik yapısı, sağlıklı görünen vücudu ve kentin en yaygın betimlenen tipi olması sebebiyle *ktistese* işaret ettiği akla gelmektedir. Ayrıca figürün Zeus ile aynı boyda betimlenmiş olması onun kent tarafından tanrılaştırılmış, kutsal sayılmış olduğuna bir işaret olmalıdır. Zeus'un ise çoğunlukla bir platform üzerinde görülmesi, aralarında ufak da olsa bir üstünlüğün varlığını göstermektedir. *Ktisteslerin* kendi kentleri tarafından tanrı katında görülüyor olması, ölümünden sonra kentlerde bir kült haline getirilmesi gibi sebepler bu sikke üzerinde Zeus ile neredeyse denk olarak betimlenen figürün kurucu olabileceğinin işaretidir. Ancak kent tarihi hakkındaki bilgilerimizin eksikliği figürün ve kent kurucusunun saptanmasını zorlaştırmaktadır.

3.3. Pergamon

Pergamon kenti Ege'nin batısında, Kaikos (Kestel) Vadisi'nde yer alır. Kent denizden uzak, iç kesimlerde yer almasına rağmen, oldukça verimli topraklara sahiptir. Kentte Demir Çağı'ndan beri yerleşimin devam ettiği, M.Ö. 6. yüzyılda ise sur duvarları ile kentin daha korunaklı bir hale getirildiği görülmektedir (Özgan, 2018: 94). Ancak kent asıl gücünü kuşkusuz Hellenistik dönemde kazanmıştır. Bu güç ekonomik, politik ve kültürel anlamda gerçekleşmiştir. Hellenistik dönemde kentte heykeltıraşlık okulları açılmış, İskenderiye Kütüphanesiyle yarışacak seviyede bir kütüphane inşa edilmiştir. Seleukoslar hakimiyeti döneminde kentte yeniden inşa faaliyetleri başlamıştır. Bu yenilikler özellikle Atina kent planı göz önüne alınarak tasarlanmıştır.

Pausanias'a göre kent adı Akhilleus'un oğlu olan Pyrros'un (aynı zamanda Neoptolemos olarak da bilinir)¹⁰ oğlu Pergamos'tan gelmektedir (Pausanias, I. 11.2).

Strabon, Pergamon ve Teuthrania'dan ayrı iki kent olarak bahsetmiştir. İki ayrı kent olarak bahsedilmesi, bu efsaneyi çelişkiye düşürmektedir. Ya da Pergamos'un bölgeye gelerek kendi adını taşıyan bir kent kurduğunu ve bu kenti Teuthrania ile birleştirdiğini düşündürür (Strabon, XIII: 69).

'Elaia, Pitane, Atarneus ve Pergamon arasında Teuthrania bulunur...'

Pergamon antik Hellen dilinde 'iç kale' anlamına gelmektedir (Umar, 1984: 4). 'Pergamos' kelimesi Homeros tarafından da Illias'da bir tepe ve Troya'nın kalesi olarak anlatılmaktadır (Homeros, IV. 508; Homeros, VI. 512).

*"... Öfkeli Apollon, Pergamos Tepesi'nden,
Bağırды Troyalılara, dedi ki:..."*

*"... Priamos oğlu Paris de öylece
Pergamos Kalesi'nden aşağı iniyordu taşta taşta,*

¹⁰ Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un kızıl saçlı olması sebebiyle aldığı lakaptır.

‘...silahlarıyla parlıyordu güneş gibi.’

Herodotos, Pergamon’un yüksek bir tepede yer aldığını şu sözler ile ifade etmiştir (Herodotos, VII. 49);

‘...Bu ırmağa (Skamandros) ulaştıkları zaman Kserkes, Priamos Pergamon’unun bulunduğu tepeye çıktı, çevreyi seyretmek istiyordu...’

Tarihsel açıdan kentin bilinen en erken kurucusu Telephos’tur. Telephos, mitolojiye göre Herakles ve Auge’nin oğludur. Auge henüz hamile kalmadan önce Delphili tanrı sözcüsü tarafından doğacak çocuğun dayılarını öldüreceğini öğrenmiştir. Bunun üzerine Auge kendisini Athena Tapınağı’na adanmış ve evlenmemeye karar vermiştir. Ancak Herakles ile tanışmışlar ve birlikteliklerinden sonra Auge hamile kalmıştır. Auge Telephos’u dünyaya getirmiştir. Ancak Delphili kahinlerin kehaneti aileyi tedirgin etmektedir. Bu yüzden Auge’nin kardeşleri, Auge’yi ve Telephos’u bir sandıkla denize bırakırlar. Kurtulan Auge ve Telephos Mysia kıyılarına çıkmışlardır.

Strabon da Telephos’dan bahsetmiştir (Strabon, XIII. 69);

‘Elaia, Pitane, Atarneus ve Pergamon arasında Teuthrania bulunur. Burası, bu kentlerin herhangi birisinden yetmiş stadia daha uzakta değildir ve Kaikos nehrinin bu tarafındadır ve anlatılan bir öyküye göre, Teuthras Kilikyalılar ve Mysialıların kralı idi. Euripides’e göre Aleus, kızı Auge’nin Herakles tarafından baştan çıkarıldığını anlayınca, onu ve çocuğu Telephos’u bir sandığa koyarak denize bırakmıştır. Teuthras sandıktakileri kurtarmış, anneyi eş ve çocuğunu da öz oğlu olarak kabul etmiştir.’

Yine Strabon Teuthras ve Telephos’un annesinin evliliğine değinmiştir (Strabon, XII. 4);

‘...Telephos’un annesi ile Arkadia’dan geldiği düşünülebilir. Misafiri bulunduğu Teuthras ile annesinin evlenmesi üzerine o da Teuthras’ın oğlu olarak kabul edilmiş ve sonradan Mysia tahtına geçmiştir...’

Bir başka efsaneye göre ise, Auge Mysia'da kral Teuthras'a satılır. Telephos'u Arkadya'da bir dağa bırakırlar. Dağda çobanlar tarafından büyütülen Telephos günün birinde dağda iki adam öldürür. Farkında olmadan dayılarını öldüren Telephos, böylece kehaneti de gerçekleştirmiş olur. Telephos Arkadia'dan ayrılarak annesinin yeri hakkında bir ipucu öğrenebilmek için Delphi'ye ulaşır. Delphi kahinleri Telephos'a Mysia'ya gitmesi gerektiğini söyler. Mysia'da annesi Auge'yi tanımayan Telephos annesiyle evlenmek üzereyken durum fark edilir ve Auge kral Teuthras ile evlenir. Kralın ölümüyle birlikte, krallık Telephos'a kalır. Telephos'un krallığı sırasında Troya Savaşı başlamıştır. Anadolu kıyılarına yaklaşan Akhalar yanlışlıkla Mysia sınırlarına gelirler. Burada Troya kral soyundan gelen Telephos Akhalarla savaşır, pek çok önemli savaşçıyı da öldürür. Ancak Akhilleus ile karşılaşınca panikler ve koşmaya başlar. Dionysos, Telephos'un önüne bir asma kütüğü çıkarır ve ayağı kütüğe takılan Telephos yere düşer. Düşüşün ardından Akhilleus tarafından kalçasından vurulur. Akhalar Mysia'dan ayrılırlar, aradan sekiz yıl geçer. Ancak Telephos'un yarası iyileşmez. Telephos kahinlere danışır ve yarasının ancak yarayı açan kişinin iyileştirebileceğini öğrenir. Telephos bir dilenci kılığında Akhilleus'un karşısına çıkar ve yarası ancak bu şekilde iyileşir. Telephos bunun karşılığında, Akhalar'a Troya'ya giden yolu göstererek borcunu öder. Kendisi savaşta bulunmaz, ancak Telephos'un oğlu Eurypylos Mysia'dan bir bölük toplayarak Troyalılara yardıma gitmiş ve savaşta yer almıştır. Bu savaşta Eurypylos, Neoptolemos¹¹ tarafından öldürülür (Erhat, 2013: 215).

Kentte Telephos'a adanmış bir firiz bulunmaktadır. Frizin MÖ. 160 yılı ve sonrasına ait olduğu düşünülmektedir. Burada konu adeta bir film şeridi gibi, dingin ve sakinlik içinde anlatılmıştır. Friz 'Küçük Friz' ya da 'Telephos Frizi' olarak adlandırılmaktadır. Bu frizde Pergamon'un mitolojik kurucusu olduğu düşünülen Telephos'un yaşamı anlatılır. Kent kendilerine seçtikleri bu kurucu figür ile Yunan mitolojisine ve Yunan kültürüne bağlılığını göstermek istemiş olmalılardır. Kentte ele geçen Telephos Frizi de bunun bir göstergesidir. Frizin çok fazla tahrip olması ve bu tahribin özellikle de yüzlerde görülmesi ise, bu tahribin bilinçli yapıldığı ihtimalini düşündürmektedir (. Özgan, 2018; 166). Bu tahribat neticesinde frizde ele alınan konular bir bütün halinde anlaşılmayı zorlaştırmıştır. Frizdeki ilk sahnedeki yaşlı erkek figürünün

¹¹ Neoptolemos kentin diğer kurucusu olduğu düşünülen Pergamos'un babasıdır. Akhilleus'un oğludur.

Telephos'un yaşlılık hali olduğu düşünülmektedir. Ardından friz Auge ve Herakles'in karşılaşmasıyla devam eder. Üçüncü parçadan Auge'nin kentten ayrılma sahnesini anlatmaktadır. Bu sahne ayrıca frizin de en iyi korunan sahnesidir. Auge'nin kayığı hazırlanırken, Auge de sahnenin üst köşesinde düşünceli bir şekilde betimlenmiştir. Bir sonraki sahnede Auge'nin Mysia'ya geldiğini öğrenen Theutras görülmektedir. Bu sahnede kral, Auge'yi karşılamak için Mysia kıyılarına gelmiştir. Beşinci sahnede hayatı kurtulduğu için minnettar olan Auge, Pergamon kentine Athena kültü kurarken betimlenmiştir. Altıncı sahnede Telephos'u bulan Herakles görülmektedir. Telephos ormanda, bir çınarın altında, bir hayvan tarafından emzirilirken Herakles onu bulunmuştur. Özellikle bu sahne Pergamon sikkelerinde (Kat. no.: 113) de gördüğümüz bir sahnedir. Sikkeler üzerinde, sahnenin ön planında Herakles görülmektedir. Arka planda bir ağacın altında Telephos'u emziren bir geyik(?) bulunmaktadır. Frizde de Herakles dinlenme pozisyonunda, yani bir dizinin hafifçe kırarak ve kolunu *lagobolonun* üzerine sardığı aslan postuna dayayarak tasvir edilmiştir. Sahnenin alt kısmında Telephos hemen Herakles'in ayaklarının altında yer almaktadır. Burada görülen hayvan mitolojide bazen bir aslan, bazen geyik olarak anlatılmaktadır. Sahnede Herakles'in arkasında bir çınar ağacı ve yaprakları görülmektedir. Yedinci sahne Telephos'un dayılarını öldürdükten sonra ülkeden kaçmak zorunda kaldığı ve Mysia'ya ulaştığı sahneyi ele almaktadır. Telephos burada miğferi, kısa *khitonu* ve *khlamysi* ile genç bir figür olarak görülmektedir.

Özellikle Telephos'un bir ağacın altında emzirildiği ve babası Herakles'in onu izlediği sahne oldukça önemlidir. Mitolojik ve ikonografik açıdan sevilen bu sahne pek çok kentin sikkeleri üzerinde de kendini göstermiştir. Bazı kent sikkeleri bu sahneyi biraz daha farklı bir şekilde ele almıştır. Telephos'un babası Herakles'in kollarında olduğu, bir geyiğin ise yanlarında yer aldığı bu sikkeler özellikle Thrakya ve Phrygia kentleri tarafından sıklıkla işlenmiştir¹². Bu sikke tipi Roma İmparatorluk Dönemi'nde, muhtemelen kentler tarafından saygınlık kazanılmak ya da soylarını Herakles ile bağdaştırmak için kullanılmıştır. Özellikle de Phrygia ve Mysia arasındaki sınırların net olarak belirlenemediği dönemlerde Phrygia kentlerinin bu sikkelere yer vermiş olması çok olağandır.

¹² Örneğin Phrygia Cotiaeum (RPC Online III, 2630; RPC Online III, 2633), Thrace Serdica (RPC Online IV, 7402), Bithynia Nicaea (RPC Online IV.1, 11177), Bithynia Nicomedia (RPC Online IV.1, 1086) kentleri sikkeleri üzerinde Telephos'u babası Herakles'in kollarında bir bebek olarak görürüz. Sahnenin sağ tarafında ise bir geyik görülür.

Ancak kent ile ilişkilendirilen bir başka kurucu ise Pergamos'dur. Mitolojiye göre Neoptolemos ve Andromakhe'nin oğludur. Neoptolemos adı 'yeni savaşçı' anlamına gelmektedir. Akhilleus'un oğludur¹³. Savaş sırasında Akhilleus'un ölümünden sonra, bir kehanete inanılarak dedesi tarafından Troya'ya savaşması için getirilmiştir. Savaş sırasında gösterdiği kahramanlıklar sayesinde Akhalı savaşçılar onu yeni bir Akhilleus gibi görürler. Bu yüzden adı 'yeni savaşçı' anlamını taşır. Neoptolemos bu savaşta Telephos'un oğlu Eurypylos'u öldürür (Erhat, 2013: 215). Troya'da savaşı Akhaların kazanmasının ardından Hektor'un oğlunu kalenin duvarlarından atar. Böylece babası Hektor'u öldürmüşken, kendisi de Hektor'un oğlunu öldürmüş olur. Andromakhe'yi ise savaş ganimeti olarak alır (Erhat, 2013: 215). Andromakhe Mysia Bölgesi'ndeki Thebai şehrinin kralı Eetion'un kızı ve aynı zamanda Hektor'un karısıdır. Neoptolemos ile ilgili pek çok farklı hikaye olsa da bu hikayelerden biri Hektor'un ölümü üzerine Akhilleus'un oğlu Neoptolemos ile Andromakhe'nin evlenmiş olmasıdır. İkisinin üç çocuğundan biri ise Pergamos isimli oğullarıdır. Neoptolemos'un ölümünden sonra Andromakhe ve Helenos¹⁴ ülkeyi birlikte yönetmişlerdir. Helenos'un ölümünden sonra Andromakhe ve oğlu Pergamos Mysia'ya gelmiş ve burada Pergamos kentini kurmuştur (Crimal, 1997: 70-81).

106 Kat. No'lu sikkenin ön yüzünde Pergamos başı yer almaktadır. Ayrıca bu sikke ile birlikte KTICTHC ΠΕΡΓΑΜΟΣ (KTISTES PERGAMOS) lejandı görülmektedir. Bu lejand ve Pergamos başı Roma İmparatorluk Dönemi'nde bir kurucu olarak işlenmiştir. Pergamos sakallı, olgun ve başında *taenia* ile betimlenmiştir. Onun bu ikonografisi kurucularda görmeye alışık olduğumuz genç ve sakalsız örneklerinden daha farklı bir ikonografiye sahiptir. Genellikle kurucu kahramanları sakalsız ve genç bir figür olarak görürüz. Ancak burada betimlenen Pergamos daha olgun bir erkek olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun bu duruşu Zeus'un olgun, güçlü ve ihtişamlı duruşuna bir atıf olmalıdır.

Yine Antoninus Pius (M.S. 138-161) dönemine tarihlenen, ön yüzünde Antoninus Pius'un defne çelenkli başının görüldüğü bir sikkenin (Kat. No.: 108) arka yüzünde Pergamos'a yer verilmiştir. Bu sikke üzerinde Pergamos, kentin önemli bir figürü ve sembolü olan Asklepios ile karşılıklı betimlenmiştir. Asklepios yılanlı asası ile görülürken,

¹³ Bknz: Homeros XIX, 325-330.

¹⁴ Hektor'un kardeşi.

Pergamos sol elinde mızrağı ve diğer eliyle Asklepios'u taçlandırırken tasvir edilmiştir. Yine sikke üzerinde görülen ΠΕΡΓΑΜΟC ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ (PERGAMOS PERGAMENON) lejandı ile, Pergamonluların Pergamos'u belirtilmiştir. Yani bu lejand ile Pergamos'un önemli bir kurucu olduğu ve kent in ona 'bizim Pergamos'umuz' biçiminde sahip çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Asklepios da Pergamos için oldukça önemli bir figürdür ki en önemli Asklepios tapınaklarından biri de kentte yer almaktadır. Bu iki figürün yan yana görülmesi ve Pergamos tarafından Asklepios'un taçlandırılıyor olması, Pergamos'un kent için bir üstünlük ve ün ifade ettiğini göstermektedir.

Yukarıda sözü geçen figürlerin Pergamos olduğu ve kent için büyük bir önem taşıdığı hem lejantlar sayesinde hem de figürlerin işlenişi açısından anlamak mümkündür.

Pergamos yerel bir figür olarak '*ktistes*' ünvanıyla Pergamon sikkeleri üzerinde yerini alırken, Telephos daha ünlü bir figür haline gelmiştir. Pergamon'daki ünlü sunak buna örnek olmakla birlikte, pek çok kent sikkesi üzerinde de Telephos'a rastlamak mümkündür. Küçük Asya'daki pek çok bölge ve kent Telephos efsanesine sahip çıkmış ve sikkeleri üzerinde bu efsaneyi canlandırmışlardır. Özellikle de frizde de görülen, Herakles, Telephos ve geyik (?) üçlüsü, pek çok sikkenin arka yüzlerinde varlığını sürdürmüştür. Bazı sikkelerde Telephos, babası Herakles'in kucığında ve yanlarında bir geyik ile betimlenmiştir. Bazı sikkelerde ise Telephos bir geyiğin altında, onu emerken betimlenmiştir. Bu sahne Pergamon sikkelerinde de sıklıkla işlenmiştir.

Mytilene (Midilli) kentinde Commodus Döneminde basılan bir sikkenin arka yüzünde ise Tykhe Mytilene'nin karşısında görülen figürün, Pergamos mu yoksa Telephos mu olduğu tartışmalıdır (Kat. No.: 111).

Kent ve kent in iki kurucusuyla ilgili mitler incelendiğinde Telephos'un Teuthrania kent inin kralı olduğu anlaşılır. Burada bahsedilen Teuthrania kent inin Pergamos'tan başka bir kent olup olmadığı tartışmalıdır. Ancak antik kaynaklarda Teuthras'ın 'Mysia Kralı' olarak tanımlanması, Pergamon ve Teuthrania'nın iç içe geçmiş iki kent olabileceğini akıllara getirir.

Her iki durumda da Telephos'un kenti daha erken kurduğu anlaşılır. Telephos'un ölümünden sonra oğlu Eurypylos da Pergamos'un babası Neoptolemos tarafından Troya Savaşı sırasında öldürülmüştür. Böylece büyük bir olasılıkla Neoptolemos'un oğlu Pergamos tarafından kent yeniden kurulmuş ve Pergamon adı adını almıştır.

Muhtemelen Pergamonlular soylarını Yunan'lılara dayandırabilmek için bu iki kurucu kahramanı da benimsemişlerdir. Böylece Telephos tarafından Herakles ile, Pergamos tarafından ise Akhilleus ile akrabalık ilişkileri kurmuşlardır.

3.4. Kyzikos

Kyzikos kenti Erdek-Bandırma karayolu üzerinde Arktonnesos'un (Kapıdağ Yarımadası) güney kısmında yer almaktadır. Kentin Propontis'e (Marmara Denizi) kıyısı bulunmaktadır.

Kyzikos'un Propontis'e olan kıyısı, Anadolu'nun batısında bulunan coğrafi konumu onu diğer kentlerden daha ön plana çıkarmıştır (Köker, 2004: 43). Strabon kentin bir ada olduğunu, kıtaya iki köprüyle bağlandığını ifade etmiştir (Strabon, XII. 8-11).

Kentin bu konumu Anadolu ve batı kentleri arasında bir köprü ve ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bunun yanında, oldukça verimli topraklara sahip olan kent tarım açısından da zenginleşmiştir. Uygun konumu sayesinde denizcilikte oldukça gelişmişlerdir. Balıkçılık önemli geçim kaynakları arasındadır (Hasluck, 1019: 170). Kyzikos önemli iki limana sahiptir. Bu limanların yaklaşık 200 adet gemi alabilecek kapasitede olduğundan söz edilmektedir (Lloyd, 2007: 82). Limanın büyüklüğü ve alabileceği gemi sayısının genişliği, kentin ticaret hacmini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Has ve Meral, 2017: 108). Kentin güneybatısında Hytos, güneydoğusunda Thrakikos, güneyinde Panarmos ırmakları yer almaktadır (Meral, 2017: 107). Bu limanlardan en geniş ve de büyük olanı Hytos Limanı sayesinde Kyzikos ticaret ağını genişletmiştir.

Kyzikos sahip olduğu bu özellikleriyle birlikte zengin ve güçlü bir kent olarak karşımıza çıkmıştır. Sadece Mysia bölgesinin değil, Anadolu'nun tüm kentleri içinde

zenginliği önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, antik dönemde Byzantion kenti ile yarışır vaziyettedir (Motor, 2010: 13).

Mysia bölgesi kentleri içinde en erken sikke basan kent Kyzikos kentidir (Tekin, 1992:89). Kyzikos elektron sikkeleri tüm Anadolu'nun kuzeybatısında kullanılmıştır. Ayrıca bunun yanında Romanya, Bulgaristan, güney Rusya'da da Kyzikos elektron sikkelerine rastlanmıştır (Tekin, 1992: 89).

Üzerinde ton balığı betimi olan elektron sikkelerin bu denli geniş bir coğrafyaya yayılması kentin ekonomik, ticari ve kültürel olarak gelişmişliğinin bir kanıtı olarak kabul edilebilir (Koçhan, 2014: 77). Antik çağda Kyzikos sikkeleri uluslararası geçerliliği olan sikkelerdir (Koçhan, 2014, 77; Rostovtzeff, 1953: 587). Bu sikkeler kendi döneminde *Kyzikene Stateri* olarak bilinmiş ve ünlenmiştir (Tekin, 2007: 40). Bu ünlü sikkeler üzerinde 200'den fazla tip görülmektedir. Ton balığı esas tip ile birlikte ön yüzlerde mutlaka görülmektedir (Tekin, 2007: 40). Kyzikos Pers egemenliği altındayken de kendi sikkelerini basmaya devam etmiştir (Mansel, 1971: 259).

Özellikle M.Ö. 7-6. yüzyıllarda Kyzikos ticaret yönünden büyük önem kazanmıştır. Bu durumun en büyük sebebi olarak kara yolu kullanılarak yapılan ticaretin bazı riskler taşması sebebiyle, deniz ticaretinin tercih edilmesi gösterilebilir. Deniz ticaretinin önem kazanmasıyla birlikte üç büyük ve işlek limana sahip olan Kyzikos, bir köprü görevi üstlenmiştir. Böylece Kyzikos Marmara denizindeki ticaretin güvenliğini sağlamıştır (Koçhan, 2014: 77). Ephesos'da bulunan bir yazıt Kyzikos kentinin deniz ticaretindeki önemini gösterir niteliktedir. Bu yazıtta aşağıdaki ifadeler yer alır (Frisch, 1983: 77);

*‘‘Denizden kim bir şey alıp götürüyorsa bunu vergisinde belirtmeli;
Kalkhedon, Daskylaion, Apollonia, Kyzikos, Priapos, Parion ve Lampsakos da’’.*

Kentin kuruluşunun M.Ö. 7. yüzyılın başlarına kadar uzanabileceği düşünülür. Ekrem Akurgal kentte yaptığı araştırmalarla, kentin kuruluşunu Geometrik Dönem'e kadar dayandırdığını aktarmaktadır (Akurgal, 2017: 231). Kyzikos'un koloni kuruculuğunun önderliği yapan Miletos kentinin kolonisi olarak kurulduğu düşünülür (Llyod, 1989: 82).

Strabon, Anaksimenes'den alıntı yaparak kentin bir Miletos kolonisi olarak kurulduğunu aktarmaktadır (Strabon, XIV. 6);

“...Anaksimenes, İkaros ve Leros adalarını ve Hellespontos yakınlarındaki Khersonesos'da Limnai'ı, keza Abydos ve Arisba'yı, Asia'da Paisos'u, Kyzikos adasında Artake ve Kyzikos'u ve Troas bölgesinin iç kısmında Skepsis'i Miletosluların kolonize ettiğini söyler...”

Miletos, Eusebios'un önderliğinde Kyzikos'u iki kez kolonize etmiştir. İlk kolonizasyon M.Ö. 756 yılında, ikincisi ise M.Ö. 685/679 da yaşanmıştır.

Bir diğer görüşe göre Kyzikos, Thessalia halkının – yani Pelasglı Dolianlar – kolonisi olarak kurulan bir kenttir (Hasluck, 1910: 145-148). Strabon da Daskylitis (Kuş Gölü) ve Rhyndakos (Orhaneli Çayı) arasındaki bölgeleri Dolionlar olarak adlandırmaktadır (Strabon, XII. 10). Strabon'a göre, Kyzikos'un ilk sakinleri Trakya'dan göç ederek gelen Teselyalı Pelaglardan Dolionlar'dır (Strabon 575, 10). Kyzikos ise bölgeye göç eden Dolionlar'ın lideridir (Meral ve Aydın, 2018: 139). Stilbe'nin oğlu Aineus ve Thrak Kralı Euros'un kızı Ainete'nin çocukları Kyzikos'dur. Bu durum, kent halkının Thrak kökenli olma ihtimalini güçlendirmektedir (Apollonios Rhodios I. 940-950). Yani Argonautlar kente geldiğinde, kent zaten Thrak kökenli kral Kyzikos tarafından yönetilmekteydi.

Bazı kaynaklar ise Kyzikos'un tanrı Apollon'un ve Stilbe'nin oğlu olduğunu aktarmaktadır. Kimi kaynaklarda ise yalnızca Apollon'un oğlu olduğu ifade edilmiş, annesi hakkında bilgi verilmemiştir (Motor, 2010: 36; Hasluck 1910: 160). Kyzikos, Perkoteli kahin Merops'un kızı Kleite ile evlidir (Pekman, 1970: 21).

Klite'nin babası ve kardeşlerinin isimleri Ilias destanında karşımıza çıkmaktadır (Homeros, Ilias, II. 828-834).

*“...başlarında, kendirden zırh giymiş Andrestos’la Amphios var.
Perkoteli Mereops’un oğludur ikisi de.”*

Kahraman Kyzikos’un hikayesi, kim olduğu ve kökeniyle ilgili pek çok farklı görüş olsa da kentin kurucu ile aynı adı taşıdığı görülmektedir. Kyzikos kentin ilk kralı ve kurucusudur (Seyffert, 1985: 62). Kyzikos’un kenti kurması Argonautlar seferi ile ilişki bir mitosta anlatır (Erhat, 2013: 189). Kyzikos’un kökeni ile ilgili bazı tartışmalar olsa da genel olarak Dolion kökenli olduğu düşünülür (Meral ve Aydın, 2018: 139). Bir diğer efsane ise, Kyzikos’u Thrak kökenli bir kral olarak anlatmaktadır (Apollonius Rhodios, I. 1057; Meral ve Aydın, 2018: 139).

Homeros ise Ilias’ta Mysialıları Thrakyalıların toprağı olarak adlandırmıştır (Homeros, XIII. 5). Bu ifade, Kyzikos’un Thraklar tarafından kurulmuş olabileceğı ihtimalini güçlendirmektedir.

*“...uzaklara çevirdi ışıltılı gözlerini,
Çevirdi at besleyen Thrakyalıların toprağına,
Göğüs göğüse dövüşen Mysialılara baktı...”*

Kyzikos’un Mysia bölgesine gelerek bir kent kurması, Argonautlar seferi ile ilişkilendirilir. Mit, altın postu aramak için Ege denizinden başlayıp, Karadeniz’e doğru yol alan kahramanların başından geçenleri anlatmaktadır. Hikaye bu kadar uzak bir mesafeye yol alan, bilinen ilk gemi yolculuğı olmasıyla da ünlüdür. Hikayeyi detaylı olarak anlatan Rhodoslu Apollonios’tur.

Iason, altın postunu ele geçirebilmek için inşa edilen Argo isimli gemiyle yolculuğına başlar. Bazı araştırmacılar ise, geminin adının gemiyi inşa eden Argos isimli ustadan geldiğini ifade etmektedirler (Erhat, 2013: 56; Seyffert, 1960: 61). Yolculuktan sonra, Argonautlar Kyzikos kıyılarına ayak basar ve gemilerini Kyzikos limanında demirlerler. Gece karaya çıkan Argonautlar halk tarafından korsan sanılmıştır. Böylece gece Argonautlar ve Kyzikos halkı arasında bir çatışma meydana gelmiştir. Bu çatışma sırasında Iason ya da Herakles kral Kyzikos’u yanlışlıkla öldürmüştür (Pekman, 1970: 22;

Texier, 2002: 287). Bir diğerk efsaneye göre ise, Kral Kyzikos Argonautları güzelce ağırlamış ve gece yolcu etmiştir. Ancak gece yola çıkan gemiciler yollarını kaybedip yeniden Kyzikos kıyılarına çıkmışlardır. Bu sırada bir karmaşa yaşanmış Argonautlar ve Kyzikos halkı çatışmaya başlamıştır. Bu çatışma sırasında Kral Kyzikos ölmüştür. Krallarının ölümü üzerine Kyzikos halkı ve Argonautlar üç gün yas tutmuşlar, krallarının anısı için bir tümülüs yapmışlardır. Kral Kyzikos tümülüsüne ritüeller ve törenler eşliğinde gömülmüştür (Erhat, 2013: 56). Kraliçe Kleite Kyzikos'un ölümünden sonra o kadar üzülür ve gözyaşı döker ki, Nympheler bu gözyaşlarından bir kaynak oluşturur. Kraliçenin adını da kaynağa verirler (Motor, 2010: 39). Kyzikos'un bu trajik ölümü üzerine kentte Kyzikos adına oyunlar düzenlenir (Motor, 2010: 39; Graves, 1955: 226; Koçhan, 2004: 423; Hasluck, 1910: 159-161). Kyzikos'un mezarının Erdek'ten Bandırma gidiş yönündeki Çanakkale yol ayrımından sonra solda görülen tümülüste olduğu düşünülmektedir (Korkmaz, 2012: 26). Ancak bu tümülüste henüz kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Kentte Kyzikos'a ait bir heykel bulunmuştur. Kyzikos heykeli sol elinde pelerini taşıırken, sağ elinde kılıcını tutmaktadır. Başı sakalsız ve genç bir erkek olarak betimlenmiştir (Ertüzün, 1999: 69).

Argonautlar Ilias'da karşımıza şöyle çıkmaktadır (Homeros Ilias, VII. 467-469);

“...şarap taşıyan bir hayli gemi geldi Lemnos'tan, şarabı İason oğlu Euneos gönderiyordu.

Erlerin içgüdüüsü İason'dan Hypsipyle doğurmuştu onu.”

Odyseia'da ise (Homeros, 12. 68-69);

*“...Ama bir tanesi aşabildi bu kayayı denizde yüzen gemilerden,
Dillere destan Argo gemisiydi bu da...”*

Bu dizelerden yola çıkarak, anlıyoruz ki Argonautlar Troya halkıyla aynı dönemde yaşamışlardır. Kyzikos kentinin ise, Argonautların seferinden önce kolonize edildiği ve Kyzikos isimli bir *ktistes* tarafından kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda kente Miletoslular geldiğinde, zaten burada yaşayan bir halkın var olduğu düşünülebilir

(Roebuck, 1959: 113). Kentin, Mysia bölgesindeki en erken kurulan koloni kenti olduğunu düşünölmektedir (Motor, 2010: 21).

Özetleyecek olursak, araştırmalara göre Kyzikos halkı, bazı baskılar ve özellikle Aiol saldırıları sonucu (Koçhan, 2001: 23) Thessalia'dan göç eden Pelasglı Dolionlar'dan oluşmuştur. Kral Kyzikos da genellikle Dolion Kralı olarak anılmaktadır (Koçhan, 2001: 23; Hasluck, 1910: 158; Pekman, 1970: 22). Hasluck Kyzikos'un soyunu Apollon'a dayandırırken (Koçhan, 2001: 23; Hasluck, 1910: 160.), Grimal ise Kyzikos'u soylarının Poseidon'a dayandığı Stilbe'nin oğlu Theselia'lı Aineus ile Trakya Kralı Eusoros'un kızı Ainete'nin oğlu olarak aktarır (Koçhan, 2001: 23; Grimal, 1997: 420). Kyzikos'un eşi Rhyndakos Kralı Merops'un kızı Kleite'dir (Koçhan, 2001: 23).

Kyzikos kenti sikkeleri incelendiğinde kurucu Kyzikos'un ikonografisine sıklıkla yer verildiği görülür. M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Kyzikos'un tasvirlerinin sikkeler üzerinde betimlendiği görölmektedir. Genellikle Kyzikos ile birlikte sikkeler üzerinde KYZIKOC lejandına yer verilmiştir. Kyzikos çoğunlukla çıplak, diz çökmüş biçimde özellikle erken örneklerinde sıklıkla bir ton balığı ile birlikte betimlenmiştir. Ton balığının kentin geçim kaynağı üzerindeki önemi düşünöldüğünde *ktisteslerini* elinde ton balığı taşıırken betimlemeleri olağandır.

Kyzikos sikkeleri üzerinde görölen ve tartışmalı olan bir sikke (Kat No.: 56) ise, yunus üzerine binen çıplak erkek figürüdür. Figür ikonografik olarak Poseidon'un oğlu Taras ile çok benzer özellikler gösterir. Ancak Taras'ı elinde bir ton balığı taşıırken görmeye alışık değiliz. Burada gördüğümüz ikonografi Taras'a çok benziyor olsa da elinde taşıdığı ton balığı sebebiyle Taras ikonografisine özenilerek betimlenmiş Kyzikos olmalıdır. Ancak kentin bu dönemde darp edilmiş olan elektron sikkelerinin üzerinde lejandların olmamasından kaynaklı olarak figürü saptamak şu an için şüpheli olmuştur. Fakat daha önce *BMC* tarafından Kyzikos ya da Taras olarak tanımlanan bu figürün, Kyzikos olması ihtimali çok daha kuvvetlidir.

M.Ö. 5-4. yüzyıllarda ise Kyzikos'un sakallı, arkaik özellikler taşıyan başları elektron sikkeler (Kat. No.: 54) üzerinde yerini almaya başlar. Genellikle başının hemen altında bir ton balığı görülür. Nadir olarak görölen bu sakallı örnek dışında Kyzikos

çoğunlukla sakalsız, dalgalı saçlı ve diademli genç bir erkek olarak tasvir edilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde de Kyzikos'un bu tasviri çok sevilmiş ve sikkeler üzerinde sıklıkla kullanılmıştır. Pseudo-autonomos olarak basılan sikkelerin ön yüzlerinde Kyzikos'un başı ile birlikte KYZIKOC lejandı kullanılırken, arka yüzlerde KYZIKHNΩN lejandı bazen ton balığının etrafına yerleştirilirken bazen bir çelenk içinde yer almıştır. Ancak Kyzikos'un başı yalnızca bu örneklerde değil, çok fazla arka yüz tipi ile birlikte görülmektedir. Kullanılan lejanttan alıyoruz ki, Kyzikoslular kurucu kahramanlarına 'Kyzikosluların Kyzikos'u anlamı yüklenerek sahip çıkmışlardır.

Kentin ünlü kurucusu Roma İmparatorluk Dönemi'nde sadece ön yüzlerde değil, arka yüzlerde de sıklıkla yer almıştır. Domitianus (M.S. 81-96) ve Traianus (M.S. 98-117) döneminde darp edilen bronz sikkelerin arka yüzünde Kyzikos karşımıza çıkar. Çıplak, ayakta, sağ elinde uzun mızrağına dayanmış biçimde görülen kahraman oldukça genç ve dinamik bir imaj sergilemektedir. Ön yüzünde Hadrianus (M.S. 117-138)'un bulunduğu bir bronz sikkenin (Kat. No.: 70) arka yüzünde ise Kyzikos'u çıplak fakat omuzunda *khlamys* ile görüyoruz. Sağ elinde taşıdığı uzun asasına yaslanan Kyzikos sol elini kalçasına yaslayarak dinlenir pozisyonundadır. Yine genç, güçlü ve dinamik bir imaj ile tasvir edilmiştir.

Kurucu ikonografilerinin yer aldığı bir diğer örnek ise *Homonoia* (anlaşma) sikkeleridir. Bu sikkeler üzerinde genellikle iki kentin Tykhe'si ya da kurucu kahramanları tokalaşır vaziyette yer alır. Bu tasvirin kullanıldığı sikkeler ile iki kent arasındaki uyumu vurgulamayı hedeflemişlerdir. Ön yüzünde Antoninus Pius (M.S. 138-161) başının yer aldığı bir bronz sikkenin (Kat. No.: 72) arkasında Kyzikos ve Ephesos'un kurucusu kabul edilen Androklos'un karşılıklı tasviri görülür. İki şehrin kurucu kahramanının karşılıklı olarak görülmesi belki de iki kentin birbirine denk olduğunun, iki kentin de soylu ve köklü bir geçmişe sahip olduğunun bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Kahramanca, güçlü, genç ve çıplak tasvir edilen *ktistesler* ΕΦΕCOC KYZIKOC OMONOIA lejandı ile belirtilmiştir.

Özetlemek gerekirse Kyzikos kenti kurucu kahramanına M.Ö. 6. yüzyıldan beri sikkeleri üzerinde yer vermiştir. Çok çeşitli betimlemelere rağmen ana hatlarıyla bakıldığında Kyzikos'un Arkaik Dönemden Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar pek fazla değişime uğramadan kullanıldığını görmek mümkündür. Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde Kyzikos çok çeşitli ikonografilerde karşımıza çıkmıştır. Bazen bir atın

yanında ayakta (Kat. No.: 91), bazen *homonoia* sikkelerinde (Kat. No.: 77) başka bir kent kurucusu ile tokalaşırken, kimi zaman ayakta mızrağıyla (Kat. No.: 75), bazen bir kayanın üzerinde otururken (Kat. No.: 76) ... Fakat Roma İmparatorluk Dönemi'nde en çok rastladığımız hali, sikkelerin ön yüzlerinde gördüğümüz başlarıdır. Kurucu Kyzikos'un bu dönemde adeta bir imparator gibi saygı gördüğü, pek çok tanrı ve tanrıçanın arka yüzünde yer aldığı sikkelerin ön yüzlerinde imparatorun kendisiymiş gibi yer verildiği görülür. Tüm bunlar düşünüldüğünde aradan geçen yüzyıllara rağmen Kyzikoslular atalarının hatırasına sahip çıkmış ve onu mümkün olduğunca aslına sadık kalarak kullanmaya devam etmişlerdir. Kyzikos -Arkaik dönemdeki sakallı örneği hariç- her dönemde genç, sakalsız ve dinamik bir figür olarak betimlenmiştir.

3.5. Miletopolis

Miletopolis kenti Bursa – İzmir karayolu üzerinde; Balat Çayı ve Ulubat gölü yakınlarında yer alır.

Strabon Miletopolis kentini Kyzikos yakınlarındaki bir kent olarak tanımlar ve şöyle anlatır (Strabon, XII. 10);

“ ... *Daskylitis* gölünün üst tarafında, biri büyük olan *Apolloniatis* ve diğeri *Miletopolis* olmak üzere iki göl daha vardır. *Daskylitis* gölünün yakınında 'Rhyndakos üzerindeki *Apollonia*' ismindeki kent bulunur. Bugün bu yerler *Kyzikoslulara* aittir.”

Plinius ise kentin Asia ile Bithynia arasındaki sınır olduğunu aktarır (Plinius, Natural Historia V, 32.).

Miletopolis, Hermos (Gediz) ve Kaikos (Bakırçay) vadisinden Byzantion'a (İstanbul) giden yol hattı üzerindedir. Dönemin önemli kentleri Byzantion'a ulaşmak için, Miletopolis kenti üzerinden geçmekteydiler.

Kentin ne zaman kurulduğu henüz tam olarak saptanamamıştır. Ancak kuruluşunun M.Ö. 7. yüzyılın sonuna doğru olduğu düşünülmektedir (Malatya, 2015: 13; Cramer, 1832:

102). Strabon kentin kurulduğu tarihte bölgede yaşayan halkın Thrak kökenli Dolionlar ve Mygdonlar olduğunu aktarmaktadır (Strabon, XII. 10);

‘‘Tarif ettiğimiz Olympos Dağı’nın kuzey dolayları Bithynler, Magydonlar ve Dolionlar, öte yandan ise Mysler ve Epiktetler tarafından iskan edilmiştir...’’

Yine Strabon Gargara’nın Assoslular tarafından kurulduğunu aktarır ve kralları Miletopolis’i tahrip ettikten sonra nüfuslarının az olması sebebiyle Miletopolis’ten Gargara’ya göçmenler getirdiğini belirtir. Böylece Gargara halkının yarı yarıya barbar olduğunu belirtir (Strabon, XIII. 58).

Myrsilos, Assos’un Methymnalılar tarafından kurulduğunu söyler; Heellanikos da onu bir Aiolis kenti olarak adlandırır, tıpkı Gargara ve Lamponia’nın da Aiolisliilere ait oluşu gibi. Gargara Assoslular tarafından kurulmuştu; fakat nüfusu azdı, bu nedenle krallar Miletopolis’i tahrip ettiklerinde, Gargara’ya buradan göçmenler getirdiler ve böylece Skepsisli Demetrios’a göre Gargara’nın halkı Aiolisler yerine yarı yarıya barbar oldu.

Jones ve Cramer ise Miletopolis’in, Milet’ten gelip Kyzikos’a yerleşenler tarafından kurulan bir koloni olduğunu ifade etmektedir (Cramer, 1832: 52; Malatya 2015: 13).

Miletopolis kentinde ele geçen mezar stellerinden Atinalılar’ın kente çalışmak için geldiği bilgisine ulaşılmaktadır. Yine mezar stelleri üzerinden kentin Atina’nın kolonisi olduğuna dair bilgiler yer almaktadır (Schwerheim, 2009: 119). Bazı araştırmacılar da kentin Atina kökenli olduğunu düşünmektedirler (Head, 1911: 87; Hasluck, 1910: 76). Özellikle Atina’da kullanılan sikke tipleri ve Miletopolis kenti sikkeleri kıyaslandığında büyük bir benzerlik yakalamak mümkündür. Miletopolis Atina’nın en yaygın sikke tipi olan, ön yüzde Athena’nın ve arka yüzlerde baykuşun yer aldığı sikkeleri M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren kullanılmıştır. Bu sikke tipleri Atina kolonisi ya da Atina ile sıkı ilişkiler içinde olan kentler tarafından basılmıştır (Malatya, 2015: 22). Sikkeler üzerinde bu tip, kentin bağımsız olduğunu ya da Atina tarafından kolonize edildiğini, belki de Delos Deniz

Birliği'ne olan bağlılığı göstermek için kullanılmış olabilir (Malatya, 2015: 16; Schwerheim, 1983: 120).

Miletopolis halkının Atinalı olması ihtimali Strabon'un ifadeleri ile çelişkilidir. Çünkü Strabon'un Miletepolis'den Gargara'ya getirilen göçmenleri 'barbar' olarak tanımlanması, Miletopolis halkının Atinalı olmadığını gösterir (Güzelsoy, 2014: 17; Schwerheim, 2009: 104).

Miletopolis kelimesi 'Miletos Kenti' anlamını taşır(Malatya, 2015: 14; Cramer, 1832: 52; Pekman, 1970: 24). Kentin adından ötürü Miletopolis'in bir Milet yerleşimi olduğu dşnlmektedir. Kelime kökeninden ötürü bazı araştırmacılar kentin kurucusunun Apollon'un oğlu Miletos olduğunu düşünür (Schwerheim, 1983: 104). Miletos Minos tarafından kovulduktan sonra ilk önce kendi adını verdiği Miletos kentini sonra da Miletopolis'i kurmuştur.

Nikolaos, Miletos'u Melas'ın oğlu ve Lydia kralı Gyges'in damadı olarak tanımlar (Damaskuslu Nikolaos, *Historiai*, 63. 1-9). Böylece bir krallık hanedanı olan Miletos'un bir kente kendi adını veriyor olması oldukça olağandır (Schwerheim, 1983: 106).

M.. 4. yüzyıl Miletopolis bronz sikkelerinin n yüzleri üzerinde genç erkek başlarını görülmektedir (Kat. No.: 92). Daha nce Apollon olarak tanımlanan bu başların, üzerinde yer alan lejand dolayısıyla kurucuya ait olması ihtimali vardır. Arka yüzünde sola dönük bir boğa MIAHTO (MILETO) lejandı ile tasvir edilmiştir. Miletopolis sikkeleri üzerinde genellikle MIAHTOΠOΛEITΩN lejandı *ethnikon* olarak kullanılırken; yani Miletosluların anlamını taşırken, MIAHTO lejandının yalın olarak görülmesi bu sikkenin n yüzündeki figürün kentin kurucusuna işaret ettiğini düşündürmektedir.

Roma İmparatorluk dönemine geldiğinde ise Miletopolis sikkeleri üzerinde zırlı, kalkan ve mızrak taşıyan figür MEIAHTOC KTICTHC (MILETOS KTISTES) lejandı ile birlikte görülür (Kat. No.: 93-96). Lejandın bize verdiği bilgiye göre sikke üzerinde yer alan figür kentin kurucusu Miletos'tur. Özellikle Miletos'un savaşçı kimliğinin ne çıkartıldığı sikkelerde onu bir gemi pruvası üzerinde kalkan taşırken görmekteyiz.

Miletos'un Rhyndakos nehri üzerinden kente gelişinin bir simgesi olarak sikkeler üzerinde Miletos bir pruva üzerinde görülür.

3.6. Parion

Parion antik kenti Biga yarımadası içindeki Propontis bölgesi kıyısında Kemer köyünde yer alır. Kent limanları sayesinde ticarete gelişmiştir. Balıkçılık da önemli geçim kaynakları arasındadır. Verimli tarım alanları tarımda gelişmelerine olanak sağlamıştır. Tüm bunlarla birlikte hayvancılık da önemli geçim kaynakları arasındadır.

Kentin kuruluşu ve kimler tarafından kurulduğu hakkında net bir bilgi yoktur. Strabon kentin Miletoslular, Erythraılılar ve Paroslular tarafından kurulduğunu aktarır (Strabon, XIII. 14). Pausanias ise kentin İonialılar ve Erythraılılar tarafından kolonize edildiğini söyler (Pausanias, IX 27.1). Parion'un M.Ö. 7. yüzyılın sonunda kurulduğu düşünülür (Keleş, 2008: 47). Roma Dönemi'nde kent, askeri özellikleri taşıyan bir kolonizasyon haline getirilmiştir (Oyarçin, 2016: 181).

Kentin adının Iasion'un¹⁵ oğlu Parios'dan geldiği antik yazarlar tarafından aktarılmıştır.

Stephanos Byzantios Parios'dan şöyle bahseder (Stephanos Byzantios, Παριον; Özhan, 2004: 321);

“Parion, Iasion oğlu Parios'tan dolayı (böyle) adlandırılırken Hellespontos'da bir şehirdir. Halkına Parios (Παριος) denir. Yurttaina Parianos (Παριανος) ve dışı şekline ise Pariane (Παριανη) denir.”

¹⁵ Zeus ile Elektra'nın oğludur. Kimi efsanelerde Giritli olarak geçerken, bazı efsanelerde ise Samothrake Adası'nda yaşadığı anlatılır. Kardeşi Dardanos'dur (P. Grimal, a.g.e., 'Iasion', s. 315.).

Hyginus da Parion kentinin adını, Parios'tan aldığını aktarır (Hyginus, Astronomica II, 4 7);

‘Knossoslu Petellides’in anlattığına göre, Demeter ve Iasion’un iki oğlu olur, Philomelos ve Plutos; ... Philomelos’tan Parios’un dünyaya geldiğini söylerler ki kendi ismini Parios ve Parion kentlerine verdi.’

Ayrıca Strabon Kurucu Parios ile benzer adı taşıyan Paisos kentinden de bahseder (Strabon, XIII 19);

‘Lampsakos’la Parion arasında, Paisos olarak adlandırılan kent ve bir ırmak vardır. Fakat kent harabe halindedir. Lampsakoslular gibi Miletoslu göçmenler olan Paisoslular, Lampsakos’ta yaşamaya başladılar.’

Kentin kuruluşu ile ilgili bir başka görüş ise, kent adının kökeni ile ilişkilidir. Priamos’un oğlu Paris’in bu bölgede eğitilmiş olması kent adının kök benzerliği sebebiyle de adını Paris’den almış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Parion böylece ‘Paris’in kenti’ anlamını taşımaktadır (Umar, 2002: 317).

Özetlemek gerekirse, kentin kimler tarafından kurulduğu net olarak bilinmemektedir. Ancak antik yazarlardan edinilen bilgiler doğrultusunda, Parion’un kuruluşunda üç kentin ön olana çıktığı görülür. Bunlar; Erythrai (İldırı), Milet ve Paros kentleridir (Çelikbaş, 2010: 10).

Parion kenti sikkeleri incelendiğinde, MÖ 3. yüzyıl ve MS 1. yüzyıl arasına tarihlendirilen sikkelerin (Kat. No.: 98,99,100) ön yüzlerinde saçları arkadan toplanmış kadın başları dikkat çekmektedir. Yukarıdaki bazı kentlerde tartışılan kadın başlarında olduğu gibi Parion sikkelerinde yer alan bu figürlerin de kime ait olduğu şüphelidir. Kent tarihi ve kuruluşuyla ilgili bilgilerin de yetersiz olması sebebiyle bu figürlerin kim olduğu saptanamamıştır.

Ancak Roma İmparatorluk Dönemi’nde darp edilen bronz sikkelerin ön ve arka yüzlerinde karşımıza çıkan bazı figürlerin Parios’u temsil ediyor olması muhtemeldir. M.S.

3. yüzyıla tarihlendirilen sikkelerin (Kat. No.: 103) ön yüzlerinde Parios'un sakalsız, genç ve dalgalı saçlı başı görülür. Pseudo-autonom olarak basılan sikkelerde (Kat. No.: 104) Parios'un başı, yine aynı sakalsız, genç ve dalgalı saçları ile betimlenmiştir ve PARIO CONDIT lejandı ile birlikte görülür. Burada Parios başı, diğer kurucu ikonografileri ile büyük ölçüde benzerlik gösterir.

Commodus (M.S. 177-192) döneminde darp edilen bir bronz sikkenin (Kat. No.: 102) arka yüzünde ise Parios Sunağı yer almaktadır. Altar iki büyük sütun arasında yer alır. Altarın hemen üzerinde, bir *quadriga* üzerindeki Parios'un heykeli görülmektedir. Bu sikke, kentteki kurucu kültürünü anlamamız açısından oldukça önemli bilgiler içermektedir. Kurucu adına yapılan bir altarın varlığı bu sikke ile birlikte bir kez daha kanıtlanmıştır. Ayrıca kent kurucusu bir tanrı ya da imparator gibi kutsal görülmüş ve onun adına oldukça gösterişli bir heykel yapılmıştır.

Ön yüzünde Marcus Aurelius'un yer aldığı bir sikkenin (Kat. No.: 101) arka yüzünde Parios olduğu düşünülen bir figür görülür. Sikke üzerinde *khiton* (?) giyimli figürün bir yaban domuzu ile mücadelesi görülmektedir. Elinde taşıdığı uzun mızrağı ile yaban domuzuna saldırırken görülen figürün Parios'u temsil ettiği şüphelidir. Kentin kuruluş efsanesi bilinmediği için figür net olarak aydınlatılamamıştır. Ancak yaban domuzunun bazı kuruluş efsanelerinin içinde yer aldığını ve bazı kurucuların sikkeler üzerinde yaban domuzu ile birlikte betimlendiğini biliyoruz. Bunun en güzel örneği Ephesos kentinin *ktistes* Androklos'dur. Gallienus (M.S. 253-268) döneminde basılmış olan bir sikkenin arka yüzünde Androklos bir ağacın önünde, elinde uzun mızrağı ile görülmektedir. Sol elinde bir domuz taşıyan Androklos'un avlandığı ya da domuz ile bir mücadele yaşadığı düşünülmektedir¹⁶. Bu iki ikonografi karşılaştırıldığında, sikke üzerinde yer alan figürün Parios'un kendisini temsil etmesi olağandır.

¹⁶ Androklos ikonografisi için bkz.: Okumuş, 2020: 41.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

‘Troas ve Mysia’da Kent Kurucuları ve Kuruluş Mitleri’ yüksek lisans tezinin amacı, Troas ve Mysia Bölgesi kentlerinin sikkeleri incelenerek, üzerinde kurucu olduğu düşünülen figürlerin saptanması ve kentlerin tarihlerinin araştırılarak bu figürlerin kimliğinin anlaşılmasına çalışılmasıdır. Troas ve Mysia bölgelerine ait sikkelerin yer aldığı tüm nümismatik kataloglar taranarak öncelikle kurucular belirlenmiştir. Ardından kurucuya ait olduğu düşünülen bu ikonografilerin kimliklerinin saptanması için antik ve modern kaynaklar araştırılmıştır. Kentlerin kurucularını temsil ettiğini düşündüğümüz toplam 118 adet sikke kataloğa eklenmiştir. Kurucu ikonografilerini karşılaştırabilmek için figürlerin tüm betimlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Bu sikkeler üzerindeki figürlerin ikonografileri tarihsel ve mitolojik kuruluş öyküleri üzerinden tartışılarak saptanmaya çalışılmıştır.

Ktistesler en temelde kentin kurucusu anlamına gelmektedir. Antikçağda kent kurmak oldukça önemli ve kutsal bir eylemdir. Bu yüzden *ktistes* Hellen halkı için sıradan bir kişi değildir. Yeni bir kent kuracak olan kişi genellikle soylu ailelerden seçilmiştir. Kurucuya pek çok ilahi anlamlar yüklenmiş, ölümünden sonra kent içinde tapınaklar inşa edilmiş ve tapınım görmüştür. Aslında *ktistesin* kent kurma sürecine başlamadan önce Delphi bilicisinden bir çeşit onay almasıyla birlikte, ona ilahi anlamlar yüklenmiş oluyordu. Kurucu lider ve onun eşliğindeki bir grup kahinden alınan kehanet ışığında yeni kenti kuruyorlardı. *Ktistesin* biliciye danışmasından başlayan ve onun ölümüyle son bulan tüm bu süreç böylece ilahi ve kutsal kabul ediliyordu. *Ktistesin* ölümü ile koloni kurma süreci de tamamlanmış oluyordu. Böylece artık kent tam anlamıyla kurulan özgür ve bağımsız yeni bir kent haline geliyordu.

Ktistes kentin kimliğinin bir sembolü kabul ediliyordu. Pek çok kentin kurucusu ile aynı adı taşıyor olması bunun en net göstergesidir. Bu yüzden kurucular çoğunlukla Hellen halkı için önemli olan bir figür ile akrabalık bağlarına sahiptir. Kurucunun sikkeler üzerinde betimlenmesi ise, kimliklerini başka kentlere göstermenin ve tanıtmanın en güzel biçimidir. Bu yüzden kentler kimi zaman kurucularının tanrılara ya da kakraman/yarı tanrılara dayanan akrabalık ilişkilerini, kimi zaman ünlü kuruluş hikayelerini sikkeler

üzerinde betimlemişlerdir. Bazen *ktistes* gücün bir simgesi olarak genç ve dinamik vücuduyla, elinde '*mızrak ile kazanılan toprağı*' temsilen bir mızrak ile sikkelerde yerini almıştır. Kurucuların sıklıkla ön yüzlerde görülen başları da oldukça sevilerek işlenen tasvirlerden olmuştur.

Özellikle Hadrianus (M.S. 117-138) döneminde şekillenen Panhellenizm düşüncesi, pek çok Anadolu kentinin soylarını Hellenli atalarına dayandırmasına sebep olmuştur. Yine bu dönemde oluşturulan Panhellen Birliği'ne üye olmak isteyen kentler geçmiş kimliklerini hatırlatmak ya da kanıtlamak için yarışır hale gelmişlerdir. Birliğe üye olabilmenin şartlarından biri Hellen soyuna sahip olmaktır. Böylece Hellen kültürü yeniden canlanacak ve bir kültür birliği oluşacaktı. Bu akımdan etkilenen ve birliğe üye olmaya çalışan kentler kuruluş efsanelerine sıklıkla sikkeleri üzerinde yer vermeye başlamışlardır.

Her ne kadar Roma İmparatorluk Dönemi kuruluş öykülerinin en yoğun ele alındığı dönem olsa da kent kuruluşları Karanlık Çağların son bulduğu, M.Ö. 750-550 yıllarına tarihlenen Büyük Kolonizasyon süreci ile başlamıştır. Bu dönemde başta Akdeniz ardından Karadeniz'de pek çok yeni koloni kurulmuştur. Bu kolonizasyon hareketinin tam sebebi bilinmemektedir. Yunan anakarasında yaşanan bir kıtlık ya da yetersiz tarım alanları kolonistleri Anadolu'ya yeni yerler keşfetmeye yöneltmiş olabilir. Yine bu dönemde görülen yoğun ticaret ağı, bu hareketliliğin sebebinin ticari amaçlar doğrultusunda olabileceğini düşündürmektedir.

Sebep her ne olursa olsun yoğun kolonizasyon hareketleri sonucunda özellikle Batı Anadolu'da pek çok yeni *polis* kurulmuştur. Tek bir kentten oluşan bu *polisler* ekonomik, askeri ve siyasi anlamda ana kentten tamamen bağımsızdır. Kendi kurallarını belirlemiş, kendi kültürlerini oluşturmuş ve sikkelerini basmışlardır. Ancak yeni kurulan kentlerin her zaman ana kentle sıkı ilişkiler içinde olduğunu, kimi zaman ana kentten yardım talep ettiğini görüyoruz. Yeni kurulan kentler çoğunlukla ana kentte alışık oldukları kültürleri yaşatmaya devam etmiş, dini ritüellerini de ana kentteki gibi sürdürmüşlerdir. Üstelik kentlerin Arkaik-Klasik Dönem'de darp edilen sikkeleri üzerinde görülen kurucular, kentlerin Panhellenizm akımından çok daha önce atalarına gösterdikleri saygının bir ifadesidir. Bu bir saygıyla birlikte kendi kimliğini duyurmanın da en sevilen halidir. Çünkü

yukarıda da bahsettiğimiz gibi, kent kurucuları çoğunlukla soylu ailelerden seçilen ve önemli karakterlerle/figürlerle/kahramanlarla akrabalık bağları bulunan kişilerdi. Kentler bunu gücünün bir parçası kabul ederek büyük bir gururla diğer kentlere de göstermek istiyorlardı. Ayrıca bir tanrı gibi kabul edilen *ktisteslerin* kentin koruyucusu olduğuna inanılırdı.

Bu çalışma sonucunda kurucularını en erken betimleyen kentlerin Dardanos, Kyzikos, Adramytteion ve Gargara kentleri olduğunu görüyoruz. Bahsettiğimiz kentlerden Kyzikos ve Dardanos M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren kurucusuna yer vererek, en erken kurucu betimlerini sikkeler üzerinde kullanan kentlerdir. İki kentte neredeyse Arkaik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi sonuna kadar her dönemde kurucularına farklı ikonografilerde yer vermiştir.

Diğer kentlerin yoğun olarak kurucu tasvirlerini Roma İmparatorluk Dönemi'nde ele aldıkları görülmektedir. Örneğin Abydos kentinin erken dönemlerinde rastlamadığımız kurucular M.S. 2. yüzyıl ile birlikte karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmada daha önce *RPC* tarafından Demos olarak tanımlanan kurucu Abydos başları¹⁷ tanımlanmıştır. Ayrıca yine *RPC* tarafından Genius olarak tanımlanan figürlerin¹⁸ de kurucu Abydos'a ait olduğu belirlenmiştir.

Ilion kenti sikkeleri üzerinde görülen ve Ilos olarak kabul edilen figürlerin ise Ilos'a ait olmadığı belirlenmiştir. Bu saptamayı yapmamızda Ilos'un yer aldığı üç sikke önemli rol oynamıştır. Birincisi ve üzerinde işlenen hikaye açısından en önemlisi Ilos'un yerde uzandığı ve gökyüzünden Zeus'un Palladion'u uzattığı sahnenin yer aldığı sikkedir¹⁹. Bu sahne mitolojik açıdan adeta Ilion'un kurulduğu anı betimlemektedir. Homeros tarafından 'Bulut Devşiren' olarak tanımlanan Zeus sahneden bulutların arasından Palladion'u Ilion halkına ve yerde uzanan Ilos'a doğru uzatmaktadır. Sahnenin sağında gördüğümüz figür ise daha önce Ilion sikkeleri üzerinde gördüğümüz ve 'Ilos' olarak tanımlanan, bir ineğin sırtında yer alan figürdür. Kentlerin kuruluşu sırasında kurban adamak Hellen kültürü için önemli bir eylemdir. Ancak bu sikke üzerinde de görülüyor ki, kurban kesme işlemini kentin kurucusu yerine kurban kesme işleriyle yükümlü *victimariumların* yapıyor olması

¹⁷ Kat. No.: 6.

¹⁸ Kat. No.: 5.

¹⁹ Kat. No.: 33.

daha akla yatkındır. Bu sikke üzerindeki *victimarium* olarak tanımladığımız figürden yola çıkarak, aynı ikonografide görülen ve Ilos olarak tanımlanan figürlerin Ilos'u temsil etmediğini görüyoruz. Ancak elbette Ilos gibi önemli bir figür kent sikkelerinde görülmektedir. Fakat Hellenler için soyluluktan yoksun bir imaj olan kurban kesme sahnesinde değil, Palladion'a sunu yapmak gibi gösterişli bir sahnede yerini almıştır²⁰. Onun kendinden emin ve soylu duruşu bir kurucuya, Ilion kentinin atasına yakışır vaziyettir.

Sadece Ophryneion kenti için değil, bölge için de önemli bir kurucu olan Akamas, Ophryneion kenti sikkesi üzerinde yer alır²¹. Bu tez çalışmasında, şu ana kadar tek bir örneği görülen sikke üzerindeki at üzerinde, elinde dal taşıyan figürün Akamas olduğu ileri sürülmüştür.

Bölge için oldukça önemli olan Tenedos kenti sikkeleri incelenmiş ve üzerindeki janifomların kimi/kimleri temsil ettiği saptanmaya çalışılmıştır. Erken dönemlerde janifomların başlarının çıplak olması sebebiyle figürler hiçbir tanrı işareti taşımamaktadırlar. Bu sebeple görülen janifomların mitolojiden tanıdığımız ve kentin kurucusu kabul edilen Tenes'i ve onun kız kardeşi Hemithea'yı temsil ediyor olması ihtimali oldukça güçlüdür. Ancak ilerleyen dönemlerde, başlarda beliren semboller janifomların Zeus ve Hera'yı temsil ettiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte kent için oldukça önemli bir geçim kaynağı olan şaraptan ötürü janifomların Dionysos ve Ariadne'yi temsilen kullanıldığı da bir diğer iddiadır. M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilen bir sikkenin arka yüzünde TENE lejandı ile birlikte görülen, Korinth miğferli, sakallı erkek başının Tenes'i temsil ediyor olması çok daha kuvvetli bir ihtimal olarak görülmektedir.

Gargara kentinin adının nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Ancak Zeus'un oğlu Gargaros'un bazı antik yazarlar tarafından Gargara kentinin kurucusu olarak kabul edilmesi ve kent sikkeleri üzerinde görülen çıplak erkek başları, Gargara'nın kataloğumuza eklenmesini sağlamıştır.

²⁰ Kat. No.: 36-37.

²¹ Kat. No.: 38.

Parion kenti sikkeleri incelenmiş ve üzerinde yer alan figürler ikonografik açıdan tartışılmıştır. Kentin hangi halk tarafından kurulduğu bilinmese de antik yazarlardan kentin Iason'un oğlu Parios tarafından kurulduğu bilinmektedir. Parios'un genç, sakalsız, çıplak başının yer aldığı sikkeler, kurucuları saptanan diğer kentler ile ikonografik açıdan büyük ölçüde benzerlik gösterir. Parion bu genç imajıyla, Abydos ve Kyzikos kentlerinde gördüğümüz kurucu başlarını anımsatır. Ön yüzünde Marcus Aurelius'un yer aldığı bir sikkenin²² arka yüzünde yaban domuzu ile mücadele içinde olarak betimlenen bir figürün de Parios'un kendisi olduğunu düşünmekteyiz. Örneğin Ephesos kentinin kurucusu Androklos'un yaban domuzu ile mücadelesinin kent sikkeleri üzerinde betimlenmesi, bu düşüncemizi güçlendirmiştir.

²² Kat. No.: 101.

KATALOG

TROAS

ABYDOS

Antoninus Pius (MS 138-161) ya da Marcus Aurelius (MS 161-180) Dönemi

1-

Öy.: ABYΔOC Kurucu Abydos'un genç çıplak başı, sağa.

Ay.: ABYΔH İki boğa başı kafa kafaya.

Ref.: *RPC IV.2*, 34 (Geçici); *SNG Turkey* 3, 265; *SNG Cop. Troas*, 55.

AE

Commodus (MS 180-193)

2-

Öy.: [AY K] Λ AYPH KOMOΔOC [ΓEPM] Commodus başı sağa, defne çelenkli; zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: EΠI APX AIA ZΩOΛ AC[I?] B ABYΔHN[ΩN] Çıplak kahraman Abydos ayakta sola dönük; kolu pruva üzerinde dinleniyor; *khlamys* ve mızrak tutuyor; solda inek bir ağacın altında buzağıyı emziriyor.

Ref.: *F. Imhoof-Blumer, Griechische Münzen*, 622, no. 203; *F. Imhoof-Blumer, Nomisma 5 (1910)*, 29, no. 18; *RPC IV.2*, 33 (geçici).

AE

3-

Öy.: ΑΥ Κ Λ ΑΥΡ Κ[ΟΜΟΔΟC] Commodus başı sağa, defne çelenkli; zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ ΑΡΧ ΑΙΑ ΖΩΙΛΟΥ Çıplak kahraman (Abydos?) ayakta, cepheden, başı sola dönük, *patera* ve *khlamys* taşıyor.

Ref.: *RPC IV.2*, 1673.

AE

Severus Alexander (MS 222-235)

4-

Öy.: ΑΥ Κ Μ ΑΥ CΕΟΥΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC C Severus Alexander'in büstü, sağa, defne çelenkli.

Ay.: ΑΒΥΔΟC ΑΒΥΔΗΝΩΝ Kurucu Abydos, ayakta sola, çıplak, sol eliyle *khlamys*'ünü tutuyor, sağ eli ayaklarının dibindeki gemi pruvası üzerinde. Önünde, inek ?, sola, başı geriye dönük, buzağı emziriyor; arkada, ağaç.

Ref.: *RPC VI*, 3908 (geçici).

AE

5-

Öy.: [...] ΑΥΡ CΕΥΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC. Severus Alexander'in büstü sağa, defne çelenkli.

Ay.: ΕΠ ΑΡΞ ΑΥΡ ΠΡΟΚΛΟΥ ΑΒΥΔ. Genius (?) ayakta, cepheden, başı sağa dönük; sağ elinde bir kuş taşıyor.

Ref.: *RPC* - (Cf. *RPC 3928*, Yanan altar altında, *patera* taşıyor).

AE

6-

Öy.: ΑΥ Κ Μ ΑΥ C ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC Severus Alexander'in büstü, sağa, defne çelenkli.

Ay.: ΑΒΥΔΟC Abydos'un büstü, sağa.

Ref.: *RPC VI*, 3912 (geçici), ay. lejandı ΑΒΥΔΗΝΩΝ olarak yanlış okunmuştur. Tip ise Demos? olarak belirtilmiştir; *Berlin Staatliche Museen*, 18242228, I-B.1900.

AE

7-

Maximinus (MS 235-238)

Öy.: ΑΥ Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΕΝΟC Maximinus büstü sağa, defne çelenkli; zırh giyimli.

Ay.: ΑΒΥΔΟC ΑΒΥΔΗΝ Kahraman Abydos ayakta, sola, çıplak; sağ elini gemi pruvası üzerine koyuyor, sol kolunda *khlamys* taşıyor; ön planda buzağıyı emziren inek (?) başını geriye çevirmiş; arka planda ağaç.

Ref.: *RPC VI*, 3931 (geçici).

AE

Maximus (MS 235-238)

8-

Öy.: Γ Ι ΟΥΗΛ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΟC K Maximus'un çıplak başlı büstü, sağa; zırh giyimli.

Ay.: ΑΒΥΔΟC ΑΒΥΔΗΝ Kahraman Abydos ayakta, sola, çıplak; sağ elini gemi pruvası üzerine koyuyor, sol kolunda *khlamys* taşıyor; ön planda buzağıyı emziren inek (?) başını geriye çevirmiş; arka planda ağaç.

Ref.: *F. Imhoof-Blumer, Griechische Münzen* 622, 203; *RPC VI*. 3934 (geçici).

AE

DARDANOS

MÖ 5. yy. sonları

9-

Öy.: At üzerinde figür (Dardanos?), sola; sağ elinde mızrak.

Ay.: Kare çukurluk içinde horoz, sola.

Ref.: *SNG Ashmolean*, 1120 (öy. figür için Zenis?); *SNG Tübingen*, 2576 (öy. figür için Mania?); *SNG Copenhagen*, 282; *SNG Berry*, 985; *Roma Numismatics*, 78, 446-447.

AR

MÖ 4. yy

10-

Öy.: At üzerinde figür (Dardanos?), sola.

Ay.: ΔAP Kare çukurluk içinde birbirine karşılıklı bakan iki horoz.

Ref.: *Traite II, 2427, Pl. CLXVII.*

AR

11-

Öy.: Dört nala at üzerinde pelerinli bir figür, sağa. Atın ayaklarının altında bir trident.

Ay.: ΔA[P] / ΕΠΙ ΛΕΠΤΩΝ Horoz sağa. Magistrat adı Lepton sağda.

Ref.: *SNG von Aulock, 7593.*

AR

12-

Öy.: At üzerinde figür (Dardanos ya da savaşçı?) sola.

Ay.: ΔAP Kartal (ya da horoz?) sola.

Ref.: *SNG Copenhagen 295-6.*

AE

13-

Öy.: Noktalı bodür içinde pelerinli ve petasoslu bir binici (Dardanos?), sağa. Altta bir monogram?

Ay.: ΔAPΔA Horoz sağa, önünde bir yıldız (?).

Ref.: *SNG Copenhagen, 286; SNG von Aulock, 1504; SNG Turkey, 9.1, 451-75.*

AE

14-

Öy.: Dört nala giden at üzerinde pelerinli binici, sağa.

Öy.: Δ At üzerinde binici, sola.

Ay.: Kare çukurluk içinde horoz sola, iki benek.

Ref.: *SNG Copenhagen*, 283.

AR

15-

Öy.: Dört nala giden at üzerinde pelerinli, *petasos* ve *khlamys*'i ile bir figür (Dardanos?), sağa.

Ay.: ΔAP / ΓΛΑΥΚΕΤΗΣ Horoz ayakta sola, sağda mısır başağı; Glauketes magistrat adı sağda.

Ref.: *BMC Troas*, s. 48, 2; *SNG von Aulock*, 7593.

AR

16-

Öy.: At üzerinde dört nala bir binici (Dardanos?), sağa.

Ay.: ΔAP horoz, sağa.

Ref.: *SNG Copenhagen*, 291-299; *SNG München*, 178; *SNG Ashmolean*, 1125-6 (öy.

Lejant görülmez); *SNG Cop*, 290-2.

AE

17-

Öy.: Şaha kalkmış at üzerinde pelerinli binici (Dardanos?), sağa.

Ay.: ΔAP Horoz, sağa.

Ref.: *SNG Copenhagen*, 300; *Numistik Naumann* Au 7, lot 159.

AE

18-

Öy.: At üzerinde savaşçı? Olarak betimlenen bir figür (Dardanos?), sağa. Atın ayaklarının altında baykuş.

Ay.: ΔAP Başak tanesi taşıyan horoz, sola.

Ref.: *SNG Copenhagen*, 303.

AE

19-

Öy.: Dört nala giden at üzerinde, *khiton* giyimli, *khlamys*'i ve *petasos*'u ile bir figür (Dardanos), sağa.

Ay.: ΔAPΔ Horoz, sağa; Athena Promakhos sağda, kalkanı ve mızrağı ile; başı üzerinde yıldız.

Ref.: *BMC Troas*, s. 49, 6; *BMC Troas*, s. 49, 7 (ay.: ΔAPΔA); *SNG Ashmolean*, 1121

(Ay.: ΔAP, Athena Promakhos sağ altta.); *SNG Munchen*, 175 (Ay.: ΔAP, Athena Promakhos sağ altta.); *SNG Ashmolean* 1122 (Ay.: ΔAP, Athena Promakhos sağa).

AE

20-

Öy.: Dört nala giden at üzerinde, *khiton* giyimli, *khlamys*'i ve *petatos*'u ile bir figür (Dardanos?), sağa.

Ay.: ΔAP horoz sağa.

Ref.: *BMC Troas*, 8; *BMC Troas* 9 (Horozun arkasında yıldız); *BMC Troas* s. 49, 10; *BMC Troas* s. 49, 11; *BMC Troas*, s. 49, 12 (ΔAP); *BMC Troas*, s. 49, 13; *BMC Troas*, s. 49, 14 ([Δ]AP); *BMC Troas*, s. 49, 15 (ay.: horoz geriye dönük bakmakta); *BMC Troas*, s. 49, 16 (ay.: noktalı bordür içinde geriye dönük bakmakta olan horoz); *BMC Troas*, s. 49, 17 (çizgisel bordür içinde geriye dönük bakmakta olan horoz). *BMC Troas*, s. 50, 18; *BMC Troas*, s. 50, 19 (öy.: figürün altında şimşek demeti, ay.: horoz buğday başağı ile görülür); *BMC Troas*, s. 50, 20; *BMC Troas*, s. 50, 21 (ay.: horoz buğday başağı ile görülür); *BMC Troas*, s. 50, 22 (ay.: horoz buğday başağı ile görülür); *SNG Copenhagen*, 293-4.

AE

MÖ 2. yy

21-

Öy.: Sakallı erkek başı (Zeus?), sağa.

Ay.: ΔAP At üzerinde *khiton* giyimli, *khlamys*'i ve *petatos*'u ile bir figür (Dardanos?), sağa;

Ref.: *BMC Troas*, s. 50, 22-23; *SNG Copenhagen*, 306 (öy.: *diademli baş*)

AE

22-

Öy.: Dört nala giden at üzerinde, *khiton* giyimli, *khlamys*'i ve *petatos*'u ile bir figür (Dardanos?), sağa.

Ay.: ΔAPΔA Horoz ayakta sağa; sahnenin sağında Athena kalkan ve mızrak taşır.

Ref.: *BMC Mysia*, 7.

AE

23-

Öy.: Cepheden betimlenen Hera başı.

Ay.: ΔAP Hektor (?) ayakta, bir ayağı ile ayaklarının dibindeki gemi pruvasına basar; elinde mızrak taşır; sola.

Ref.: *Bellinger, Troy T162-4 ve T212 [Illium]*.

AE

Augustus (MÖ 27-MS 14)

24-

Öy.: Augustus başı, sağa.

Ay.: ΔA[P] At üzerinde binici, sağa.

Ref.: *SNG Turkey* 3, 597; *RPC I*, 2295; *BMC Troas*, s. 50, 25.

AE

Commodus (MS 180-193)

25-

Öy.: Μ ΑΥΡΗΛΙΟΥ ΚΟ[ΜΟΔΟΥ?] (retrograde) Commodus büstü sola, defne çelenkli.

Ay.: ΔΑΡΔΑΝΙΩΝ (?) Direğe asılı ineğin boynuzunu kavrayan ve boynundan bıçakla kesen erkek figürü; sola; arkada bir tapınak ve önünde sunak.

Ref.: *RPC IV.2*, 3551 (geçici).

AE

Severus Alexander (MS 222-235)

26-

Öy.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ ΟΥ ΑΛΕΞΑΝ Severus Alexander'ın defne çelenkli büstü, sağa.

Ay.: ΔΑΡ At üzerinde binici, sağa.

Ref.: *SNG Turkey* 3, 600.

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

27-

Öy.: ΚΡΙΣΠΙΕ(I)ΝΑ ΟΥΡΑΚΤΗ Crispina'nın büstü, sağa.

Ay.: ΔΑΡΔΑΝΟΥ ΟΥΡΑΚΤΗ Dardanos taht üzerinde oturuyor, asa taşıyor; Bateia ayakta yüzü Dardanos'a doğru dönük, elinde belirsiz bir nesne (dal ya da kamış?) taşıyor.

Ref.: *RPC IV IV.2*, 133 (geçici); *Bellinger T 202*, pl. 9 = *Voegtli, Heldenepen*, pp. 103–4, pl. 21.j; *SNG Cop.* 417.

GARGARA

MÖ 5. Yüzyıl

28-

Öy.: Genç, çıplak erkek başı, sağa. (Apollon ya da kurucu?)

Ay.: ΓAP Köşeli çukurluk içinde dört nala bir at sağa.

Ref.: *BMC Troas* s. 52, 2; *Ashmolean Troas*, 1130 (arka yüzünde lejant görülmez); *SNG Weber*, 5366; *SNG Copenhagen*, 315; *Milne*, 1924; *Naville* 4 (17/06/1922), 803; *J. Hirsch* 21 (16/11/1908; *Consul Weber*), 2575; *BMC Troas*, s. 52, 1 (ay.: ΓAPΓ); *BMC Troas*, s. 52, 3-4 (ay.: ΓAPΓ, kare çukurluk belirsizdir); *SNG Turkey* 9.1, 483.

AR

29-

Öy.: Çıplak, sakalsız erkek başı, sağa.

Ay.: ΓAP. Kare çukurluk içinde koç başı, sağa.

Ref.: *CNG Mail Bid Sale* 63 Au, lot 443.

AR

30-

Öy.: ΓAP *Sakkos* giyimli kadın başı, sola.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *CNG Mail Bid Sale* 67, Lot 650; *Numismatik Naumann* Au 26, lot 191;

AR

ILION

Faustina II (Marcus Aurelius'un Karısı, MS 161-175)

31-

Öy.: ΦAYXTINA [AYT] CEBAC Faustina büstü, sağa.

Ay.: ΙΛΙΕΩΝ Sağda Athena Ilias heykeli, solda erkek figür (İlos?) ağaçta asılı olan boğayı kurban ediyor.

Ref.: *SNG Turkey* 3, 621; *Bellinger, Troy*, T 166.

AE

Commodus (MS 180-193)

32-

Öy.: AV KAI M AVPH KOMOΔOC Sakallı Commodus büstü sağa, *paludamentum* ve zırhlı, defne çelenkli.

Ay.: ΙΛΙΕΩΝ Athena Ilias heykelinin önünde boğayı kurban eden İlos; Tanrıça mızrak ve öreke taşır.

Ref.: *BMC Troas*, s. 60, 66.

AE

33-

Öy.: [A]V K Λ AYPH KOMOΔO[C] Commodus büstü sağa, *paludamentum* ve zırh giyimli.

Ay.: ΙΛΙΕΩΝ İlos sağa doğru uzanmakta ve kolunu belirsiz bir nesneye yaslamakta; ortada bir bulutun üzerinde Zeus asası ve Athena Ilias ile uzanıyor; solda asılı bir inek ve ineğin üzerinde ineğin boynuzlarını tutarak boynunu kesmeye çalışan bir erkek figür.

Ref.: *RPC IV.2*, 9211 (geçici).

AE

Crispina (Commodus'un Eşi)

34-

Öy.: ΚΡΙCΠΙΝΑ CEBACTH Crispina büstü, sağa. (Kontrmark; Athena'nın miğferli büstü, sağa.)

Ay.: ΙΑΙΕΩΝ Athena Ilias heykelinin önünde boğayı kurban eden Ilos.

Ref.: *BMC Troas* s. 66-67, 67-8 (Öy.: ΚΡΙCΠΙΕΙΝΑ); *Bellinger*, 199; *SNG Copenhagen*, 413.

AE

35-

Öy.: ΚΡΙCΠΙΕ(I)ΝΑ CEBACTH Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΔΑΡΔΑΝΟC ΙΑΙΕΩΝ Çıplak Dardanos oturmuş, sol elinde *khlamys* ve asa; sağ yanında genç kadın figürü (Beteia) Dardanos'a doğru bakıyor; elinde dal ya da kamış tutuyor.

Ref.: *RPC*, IV.2, 133 (geçici); *Bellinger* T 201-2, *H. von Fritze*, *Ilion* 87, *BMC Troas*, s.67, 71; *SNG Copenhagen*, 417.

AE

Julia Domna (MS. 193-211)

36-

Öy.: ΙΟΥΛΙΑ CEBACTH Julia Domna büstü, sağa.

Ay.: ΙΑΙΕΩΝ ΙΑΟC Athena Ilias heykelinin önünde sunu yapan Ilos.

Ref.: *Bellinger* T220; *Nomos Obolos Au*, lot 534.

AE

Caracalla (MS 211-217)

37-

Öy.: AV KAI M AV ANTΩNINO Caracalla'nın büstü sağa, *paludamentum* ve göğüs zırhlı, defne çelenkli.

Ay.: ΙΑΙΕΩΝ ΙΑΟC Ilos himation giyimli, ayakta, sola; kaide üzerine yerleştirilmiş Athena Ilias kült heykelinin önünde; Ilos ile heykel arasında sunak.

Ref.: *BMC Troas*, s. 69, 87; Bellinger, T241.

AE

OPHRYNEION

MÖ 4. yy sonları – 3. yy

38-

Öy.: Cepheden sakallı erkek başı, üçlü armalı miğferli.

Ay.: ΦΡΥΝΕΩΝ At üzerinde çıplak genç sürücü elinde dal taşıyor, sağa.

Ref.: *BNF*, ark:/12148/btv1b85122909; *SNG von Aulock*, 7630; *CNG Au 99*, lot 198.

AE

TENEDOS

MÖ 5. yy

39-

Öy.: Janiform baş; sakallı erkek yüzü sola; kadın yüzü sağa dönük; her ikisinin de arkaik tarzda badem gözleri var, ikisi de stephane takıyor ve ikisi bir küpeyi paylaşıyor, bir kolye ikisinin boynundan dolanıyor.

Ay.: TENE Sakallı, Korint miğferli, inci kolyeli erkek başı, sola; kare çukurluk içinde.

Ref.: *BMC Troas*, s. 92, 8 (ay.: Miğferli Athena? olarak yanlış tanımlanmıştır. Figürün sakalları görülmektedir).

AR

MYSIA

ADRAMYTTEION

MÖ 2. yy

40-

Öy.: Noktalı bordür içinde Zeus başı, sola; defne çelenkli.

Ay.: ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ At üzerinde sürücü, *khlamys* ile, sağa.

Ref.: *SNG Turkey* 4, 2; *SNG Turkey*, 9.3 134-157; *SNG France* 5, 6 ff.; *SNG Cop. Mysia*, 1-2; *BMC Mysia*, s. 2, 2-3 (sürücü sola ΑΔΡΑΜ[Υ]ΤΙ)–4 (Öy.: Çıplak erkek başı, sağa; *diademli*. Ay.: ΑΔΡΑ baykuş, sağa.)

AE

41-

Öy.: Zeus başı sağa, defne çelenkli.

Ay.: ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ Şahlanmış at üzerinde binici, sağa; sağ elini havaya kaldırmış.

Ref.: *SNG Turkey* 9.3, 158-58; *Ashmolean*, 490; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens* p. 15-23; *Ashmolean*, 491 (ay.: ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ); *Ashmolean*, 492-493.

AE

Augustus (MÖ 27 – MS 14)

42-

Öy.: ΣΕΒΑΣΤΟΣ Augustus başı, sağa.

Ay.: ΓΕΣΣΙΟΥ Dörtnala at üstünde binici, sağa; sağ elini kaldırmış. Monogram; ΔΥΡ.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 102; *Copenhagen*, 11; *Stauber*, 161; *RPC I*, 2331 (geçici).

AE

MS 138-192

43-

Öy.: Zeus başı, sağa; *diademli*.

Ay.: Dört nala at üzerinde çıplak figür, sağa; kolunu kaldırmış.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens, 73; Stauber, 119; BMC Mysia, s. 4, 11; RPC IV.2, 2309 (geçici).*

AE

Severus Alexander (MS 222-235)

44-

Öy.: ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Severus Alexander büstü, sağa; dökümlü zırh giyimli ve defne çelenkli.

Ay.: ΕΠΙ ΤΗ ΑΥΛΗ ΓΑΙΟΥ Β ΝΕ ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ Ayakta çıplak erkek figürü, vücudu cepheden, başı sağa dönük.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens, 168; Stauber, 243; RPC VI, 4131 (geçici).*

AE

ΑΤΤΑΕΑ

Hadrianus (MS 117-138)

45-

Öy.: [...] ΤΡΑΙ [...] Hadrianus başı, sağa; defne çelenkli.

Ay.: ΑΤΤΑΙΤΩΝ Ayakta çıplak genç, sağa; sol ayağı *cippus*, elleri dizinin üzerinde, dinleniyor, karşısındaki Zeus'a bakıyor. Zeus ayakta cepheden, başı karşısındaki figüre doğru sola dönük, sağ elinde yıldırım demeti tutuyor; sol elindeki asaya yaslanmış halde dinleniyor. Aralarında çıplak küçük bir çocuk bulunuyor, sağda bir kartal.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens, 374; RPC III, 1757 (geçici).*

AE

Antoninus Pius Dönemi(?)

46-

Öy.: IEPA CVNKΛHTOC Genç erkek (Senatus) başı, sağa.

Ay.: ATTA[ITΩ]N Ayakta, çıplak erkek figürü, sağa; sol ayağı ile birlikte bir kayaya basıyor, iki kolunu dizine dayamış, dinleniyor-düşünüyor.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 15, 2.

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

47-

Öy.: M AYPH OYHPOC KAICAP Çıplak başlı Marcus Aurelius büstü (hafif sakallı); *paludementum* giyimli.

Ay.: APXΩN [AC]KΛH ATTAITΩN Çıplak genç (kurucu kahraman?) ayakta, sola; sol ayağı cippus üzerinde; öne eğilerek iki elini sol dizine dayamış. Dinleniyor-düşünüyor. Karşısında Zeus ayakta cepheden, başı karşısındaki figüre doğru sola dönük, sağ elinde yıldırım demeti tutuyor; sol elindeki asaya yaslanmış halde dinleniyor. Aralarında çıplak küçük bir çocuk bulunuyor, sağda bir kartal.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens; RPC IV.2, 434* (geçici).

AE

Lucius Verus (MS 161-169)

48-

Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Μ ΑΥΡΗ ΟΥΗΡΟC Lucius Verus başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΡΟΥΦΟΥ ΑΡΧ ΑΤΤΑΙΤΩΝ Çıplak genç (kurucu kahraman?) ayakta, sola; sol ayağı *cippus* üzerinde; öne eğilerek iki elini sol dizine dayamış; dinleniyor-düşünüyor.

Karşısında Zeus ayakta cepheden, başı karşısındaki figüre doğru sola dönük, sağ elinde yıldırım demeti tutuyor; sol elindeki asaya yaslanmış halde dinleniyor. Aralarında çıplak küçük bir çocuk bulunuyor, sağda bir kartal.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 387; *RPC IV.2*, 464-465 (geçici).

AE

Commodus (MS 180-193)

49-

Öy.: ΑΥΤΟ Κ Λ ΑΥΡ ΚΟΜΟΔΟC Commodus büstü sağa, hafif sakallı, defne çelenkli, zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ ΣΤΡ ΡΟΥΦΟΥ ΑΤΤΑΙΤΩΝ Çıplak genç (kurucu kahraman?) ayakta, sola; sol ayağı *cippus* üzerinde; öne eğilerek iki elini sol dizine dayamış; dinleniyor-düşünüyor.

Karşısında Zeus ayakta cepheden, başı karşısındaki figüre doğru sola dönük, sağ elinde yıldırım demeti tutuyor; sol elindeki asaya yaslanmış halde dinleniyor. Aralarında bir kartal.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 389; *RPC IV.2*, 466 (geçici).

AE

Caracalla (MS 211-217)

50-

Öy.: [AYKAI] M AYP ANTΩNEINOC Caracalla büstü sağa, sakalsız, defne çelenkli; *paludamentum* ve zırh giyimli.

Ay.: CTP POYΦOY ATTAITΩN Ayakta, çıplak genç erkek figür sağa dönük, sol ayağı ile bir kayaya basıyor, elleri dizinin üzerinde, dinleniyor-düşünüyor; karşısında sakallı erkek figür (Zeus ya da Demos), himation giyimli, sağ elini uzatmış, sol elindeki asaya yaslanır.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 17, 12.

AE

KYZIKOS

MÖ 5. yy - 4. yy

51-

Öy.: Genç erkek başı sola (kurucu Kyzikos?); altında ton balığı sola.

Ay.: Değirmen yelkeni biçiminde kare çukurluk.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 21, 23.

EL

52-

Öy.: Genç erkek figür, çıplak, sağa dönük diz çökmüş; *taenia* giyiyor; solda ton balığı.

Ay.: Yel değirmeni biçiminde kare çukurluk.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 22, 28-30-31-32; *BMC Mysia*, s. 22, 33-34 (öy.: figür miğferli).

EL

53-

Öy.: Çıplak erkek figürü, silahlı, miğferli, öne doğru eğilmiş, sağ elini uzatmış; sol elinde kalkan tutar; aşağıya doğru bir ton balığı bulunur.

Ay.: Yel değirmeni biçiminde kare çukurluk.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 29, 78.

EL

54-

Öy.: Arkaik tarzda, sakallı erkek başı, sola; altta bir ton balığı.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens I*, 66; *SNG BNF Fransa*, 194.

EL

55-

Öy.: Çıplak, miğferli savaşçı? (ya da Kyzikos?) sağ elindeki trompet? üfler, sol elinde kılıç? taşır; altında bir ton balığı, sola.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *SNG BNF*, 261.

EL

56-

Öy.: Bir yunus üzerinde çıplak, genç binici (Kyzikos ya da Taras?), sola; sağ elinde kuyruğundan tuttuğu ton balığını karşıya doğru uzatır. Yunusun altında bir ton balığı, sola.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 29, 76.

EL

57-

Öy.: Çıplak, diz çökmüş erkek figür (Kyzikos?), sola; sağ eli ile bir ton balığını kuyruğundan tutar.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *H. von Fritze*, 112; *SNG BN*, 253; *BMC Mysia*, s. 22, 28-9; *H. Von Fritze I*, 116 (ton balığı arkada).

EL

MÖ 4. yy – MÖ 3. yy

58-

Öy.: Genç bir çocuk oturuyor, vücudu cepheden, başı sağa dönük; sağ elinde bir ton balığını kuyruğundan tutuyor.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *H. von Fritze*, 169; *SNG BN*, 316; *BMC Mysia*, s. 29, 77.

EL

59-

Öy.: Binici sağ eli ile bir atın dizginini tutuyor, binici atın arkasında, sağa; atın ayaklarının altında ton balığı, sağa.

Ay.: Dörtlü kare çukurluk.

Ref.: *H. von Fritze*, 213; *Boston MFA*, 1556-7.

EL

İmparatorluk Dönemi (MS 98-211)

60-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOP Zeus çıplak, ayakta, sağa dönük; sağ elinde şimşek demeti, sol kolunun üzerinde kartal taşır.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 42, 180; *BMC Mysia*, s. 43, 181 (Zeus sola dönük, sağ elinde patera); *H. von Fritze*, *Die antiken Münzen Mysiens*, 10 (1917); *RPC IV.2*, 527 (geçici)

AE

61-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOPQN Poseidon çıplak, ayakta, sola dönük; sağ ayağı kaya üzerinde; altında yunus sağa; solunda trident.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 42, 182

AE

62-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZI[...] Defne çelengi içinde lejant.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 43, 187; *SNG Turkey* 3, 66 (KYZIKHNΩN).

AE

63-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZIKHNΩN Leylek ayakta, sağa.

Ref.: *SNG Turkey* 3, 65; *BMC Mysia*, s. 43, 188; *Fritze*, 'Kyzikos', s. 18, 39.

AE

64-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZIKHNΩN İki ton balığı.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 43, 189.

AE

65-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: KYZIKHN Çift kulplu amphora.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 43, 190-191.

AE

MS 211-253

66-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*.

Ay.: CTP ΑΠΟΛΛΩΝΙΑΔΟΥ KYZIKHNΩN NEOKOPΩN Hephaistos sağa dönük oturuyor; örs üzerindeki çekiçle bir nesne oluşturuyor.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 45, 204.

AE

67-

Öy.: KYZIKOC Kurucu Kyzikos başı, sağa; sakalsız, *diademli*, altında yılan.

Ay.: KYZIKHNΩN ΔIC NEOKOP İki başı birleşen yılanların birbirine sarıldığı iki alevli meşale; meşaleler arasında ışıklı (yanan) sunak.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 45, 205 (ay.: CTPA BACIAEΩC KY[ZI]KHNΩ NEOKO); 206 (ay.: KYZIKHNΩN B NEOKOP); 207; *SNG Turkey* 18 Online, 7 (geçici).

AE

Domitianus (MS 81-96)

68-

Öy.: ΔOMITIANOC KAICA[P Γ]EPMANI(KOC) Domitianus başı sağa, defne çelenkli.

Ay.: EΠI KA AΓNI CTP KYZIKHNΩN Kyzikos (?) ayakta sağa; mızrak taşıyor, bir elini kalçasına yaslar.

Ref.: *RPC* II, 886.

Traianus (MS 98-117)

69-

Öy.: AYT NEP TPAIANOC KAI CEB ΓE(P) Traianus başı sağa, defne çelenkli.

Ay.: EΠI ΦΟΥCKOY KYZI Hero Kyzikos çıplak, ayakta vücudu cepheden, başı sola dönük; sağ elinde uzun mızrak taşıyor, sol eli kalçasında.

Ref.: *G.R. Stumpf, Numismatische Studien zur Chronologie der romischen Statthalter in Kleinasien*, 534-6; *RPC* III, 1491.

Hadrianus (MS 117-138)

70-

Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙC ΤΡΑ ΑΔΡΙΑΝΟC ΟΛΥΜΠΙΟC Hadrian başı sağa, defne çelenkli.

Ay.: ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ Kahraman Kyzikos çıplak, ayakta, sola dönük; sol omuzunun üstünde *khlamys*, sağ eli ile اساسına yaslanmış, sol eli kalçasında.

Ref.: *SNG France*, 640; *RPC III*,1515.

AE

Sabina (Hadrianus'un eşi)

71-

Öy.: CEBEINA CEBACTH Sabina büstü sağa; saçlar çift *stephane* üzerinde başın üstüne kıvrılmış.

Ay.: ΚΥΖΙ Kahraman Kyzikos çıplak, ayakta, sola dönük; sol omuzunun üstünde *khlamys*, sağ eli ile اساسına yaslanmış, sol eli kalçasında.

Ref.: *RPC III*, 1527A.

AE

Antoninus Pius (MS 138-161)

72-

Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙ ΑΔΡΙΑ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC CEB Antoninus Pius'un çıplak başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΑΡΧΟΝΤΟC ΕCΤΙΑΙΟΥ ΕΦΕCΟC ΚΥΖΙΚΟC ΟΜΟΝΟΙΑ Solda çıplak kahraman Ephesos (ya da Androklos) ayakta; sağda çıplak kahraman Kyzikos ayakta, omuzunda *khlamys* ve sol elinde mızrak; iki kahraman karşı karşıya ve el sıkışıyor.

Ref.: *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete I*, 1027; *BMC Mysia*, s. 60, 290; *RPC IV.2*; 678 (geçici); *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete I*, 2003 (öy.: Antoninus Pius büstü defne çelenkli, zırh ve *paludamentum* giyimli); .: *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete 1015-19* (öy.: Antoninus büstü defne çelenkli, *paludamentum* giyimli); *RPC IV.2*, 2658 (öy.: Antoninus büstü defne çelenkli, sağa) (geçici); *RPC IV.2*, 9685.

AE

73-

Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙ ΑΔΡΙΑ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC CEB Antoninus Pius büstü çıplak başlı sağa, *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ Kahraman Kyzikos çıplak ayakta, sola; sol omuzunda *khlamys*, sağ elinde uzun mızrak taşır, sol eli kalçasında.

Ref.: *RPC IV.2*, 2510 (geçici); *BMC Mysia*, s. 47, 217; *RPC IV.2*; 669 (geçici); *RPC IV.2*, 2509 (ΑΥΤ ΑΙ ΑΔΡΙΑ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC defne çelenkli); *SNG Mysia*, 668 (ΑΥΤ ΑΙ ΑΔΡΙΑ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC); *RPC IV.2* (Faustina), 8496-698 (geçici); *RPC IV.2* (Lucius Verus), 1621 (geçici).

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

74-

Öy.: ΚΟΡΗ ΣΩΤΕΙΡΑ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ Kore büstü sağa, kolye takıyor ve mısır çelenkli.
(Faustina II'nin başı asimile edilmiştir.)

Ay.: ΝΕΟΚΟΡΩΝ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ Genç erkek figür (Attis ya da Kyzikos?), uzanıyor sola dönük; uzun saçlı; *khiton* ve *himation* giyiyor; sağ elinde *patera*, sol kolu ile *cista*'ya yaslanır; solda Marcus Aurelius askeri kıyafetli, ayakta, sağa dönük; sağ elinde *patera* tutuyor ve sol elinde mızrak taşıyor; sağda ayakta, kısa *khiton* giyimli, lir çalan erkek figür bulunuyor; altta sola dönük boğa alevli sunağa doğru yürümektedir.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 41, 175; *RPC IV.2*, 789 (geçici); *RPC IV.2*, 757 (geçici).

AE

75-

Öy.: ΚΟΡΗ ΣΩΤΕΙΡΑ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ Kore Soteira büstü sağa, mısır çelenkli; kolye ile.

Ay.: Σ[ΤΡ]Α ΚΑ ΣΕΒΗΡΟΥ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΟ Kahraman Kyzikos çıplak, ayakta, sola dönük; sol omuzu üzerinde *khlamys*, sağ eli ile uzun mızrak tutar.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10 (1917), VI 3d; *RPC IV.2*, 712.

AE

76-

Öy.: ΚΟΡΗ ΣΩΤΕΙΡΑ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ Kore Soteira büstü mısır çelenkli sağa, kolye takıyor.

Ay.: ΕΠΙ ΣΤΡΑ ΚΑ ΜΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΚΥΖΙΚΗ ΝΕΟΚΟ Kahraman Kyzikos (?) çıplak, bir kaya üzerinde oturuyor sağa dönük; sağ kolu kayanın üzerinde, sol elinde kın içinde kılıç (?) tutuyor.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens* 10 (1917), VI 3e; *RPC IV.2*, 713 (geçici).

AE

Commodus (MS 180-193)

77-

Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Μ ΑΥΡΗΛΙΟ ΚΟΜΜΟΔΟC Commodus büstü sola, defne çelenkli, zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: [ΕΠΙ ΤΡΑΤ] ΝΑΙΒ ΚΥΙΝΤΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΚΥΖΙΚΟC CMΥΡΝΑ ΟΜΟΝΟΙΑ
Kahraman Kyzikos solda ayakta ve çıplak, sol omuzunun üzerinde *khlamys* bulunur, elinde mızrak taşır; Amazon Smyrna sağda ayakta elinde çift balta ve kalkan taşır; el sıkışır.

Ref.: P.R. Franke and M.K. Nollé, *Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete*, 1041; *RPC IV.2*, 3072.

AE

78-

Öy.: ΚΥΖΙΚΟC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ Apollo ayakta, cepheden, sol elinde lir tutmaktadır.
Önünde belirsiz bir sol elini kaldırmış bir dişil figür (heykel?) görülmektedir.

Ref.: H. von Fritze, *Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917) V 13; *RPC IV.2*, 1368 (geçici).

AE

79-

Öy.: ΚΥΖΙΚΟC Kahraman Kyzikos'un genç başı, sağa.

Ay.: ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ Athena ayakta sağa; sağ elinde mızrak, sol elinde Nike taşır; arkasın da kalkan bulunur.

Ref.: H. von Fritze, *Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 13b; *RPC IV.2*, 550 (geçici).

AE

80-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOPQN İki büyük meşale arasındaki dairesel yapı; yapının üzerinde üç Demeter meşale taşıyorlar.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 42, 184; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 24a; *RPC IV.2*, 573 (geçici).

AE

81-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOPQN Yürümekte olan aslan sağa; aslanın üzerine oturan Kybele sola, *tympanum* taşır; bir kolu aslanın kafasına yaslanır.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 16; *RPC IV.2*, 2363 (geçici).

AE

82-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOPQN Demeter ayakta, cepheden, başı sola dönük; sağ elinde mısır demeti ve sol elinde meşale taşır.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 21a; *RPC IV.2*, 567 (geçici).

AE

83-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKH NEOKOPΩN Defne çelengi içinde lejant.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 22c; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 9b-V 10b (ay.: KYZIKHNΩN); *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 13e; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 22c-v14 (ay.: KYZIKHNΩN NEOKOP); *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 11c (ay.: KYZIKHNΩN NEOKOPΩN); *RPC IV.2*, 553 (geçici); *RPC IV.2*, 541-3 (ay.: KYZIKHNΩN) (geçici); *RPC IV.2*, 571 (geçici); *RPC IV.2*, 11223-554 (KYZIKHNΩN NEOKOPΩN) (geçici); *RPC IV.2*, 546 (ay.: KYZIKHNΩN NEOKOPΩN) (geçici); *RPC IV.2*, 576 (geçici); *RPC IV.2*, 563 (geçici).

AE

84-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNΩN NEOKOPΩN Poseidon çıplak, ayakta sola, sağ ayağı ile bir kayaya basar; sağ elinde bir yunus, sol elinde *trident* taşır.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 9a; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 22b; *RPC IV.2*, 540 (geçici); *RPC IV.2*, 570 (geçici).

AE

85-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KY[ZIKHNΩ]N NE[O?]KOPΩN Poseidon oturuyor, sağa; yunus ve *trident* taşır.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 16a; *RPC IV.2*, 556 (geçici).

AE

86-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: K[YZIK]HNΩN N[EOK]OPΩN Nehir tanrısı uzanmış sola dönük; kamyş tutuyor, sol kolunu yere geriye doğru yaslamıştır.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 18b; *RPC IV.2*, 561 (geçici).

AE

87-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNΩN Sağa yürüyen buzağı.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 26; *RPC IV.2*, 581 (geçici).

AE

88-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNΩN Capricorn sağa.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 27b; *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 30; *RPC IV.2*, 11227 (geçici); *RPC IV.2*, 583 (geçici); *BMC Mysia*, s. 24, 186 (ay.: KYZI).

AE

89-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHN Yunus sola, arka tarafında bir *trident*.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 28c; *RPC IV.2*, 588 (geçici).

AE

90-

Öy.: KYZIKOC Kahraman Kyzikos'un genç ve *diademli* başı, sağa.

Ay.: KYZIKHNQN Triton bir küre üzerinde; balık ve *triton* tutar, sola.

Ref.: *H. von Fritze, Die antiken Münzen Mysiens*, 10(1917), V 27a; *RPC IV.2*, 582 (geçici).

AE

91-

Öy.: AY KAI Λ AI AY KOMMOΔOC AVΓ CEB EYC EYT PΩMAIOC HPAKΛHC
Commodus'un sakallı büstü, sola; aslan postu giyimli, defne çelenkli.

Ay.: KYZIKHNQN NEOKOPQN Kahraman Kyzikos ayakta, çıplak cepheden, başı sola dönük; sağ elini sağa doğru ilerleyen atın başının üzerine koyuyor.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 51, 238; *RPC IV.2*, 725 (geçici); *RPC IV.2*, 8331 (geçici).

AE

MILETOPOLIS

M.Ö. 4. Yüzyıl

92-

Öy.: Genç erkek başı uzun saçlı, sağa.

Ay.: MIAHTO Boğa sola, altta bir kuş (baykuş?)

Ref.: *BMC Mysia*, s. 91, 3; *BMC Mysia*, s. 91, 5 (ay.: MIAH).

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

93-

Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙ Μ Α ΑΝΤΩΝΕΙΝ Marcus Aurelius büstü sağa; zırh giyimli.

Ay.: ΜΕΙΑΗΤΟC ΚΤΙCΤΗC Genç Miletos *khiton* gemi pruvası üzerinde, ayakta sola; sağ elini uzatıyor, mızrak ve kalkan tutuyor.

Ref.: *E. Schwertheim (ed.), Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung. II.*

Miletupolis (Bonn, 1983), 34; F. Imhoof-Blumer, Nomisma 5 (1910), 29, no. 17; RPC IV.2, 606 (geçici).

AE

Lucius Verus (MS 161-169)

94-

Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Μ ΑΥ ΒΗΡΟC Lucius Verus büstü, sağa; defne çelenkli, zırh giyimli.

Ay.: ΜΕΙΑΗΤΟC ΚΤΙCΤΗC Genç Miletos gemi pruvası üzerinde, ayakta sola; sağ elini uzatıyor, mızrak ve kalkan tutuyor.

Ref.: *RPC IV.2, 2368 (geçici).*

AE

Commodus (MS 180-193)

95-

Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Λ ΑΥ ΚΟΜΟΔΟC Commodus büstü sağa, defne çelenkli; zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΜΕΙΑΗΤΟC ΚΤΙCΤΗC Genç Miletos gemi pruvası üzerinde, ayakta sola; sağ elini uzatıyor, mızrak ve kalkan tutuyor.

Ref.: *E. Schwertheim (ed.), Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung. II.*

Miletupolis (Bonn, 1983), 46; RPC IV.2, 1654 (geçici).

AE

Gordianus III (MS 238-244)

96-

Öy.: Α Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥ Gorianus III büstü sağa, defne çelenkli, zırh giyimli.

Ay.: ΚΤΙCΤΗC ΜΕΙΛΗΤΟ(C) Miletos pruva üzerinde ayakta, sola, kalkan ve mızrak taşıyor.

Ref.: *RPC* VII.1, 89.

AE

Otalica Severa (I. Philippos'un eşi)

97-

Öy.: ΩΤΑΚΙΛΙΑ CEBHPA CEB Otacilia Severa'nın *diademli* büstü sağa.

Ay.: ΜΕΙΛΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝ Miletos ayakta sola dönük, başını sağa çevirmiş; sağ kolunu ileriye doğru uzatıyor; mızrak ve kalkan taşıyor.

Ref.: *RPC* VIII, (atanmamış; ID 74479).

AE

PARION

MÖ 3. yy – MS 1. yy

98-

Öy.: Noktalı bordür içinde kadın başı, sağa.

Ay.: ΠΑΡΙΑ Aevli sunak.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 101, 75.

AE

Roma Cumhuriyet Dönemi

99-

Öy.: C G P I; *Stephane* giyimli kadın başı, sağa.

AY.: MVC PIC III I D D D *Praefericulum* kabı.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 102, 77; *RPC I*, 2253-2256, 2259.

AE

100-

Öy.: C I P P EX D D; *Stephane* giyimli kadın başı, sağa.

Ay.: [...] POBLICI P MVCI IIIIVIR I D QVINQ İki öküzle tarla süren kurucu.

Ref.: *RPC I*, 2253A.

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

101-

Öy.: IMP CAES M AV[IRE (sic)] A[NTONINVS AYG] Marcus Aurelius'un çıplak başlı büstü, sağa.

Ay.: C G I H P[AR?] Parios (?) sağa doğru ilerliyor, mızrakla ileriye doğru ilerliyor; mızrak ile yaban domuzuna saldırıyor.

Ref.: *RPC IV.2*, 11256.

AE

Commodus (MS 180-193)

102-

Öy.: IMP CAI(sic) M AVR(H) COMMODVS Commodus büstü sağa; zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: C G I H PAR Yarım daire biçimli yığma duvarlarla çevrili büyük Parios sunağı; heykellerle çevrili iki sütun sunağın iki yanında yer alır; sunağın üzerinde *quadriga* üzerinde Parios'un heykeli.

Ref.: *RPC IV.2*, 11263 (geçici); Numismatik Naumann Au 49, Lot 420.

AE

Valerianus? (MS 253-260) ya da Gallienus (MS 253-268)

103-

Öy.: PARIO CON DIT Noktalı bordür içinde genç erkek başı sola (Kurucu Parios).

Ay.: CGIHP Noktalı bordür içinde Küre taşıyan *capricorn*.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 102, 83; *SNG BNF*, 1429-30 (IARIOC CH (sic.)); Nomos Web Au 22, Lot 531.

AE

Pseudo-autonom

104-

Öy.: PARIO CONDIT Parios'un sakalsız, dalgalı saçlı başı; sola.

Ay.: C G I H P Genius ayakta, sola dönük; sol elinde cornucopia taşıyor ve sağ elindeki patera sunu yapıyor, altta altar.

Ref: *SNG Copenhagen*, 19, 81; Savoca Numismatik Blue Au 7, lot 742.

AE

PERGAMON

Roma İmparatorluk Dönemi (Belirsiz İmparator)

105-

Öy.: ΠΕΡΓΑΜΟC; Pergamos'un sakallı başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡ ΚΛ ΚΕΦΑΛΙΩΝΟC; Yılanın sarılı olduğu üzüm salkımlı asa.

Ref.: *RPC* II 924 (geçici); *BMC* 222, 226.

AE

106-

Öy.: ΚΤΙCΤΗC ΠΕΡΓΑΜΟC; Pergamos'un *taneialı* ve sakallı başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡΑΤΗΓΟΥ CΩΚΡΑΤΟΥC; Athena ayakta, patera ve mızrak taşıyor, solunda mızrağı bulunuyor; sola dönük.

Ref.: *RPC Online* III, 1752A (geçici); *BMC* 224.

AE

Hadiran (MS 117-138)

107-

Öy.: ΠΕΡΓΑΜΕΝΩΝ; Athena'nın miğferli başı, sağa.

Ay.: (ΕΠΙ) CΤΡ (Ι) ΠΩΛΛΙΩΝΟC Çıplak genç erkek figürü ayakta, cepheden; sol elinde belirsiz bir obje taşıyor.

Ref.: *BMC Mysia*, s. 136, 227-30; *SNG Copenhagen*, 448-50; *SNG France* 1953-6, *RPC Online* III, 1741.

AE

Antoninus Pius (MS 138-161)

108-

Öy.: AY KAI TI AI AΔPI ANTΩN(E?)INOC Antoninus Pius'un defne çelenkli başı, sağa.
Ay.: KOINON MYTIAHNAIΩN KAI ΠEPΓAMHNΩN Hero (Pergamos ya da Telephos) ayakta, sağda Asklepios heykeli; karşısında sur taçlı Mytilene ayakta, Dionysos Herme'si taşımaktadır; el sıkışıyorlar.

Ref.: *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete I*, 1314; *U. Kampmann, Die Homonoia-Verbindungen der Stadt Pergamon*, 114, no.82; *RPC IV.2*, 380 (geçici).

AE

109-

Öy.: AY KAI TI AI AΔPI ANTΩNEINOC Antoninus Pius'un defne çelenkli başı, sağa.
Ay.: ΕΠΙ [CTP?] ΚΟΥΑΡΤΟΥ ΤΟ Β ΠΕΡΓΑΜΟC ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ Asklepios solda, ayakta, cepheden, başı sola dönük, yılanlı asa taşır; çıplak Pergamos sağda, ayakta, cepheden, başı sola dönük, mızrak taşır; Asklepios'u taçlandırır.

Ref.: *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 710; *RPC IV.2*, 3187.

AE

Marcus Aurelius (MS 161-180)

110-

Öy.: AY KAI M APH ANTΩNEINOC Marcus Aurelius büstü sağa, defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡΑ Α ΤΥΛ ΚΡΑΤΙΠΠΙΟC ΠΕΡΓΑΜΗ ΔΙC ΝΕΟΚΟ Herakles ayakta sopasına dayanıyor, sağa; arka planda Telephos'u besleyen geyik.

Ref.: *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 997; *RPC IV.2*, 3221.

AE

Commodus (MS 180-193)

111-

Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟ[C] Commodus büstü, sağa; defne çelenkli, zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ ΣΤΡΑ ΦΟΥ ΕΡΜΟΛΑΟΥ ΜΥΤΙ ΚΑΙ ΠΕΡΓΑΜ(H) Hero (Pergamos ya da Telephos) ayakta, sağda Asklepios heykeli; karşısında sur taçlı Mytilene ayakta, Dionysos Herme'si taşımaktadır; el sıkışıyorlar.

Ref.: *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete*, 1315-16, *U. Kampmann, Die Homonoia-Verbindungen der Stadt Pergamon*, 114, no.83; *RPC IV.2*, 383 (geçici); *JNG* 19 (1969), 85, no.14.

AE

112-

Öy.: Μ ΑΥΡ ΚΑΙCΑΡ ΚΟΜΟΔΟC Commodus'un genç büstü, sağa; zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ ΣΤΡΑ ΚΑ ΝΙΚΟΜΗΔΟΥC Β ΝΕΟΚΟΡΩΝ Çıplak, miğferli savaşçı (Achilleus) ayakta, cepheden, başını sola çevirmiş, kalkan taşıyor, karşısında diz çöken savaşçıyı hedef alıyor; karşısındaki savaşçı (Telephos) yerde diz çöküyor, sağ elindeki kılıcını yukarıya kaldırmaktadır.

Ref.: *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 1060; *BMC Mysia*, s. 150, 305; *RPC IV.2*, 3245.

AE

113-

Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC Commodus büstü sağa; defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡ Μ ΑΙ ΓΛΥΚΩΝΙΑΝΟΥ ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ Β ΝΕΟΚΟΡΩΝ Çıplak Herakles solda, ayakta, ağaca yaslanıyor, aslan postlu sopasına kolunu yaslamış, sağa dönük; arka planda ayakta geyik, kafası sağa dönük, Telephos'u emziriyor, sola dönük; yukarıda kaya üzerinde kartal ayakta, kanatlarını açmış, sola.

Ref.: *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 1190; *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 1191 (ay.:

ΕΠΙ CΤΡ ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΠΕΡΓΑΜΗΝ Β ΝΕΟΚΟ); *RPC IV.2*, 3256 (geçici); *RPC IV.2*, 3263 (ay.: ΕΠΙ CΤΡ ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΠΕΡΓΑΜΗΝ Β ΝΕΟΚΟ) (geçici).

ΑΕ

114-

Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Μ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC Commodus büstü (kısa sakallı) sağa; defne çelenkli, zırh ve *paludamentum* giyimli.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡ Π ΑΙ ΠΙΟΥ ΚΟΙΝΟΝ ΟΜΟ Pegamum (Pergamos ya da Demos), sahnenin solunda, elinde Asklepios heykeli ve asa taşıyor, sağa dönük; karşısında genç kahraman Ephesus (Androklos ya da Ephesus) ayakta, Artemis heykeli ve asa taşıyor, sola dönük.

Ref.: *P.R. Franke and M.K. Nollé, Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete*, 1566; *U. Kampmann, Die Homonoia-Verbindungen der Stadt Pergamon*, 105, no. 29; *RPC IV.2*, 11336 (geçici).

ΑΕ

115-

Öy.: ΠΕΡΓΑΜΗ Athena başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CT(P) ΔΙΟΔΩ Çıplak figür ayakta, cepheden, sol elinde kuş taşıyor.

Ref.: *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 1090a; *B. Weisser, Die kaiserzeitliche Münzprägung von Pergamon*, 1090b (ay.: ΕΠΙ CTPA ΔΙΟΔ); *SNG Copenhagen*, 454; *RPC IV.2*, 3286 (geçici); *RPC IV.2*, 11346 (ay.: ΕΠΙ CTPA ΔΙΟΔ) (geçici).

AE

SARDIS

Augustus (MÖ 27 – MS 14)

116-

Öy.: ΣΕΒΑΣΤΟΥ Augustus'un çıplak başı, sağa.

Ay.: ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ ΜΟΥΣΑΙΟΣ Pergamum ve Sardes'in demos'ları (demoi) karşılıklı el sıkışıyorlar, her biri mızrak tutar.

Ref.: *BMC*, 213; *RPC I*, 2988.

AE

VICTIMARIUM

ROMA

Domitianus (MS 81-96)

117-

Öy.: [IMP CA]ES DOMIT AVG GERM P M TR P VIII CENS PER P P Domitian'ın ışın taçlı başı, sağa.

Ay.: COS XIII LVD SAEC FEC, S C Tapınak önünde imparator Domitianus sunu yapıyor, arkasında lir ve flüt çalan köleler ve sahnenin solunda *victimarium* kurban kesmek için hazırlanıyor.

Ref.: *RIC II*, 619.

AE

PERGAMON

Caracalla (MS 197-217)

118-

Öy.: AVTKPAT K MA-PKOC AVP ANTΩNEINOC Caracalla'nın defne çelengli başı sağa; askeri kıyafetli.

Ay.: ΕΠΙ CTP M ΚΑΙΡΕΛ ΑΤΤΑΛΟV ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ ΠΡΟΤΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ

Asklepios tapınağı önünde toga giyimli imparator Caracalla *victimarium* tarafından kurban edilmek üzere olan boğaya sunu yapıyor.

Ref.: *BMC Mysia*, 324; CNG Electronic Au 389, lot 445.

AE

KAYNAKÇA

Antik Kaynakça

Apollodoros, Bibliotheka (Çev. N. Nirven), Pinhan Yayınevi, İstanbul 2020.

Apollonios Rhodios, The Argonautica (Çev. W. Heinemann), Harvard University Press, London 1961.

Aristoteles, Politika (Çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul 2013.

Damaskuslu Nikolaos, Historiai.

Heredot, Heredotos Tarihi (Çev. M. Ökmen), Remzi Kitapevi, İstanbul 2012.

Homeros, Odysseia (Çev. A. Erhat - A. Kadir), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

Ksenophon, Anabasis Onbinlerin Dönüşü (Çev. Tanju Gökçöl, Sosyal Yayınları, İstanbul 1998.

Ksenophon, Yunan Tarihi (Çev. Suat Sinanoğlu) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Pausanias, Description of Greece. With English translation by W. H. Jones I-V, London, New York 1918-1935.

Strabon, Geographika Antik Anadolu Coğrafyası (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.

Thukydides, Peloponnesos Savaşları (Çev. F. Akderin), Belge Yayınları, İstanbul 2017.

Vergillius, Aeneas (Çev. Türkan Uzel), Ankara, Öteki Yayınevi, 1998.

Modern Kaynakça

- Akarca A. (1998). *Şehir ve Savunması*. Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Akşar A. (2008). Eskiçağ Literatüründe Mysia: Coğrafya, Kentler ve Kültür. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Akurgal E. (2017). *Anadolu Uygarlıkları*. Phoenix Yayınevi: Ankara.
- Akurgal E. (2003). *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları Yayınevi: Ankara.
- Akurgal E. (2000). *Ege Batı Uygarlığının Doğduğu Yer*. İzmir Yayıncılık: İzmir 2000.
- Altınoluk S. (2007). "Ophryinion Sikkeleri," *II. Troas Değerleri Sempozyumu Kitabı*. (s. 53-58). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları: Çanakkale.
- Bektaş G. (2011). Thrakia, Troas, Aiolis, İonia ve Mysia Bölgelerinden toplanan Keramik: Prof. Dr. Aşkıdıl AKARCA'nın 1950-1980 Gezilerinden Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boardman J. (2001). "Aspects of "Colonization", BASOR 322.
- Cawkwell G.L. (1992). "Early Colonization" *The Classical Quarterly, New Series*. (s. 289-303). Vol 42, No.2. Cambridge University Press: Cambridge.
- Clarke J. T. (1888). "Gargara, Lamponia and Pionia: Towns of the Troad". *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*. (s. 291-319) Volume 4, Boston.
- Cramer J. A. (1832). *A Geographical and Historical Description of Asia Minor In Two Volumes*, Oxford University Press: Oxford.

Çelikbaş E. (2010). Parion Roma Kolonizasyon Sikkeleri. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Emir O. (2011). ‘‘Grek Kolonizasyon Dönemi’nde Karadeniz’de Önemli Bir Geçim Kaynağı: Köle Ticareti’’. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 10 (10), 9-28.

Erhat A. (2013). *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi: İstanbul.

Ertüzün R.M. (1999). *Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar, Tarih ve Arkeolojisi Üzerine Araştırmalar*, Papirüs Basım-Ozan Sanatevi: İstanbul.

Frisch P. (1983). *Inschriften von Parion*.

Graves R. (1955). *The Greek Myths I-II*, Penguin Books: Boston.

Grimal P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*. Sevgi Tamgüç (çev.). Sosyal Yayınlar: İstanbul.

Grote G. (1867). *History of Greece Vol III*, Harper & Brothers Publishers: New York.

Gür B. (2015). Tunç Çağı’nın Sonundan Klasik Çağ’a Kadar Doğu Akdeniz’de Hellen Kolonizasyonu. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Güzelsoy A. (2014). Yazıtlar ve Sikkeler Işığında Miletopolis Kenti. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Gwynn A. – Shewan A. (1918). ‘‘The Character of Greek Colonisation’’. *The Journal of Hellenistic Studies*, 38, 88-123.

Hall J. M. (2008). ‘Foundation Stories’, *Greek Colonisation: An Account of Greek*

- Colonies and Other settlements Overseas*. Tsatskhladze, G.R. (eds), Leiden: Brill, 2008.
- Hansen M. H. - Nielsen T. H. (2004). *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, OUP, Oxford.
- Has, A. C. - Meral K. (2017). ‘‘Batı Anadolu Ticaretine Yön Veren Bir Liman: Kyzikos Antik Kenti Hytos Limanı’’. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 38, 105-115.
- Hasluck F. W. (1910). *Cyzicus*, Cambridge University Press: Cambridge.
- Head B.V. (1911). *Historia Numorum*, Clarendon Press: Oxford.
- Hornblower S. (2018). *Lykophron’s Alexandra, Rome, and the Hellenistic World*. Oxford University Press: Oxford.
- Hüryılmaz H. (2003). *Antik Dönemde Balıkesir, Bitez Kent: Balıkesir*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- İlter F. (2009). Ören/Adramytteion Antik Kenti Pişmiş Toprak Kandilleri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaya M. A. (2011). *Türkiye’nin Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları*. İlya Yayınevi: İzmir.
- Keleş V. (2008). ‘‘İlk Bulgular Işığında Parion Tiyatrosu’’. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*. 128, 45-56.
- Kisbali T. P. (2020). ‘‘Two Faces and Many Interpretations: A Note on the Janiform Coinage of Tenedos’’. *Numismatica e Antichità Classiche Quaderni Ticinesi*, 49, 27-37.
- Koçhan N. (2004). ‘‘Argonautlar Mitolojisine Göre Kyzikos Kentinin Topografik Yapısı’’.

60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan. Anadolu'da Doğdu, 423-426.

Koçhan N. (2013). 'Kyzikos, Hellespontus'da Bir Eyalet Merkezi'. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 31, 69-91.

Koçhan N., (2011). *Kyzikos Tarihi ve Mimari Kalıntıları*. Erdek Belediyesi Yayınları: Bursa.

Köker H. (2017). 'Silyon Sikkelerinde Kentin Kuruluş Efsanesi', *Colloquium Anatolicum*. 16, 121-137.

Köker H. (2004). "Kapıdağ Yarımadasında Bir Antik Kent, Kyzikos ve Sikkeleri". *Toplumsal Tarih*, 131, 40-43.

Körpe R. (2008). 'Troas Bölgesi Antik Kentleri', *Çanakkale Savaşları Tarihi*, Cilt 1, Değişim Yayınevi: İstanbul, 349-411.

Lane C. S. (2009). *Archegetes, Oikistes, And New - Oikistes: The Cults of Founders in Greek Southern Italy And Sicily*. Doctoral Thesis. University of British Columbia, Colombia.

Leaf W. (1923). *Strabo on The Troad*. Cambridge University Press: Cambridge.

Leveniotis G. (2017). "'Abydos Hellespont and its Region'". *Acta Archaeologica Lodziensia*, 65, 83-124.

Lloyd S. (2007). *Türkiye'nin Tarihi Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*. Ender Varinlioğlu (çev.). Tubitak Yayınlar: Ankara.

Lloyd S. (1989). *Türkiye'nin Tarihi*. E. Varinlioğlu (çev.) Tubitak Popüler Bilim Kitapları: Ankara.

Magie, D. (2003). *Anadolu'da Romalılar 3: Batı Anadolu Kent Devletleri*. Nezh

- Başgelen-Ömer Çapar (çev.). Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.
- Malatya G. C. (2015). Miletopolis Tarihi ve Sikkeleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Malkin I. (1987). Religion and Colonization in Ancient Greece, *Studies in Greek and Roman Religion*, Volume 3. Leiden.
- Mansel A. M. (1971). *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları: Ankara.
- Meral K., - Aydın T. (2018). 'Kral Kyzikos', *Antik Çağdan Cumhuriyete Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi*. Dora Yayıncılık: Bursa, 139-145.
- Meral K. (2012). "Kyzikos'tan Mezar Buluntuları". *Höyük*, 5, 25-44.
- Motor H. (2010). Bursa, Balıkesir ve Bandırma Müzelerindeki Kyzikos Sikkeleri. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Mutlu S. (2016). Adramytteion Siyah Firnisli Seramikler. Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nolle J. (2017). 'Abydos – wo Alexander seinen Feldzug gegen die Perser eröffnete', *Beiträge zur kleinasiatischen Münzkunde und Geschichte* 13-14, Gephyra.
- Seyffert O., (1895). *A Dictionary of Classical Antiquities Mythology, Religion, Literature, Art*: New York.
- Okumuş M. (2020). Ionia Bölgesi Kurucu (Oikistes/Ktistes) Mitosları. Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Oyarçın K. (2016). "Parion Tiyatrosu Sikkeleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme".

Parion Roma Tiyatrosu 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimari ve Buluntuları, İçdaş Yayınları: İstanbul, 181-191.

Özgan R. (2018). *Hellenistik Devir Heykeltraşlığı III*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul, 166-175.

Özhan T. (2004). *Yazılı Kaynaklar Işığında Troas Bölgesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*

Petropoulos E. K. (2015). ‘Ancient Greek Colonisation and Modern Scholarship: Colonial Endeavours in the Black Sea Region’, *Greek Colonisation, New Data, Current Approaches, Proceedings of the Scientific Meeting held in Thessaloniki*, 6 February 2015, Athens, 93-101.

Pomeroy S. B. (2018). *Antik Yunan’ın Kısa Tarihi: Siyaset Toplum ve Kültür*, Alfa Yayınevi: İstanbul.

Roebuck C. (1959). *Ionian Trade and Colonization*. Ares Publishers: New York.

Rostovtzeff, W. (1953). *The Social and Economic History of Hellenistic World I*, Oxford: At The Clarendon Press: London.

Sandalcı S. (2009). ‘Eski Yunan-Roma Destanında Dardanos’. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 286-289.

Schwerheim E. (1983). *Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung, Teil II – Miletupolis, Inschriften und Denkmaler, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien I.K. 26*, Bonn.

Schwerheim E. (2009). *Die Inschriften von Kyzikos und Umgebung. Teil I*, Cambridge University Press: Cambridge.

Selçuki Uysal A. (2021). *Arkaik Dönemde İonia’nın Batı Akdeniz’deki Denizaşırı*

Faaliyetleri. Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sevinç N. – Takaoğlu T. (2004). “The Early Bronze Age on Tenedos/Bozcaada”.
Universitat Tubingen Studia Troica, 14, 135-140.

Smith P. M. (1881). “Aineiadaı as Patrons of Iliad XX and the Homeric Hymn to
Aphrodite”. *Harvard Studies in Classical Philology*, 85.

Soyal Z. S. (1998). Sikkelerin Işığında Troas Bölgesi Kültleri. Yüksek Lisans Tezi.
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Speidel M. (1978). “The Religion of Iuppiter Dolichenus in the Roman Army”. *Etudes
preliminaires aux religions orientales dans l’Empire romain*, 63, 46-54.

Sweeney M. N. (2013). *Foundation Myths and Politics Ancient Ionia*, Cambridge Univ
Press: London.

Sweeney, M.N. (2017). “Separating Fact from Fiction in the Ionian Migration”. *Hesperia:
the Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, September 01,
2017. 86 (3), 379-421.

Şirvan B. (2019). Arkaik Dönem Eski Yunan Dünyasında Kahramanlık Kültü. Doktora
Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Takaoğlu T., - Özhan T. (2007). “Antik Kaynaklarda Ophryneion Kenti”. *II. Troas
Değerleri Sempozyumu Kitabı*, Çanakkale, 35,40.

Takaoğlu T., Bamyacı O. (2008). “Antik Çağ’da Bozcaada (Tenedos)”. *Bozcaada
Değerleri Sempozyumu*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları: Çanakkale.
s. 71-82.

Tekin O. (2016). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İletişim Yayınları: İstanbul.

Tekin O. (1992). *Antik Nümismatik ve Anadolu (Arkaik ve Klasik Çağlar)*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları: İstanbul.

Tekin O. (2007). *Eski Anadolu ve Trakya*, İletişim Yayıncılık: İstanbul.

Texier C. (2002). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarih ve Arkeolojisi*. Ali Suat (çev.). Enformasyon ve Dokümantasyon Merkezi Yayınları: Ankara.

Türk M. (2008). Antik Çağ'da Mysia ve Arkeolojisi. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Türkyılmaz M. (2007). Tenedos Sikkeleri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Umar B. (1984). *Mysia*. Ak Yayınlar, Kültür Kitapları Serisi: 9: İstanbul.

Umar B. (2002). *Troia. Bir Tarihsel Coğrafya ve Gezi Araştırması Rehberi*. İnkilap Kitabevi: İstanbul.

Whitley J. (2001). *The Archaeology of Ancient Greece*. Cambridge University Press: Cambridge.

Yazgı A. (2008). Troas Bölgesi Arkaik Dönem Yunan Kolonizasyon Hareketleri. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Yıldırım N. (2020). "Mitolojik Kadın Ktisteslere Bir Örnek Olarak Sinope". *Journal of Universal History Studies*, 3 (2), 391-405.

Ziegler R. (1998). Alexander der Grosse als Stadtgründer. Fiktion und Realität, Stephanos Nomismatikos: Edith Schönert-Geiss zum 65. Geburtstag, Peter, U., & Schönert-Geiss, E. (eds), Berlin, Akademie Verlag.

Numizmatik Kaynakça

A Catalogue of the Greek Coins in The British Museum. Catalogue of The Greek Coins of Mysia, Bologna, 1964.

A Catalogue of the Greek Coins in The British Museum. Catalogue of The Greek Coins of Troas, Aeolis and Lesbos, London 1894.

Head B. V. – Gaedner P. – Hill G. F., British Museum Catalogue of Greek coins, I-XXX, London, 1878-1927.

Imhoof-Blumer, 'Beitrage zur Erklarung griechischer Münztypen: I, Seefahrende Heroen', Nomisma 5, 1910.

Sylloge Nummorum Graecorum Aulock von H., Deutschland. Mysien, Berlin, 1957.

Sylloge Nummorum Graecorum Aulock von H., Deutschland. Troas-Aeolis-Lesbos, Berlin, 1959.

Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection Coins and Medals. Danish National Museum. Troas, Copenhagen, 1945.

Sylloge Nummorum Graecorum, Volume V, Ashmolean Museum, Oxford, 2007.

Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection Coins and Medals. Danish National Museum. Mysia, Copenhagen, 1946.

Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 3. Çanakkale Museum. Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc. (haz. O. Tekin, S. Altınoluk ve F. Körpe) İstanbul: Turkish Institute of Archaeology, 2015.

Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 4. Ancient Coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıku (haz. O. Tekin ve A. Erol-Özdizbay) İstanbul:

Turkish Institute of Archaeology, 2010.

Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 9.1. The Özkan Arıkantürk Collection. Troas (haz. O. Tekin ve A. Erol-Özdizbay) Istanbul: Turkish Institute of Archaeology, 2015.

Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 9.3. The Özkan Arıkantürk Collection. Mysia (haz. O. Tekin ve A. Erol-Özdizbay) Istanbul-Antalya: Turkish Institute of Archaeology & Koç University AKMED, 2020.

The Weber Collection. Descriptive Catalogue of the Collection of Greek Coins formed by Sir Hermann Weber M.D. (1823-1918) Vol. III, Nwe York, Attic Books Ltd., 1975.

Çevrimiçi Kaynakça

Ashmolean: The Heberdey Coin Room, Oxford. <http://hcr.ashmus.ox.ac.uk/>

CNG EA & CNG Mail Bid Sale & CNG Triton : Classical Numismatic Group, Lancaster USA, London UK. (EA-Electronic Auction) <https://www.cngcoins.com/>

L: The British Museum, The Department of Coins and Medals, London http://www.britishmuseum.org/about_us/departments/coins_and_medals.aspx

Roma Numismatics: Roma Numismatics Ltd. London. <http://romanumismatics.com/>

RPC Online : Christopher Howgego, Jerome Mairat, Volker Heuchert, Roman

Provincial Coinage Online: <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk>, Oxford, 2005.

EKLER
ABYDOS

Kat. No.: 1

Kat. No.: 2

Kat. No.: 3

Kat. No.: 4

Kat. No.: 5

Kat. No.: 6

Kat. No.: 7

Kat. No.: 8

DARDANOS

Kat. No.: 9

Kat. No.: 10

Kat. No.: 11

Kat. No.: 12

Kat. No.: 13

Kat. No.: 14

Kat. No.: 15

Kat. No.: 16

Kat. No.: 17

Kat. No.: 18

Kat. No.: 19

Kat. No.: 20

Kat. No.: 21

Kat. No.: 22

Kat. No.: 23

Kat. No.: 24

Kat. No.: 25

Kat. No.: 26

Kat. No.: 27

GARGARA

Kat. No.: 28

Kat. No.: 29

ILION

Kat. No.: 31

Kat. No.: 32

Kat. No.: 33

Kat. No.: 34

Kat. No.: 35

Kat. No.: 36

Kat. No.: 37

OPHRYNEION

Kat. No.: 38

TENEDOS

Kat. No.: 39

MYSIA

ADRAMYTTEION

Kat. No.: 40

Kat. No.: 41

Kat. No.: 42

Kat. No.: 43

Kat. No.: 44

Kat. No.: 45

Kat. No.: 46

Kat. No.: 47

Kat. No.: 48

Kat. No.: 49

Kat. No.: 50

KYZIKOS

Kat. No.: 51

Kat. No.: 52

Kat. No.: 53

Kat. No.: 54

Kat. No.: 55

Kat. No.: 56

Kat. No.: 57

Kat. No.: 58

Kat. No.: 59

Kat. No.: 60

Kat. No.: 61

Kat. No.: 62

Kat. No.: 63

Kat. No.: 64

Kat. No.: 65

Kat. No.: 66

Kat. No.: 67

Kat. No.: 68

Kat. No.: 69

Kat. No.: 70

Kat. No.: 71

Kat. No.: 72

Kat. No.: 73

Kat. No.: 74

Kat. No.: 75

Kat. No.: 76

Kat. No.: 77

Kat. No.: 78

Kat. No.: 79

Kat. No.: 80

Kat. No.: 81

Kat. No.: 82

Kat. No.: 83

Kat. No.: 84

Kat. No.: 85

Kat. No.: 86

Kat. No.: 87

Kat. No.: 88

Kat. No.: 89

Kat. No.: 90

Kat. No.: 91

MILETOPOLIS

Kat. No.: 92

Kat. No.: 93

Kat. No.: 94

Kat. No.: 95

Kat. No.: 96

Kat. No.: 97

PARION

Kat. No.: 98

Kat. No.: 99

Kat. No.: 100

Kat. No.: 101

Kat. No.: 102

Kat. No.: 103

Kat. No.: 104

Kat. No.: 105

Kat. No.: 106

Kat. No.: 107

Kat. No.: 108

Kat. No.: 109

Kat. No.: 110

Kat. No.: 111

Kat. No.: 112

Kat. No.: 113

Kat. No.: 114

Kat. No.: 115

SARDIS

Kat. No.: 116

**VICTIMARIUM
ROMA**

Kat. No.: 117

PERGAMON

Kat. No.: 118

